

slovenské dotyky

ročník XVI číslo 7-8 júl-august 2011

cena: 18 Kč/0,6 €

Vlasy dupkom Ľuby Romanovej str. 6 - 7

Viera Groznerová - jubileum str. 8

Slovensko - krajina neznáma str. 12 - 13

Európanka Elvira Antalová str. 32

Lubomír Feldek

75

O význame grantov pre život ľudský

Vladimír Skalský

Nebojte sa, nejdem písať zasa o peniazoch. Alebo možno, ale trochu abstraktne. O fenoméne grantov, dotácií a subvencií, s ktorým sa každý, kto sa snaží o čosi „nekomerčné“, kultúrne, napríklad, stretáva neustále. Ja už takmer dvadsať rokov. Keby som vydal zobrazené granty, pri všetkej skromnosti si myslím, že by rozsahom prekonal zobrazené spisy ktoréhokolvek zo svetových mysliteľov. Nechcem, pravdaže, tvrdiť, že by sa aj dobre čítali...

Ku všetkému nás pomkne nejaký impulz. K napísaniu tohto úvodníka e-mail od istého

alebo aktivity, ako je vydávanie časopisov pre národnostné menšiny. Ako sú aj Slovenské dotyky. Tým, že sú pre menšinu, logicky majú menší trh, teda nezarobia na seba. To vôbec neznamená, že nemajú zmysel. Naopak, majú práve svojou špecifickosťou iste väčší, než päťdesiaty šiesty ženský časopis. Bez nádhernej francúzskej krajiny a zámkov by tam nechodili turisti. Peniaze však nedajú poľnohospodárovi, čo tú krajinu vytvára, ale hoteliérom. Preto to prerazdelovanie. Nie je nemravné, je zmysluplné.

A tí, čo tie prostriedky rozdeľujú, sú spravidla úradníci platení z našich daní. Mecénov, tých je málo a spravidla na západ od našich hraníc. Nerozdeľujú svoje prostriedky, ale naše. A sú z nich aj platení. Kde sa teda berie tá povýšenosť? Samozrejme nie je možné dostať grant len ako „prípadné príjemné prekvapenie následne“. Ved' žiada sa oň práve preto, že bez neho príslušnú aktivitu nie je možné zrealizovať. Aspoň by to tak malo byť. Navyše jej charakter, rozsah, či vôbec jej uskutočnenie, to všetko sa zvažuje aj na základe toho, aký rozpočet sa podarilo naplniť. A to nielen pokiaľ ide o jeho výšku, ale aj - pri grantoch často predpísanú - štruktúru.

Prostriedky z grantu nie sú o nič horšie než tie, zarobené predajom hotdogov. Akurát je s nimi oveľa zložitejšie pracovať, podliehajú nesmiernej kontrole a často i nezmyselnej byrokrácii.

Umožňujú však realizovať to, čo je dôležité. Kedysi pred siedmimi rokmi som sa v jednom úvodníku na stránkach tohto časopisu dopustil jednej veľmi odvážnej úvahy: „Aký je zmysel existencie a činnosti ľudstva? Je zrejme, že zmyslom môže byť len čosi, čo pretrváva, ba čo sa vďaka existencii ľudstva vyvíja... Čímsi takým je, samozrejme, genofond, prechádzajúci z generácie na generáciu, neustále sa modifikujúci. Tento možný zmysel je ľudstvu spoločný s celým živým svetom. Či dochádza v súčasnosti k zdokonaľovaniu genofondu, alebo sme sa potlačením prirodzeného výberu chytili do evolučnej pasce, to už by bolo na celkom inú úvahu, navyše je to skôr námet pre biológov. Čím sa však ľudstvo vyčlenilo z ostatného živého sveta, to je kultúra. Kultúra v najširšom zmysle tohto slova - to, čo ukladáme do písma i do predmetov: veda, umenie, všetky inovácie...“

No a kultúra v najširšom zmysle toho slova, vrátane vedy, kultúry života a krajiny, to všetko má zmysel dotovať. Ak to robiť prestaneme, ostane nám len jest' a preháňať sa v čo najrýchlejšom aute. Po tom však, okrem zničujúcich ekologických následkov, nič nezostane.

Podpora kultúry nie je jeden z mnohých lobbistických záujmov. Taký, ako požiadavka desaťpercentného rastu miezd tam, či zavedenia

ochranných kvót inde. Nie je to čerešnička na torte, je to najvlastnejší zmysel samotnej existencie spoločnosti, ak len chceme nejaký zmysel svojmu počínaniu prikladať.

Čím ďalej, tým viac ma nebaví písať žiadosti o granty, polročné vyúčtovania, záverečné vyúčtovania, výročné správy. Ale ešte stále mám pocit, že to má zmysel. Čo ma však skutočne nebaví, je vysvetľovať, že práca, ktorá je dotovaná, nie je o nič menej hodnotná, ani o nič podozrivejšia, než tá komerčná. A možno skôr naopak.

FILM AKO DIALÓG

O filme Martina Šulíka *Cigán*, ktorý získal vo svojej svetovej premiére na festivale v Karlových Vatrach viacero významných ocenení, je počuť stále viac a viac. Jeho premiéra sa už odohrala tak v Česku, ako aj na Slovensku. Nebolo vôbec zlým ťahom, že tá slovenská sa konala na lúke v rómskej osade Richnave v okrese Krompachy, v ktorej sa tento film aj z väčšej časti nakrúcal a mnohí jej obyvatelia v samotnom filme i hrali. Aké múdre zatiahnuť Rómov do prezentácie úspešného filmu, ktorý je o nich samých! Boli nadšení. Aktívne vytvorili okolo osady svoje vlastné hliadky nielen na reguláciu dopravy, ale aj preto, aby sa nič nepredvídané neudialo, aby mohli pomôcť v prípade nejakých zdravotných i iných problémov. Dokonca urobili v celej dedine nevidaný poriadok i keď biedu, v akej žijú, isteže neskryli. Film je jedna vec a už vopred o jeho kvalite nepochybujem. Druhá vec je, že sa Martinovi Šulíkovi podarilo vzbudiť živý záujem oň aj u samotných Rómov. Už len tým, že v ňom hrali Rómovia, neherci, skutoční obyvatelia osady, akých je na Slovensku veľa... (A nota bene hrali výborne!). Aj tým, že je celý film v rómčine s titulkami, že je autentický, naozaj zo života ľudí v týchto osadách. V neposlednom rade však preto, že vytvoril možnosť rozhovoru, toho ozajstného, nielen teoretického, tak často propagovaného. Rómovia sa tu zblížili nielen so štábom, s ktorým minuloročnú jeseň a zimu strávili veľa týždňov, ale dávali najavo veľkú radosť aj z toho, že na premiéru uprostred lúky prišli aj „gádzovia“, a to nielen z blízkeho okolia, ale aj z Košíc, Spišskej Novej Vsi a ďalších miest. Všetci sa spolu a s veľkým zaujatím dívali na film, debatovali o ňom, rozprávali sa medzi sebou, zabávali sa. Isteže, jeden film nevyrieši rómsku otázku na Slovensku, ale túžba režiséra aj umením otvoriť dialóg medzi menšinou a majoritou, sa v tomto prípade naozaj vyplnila...

Nad'a Vokušová

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOLNÝ

úradníka, ktorého som sa pýtal, kedy už konečne zverejnia výsledky grantového konania, pretože už potrebujeme realizovať plánované aktivity. Odpísal mi rôzne zvláštne veci, medzi nimi aj tú, že každú akciu máme robiť, ako keby sme grant nemali dostať, a že jeho udelenie bude pre nás „prípadným príjemným prekvapením následne“. Je to také mimoriadne nepochopenie zmyslu grantov - a teda i práce onoho úradníka, že ma to prinútilo - a robím to nerád - zamyslieť sa.

Aký je vlastne zmysel fenoménu grant? Dnes sa vo vzťahu k nemu v povedomí ľudí u nás usadila - zdá sa mi - akási nedôvera. Akoby to bolo čosi trochu nemravné, trochu diskriminačné. A ktovie, či za tým nie je dokonca korupcia, všakže? V podstate by sa možno ani nemali dávať vôbec, len to si už málokto trúfne povedať nahlas... Niektoré eurogranty pridelené mafiánom na to, aby si zrekonštruovali rodinné sídlo vo forme zámku, a poznám také, k takým úvahám určite dôvod dávajú. Ale to je exces. Granty či dotácie vznikli na to, aby dofinancovali aktivity, ktoré sú pre spoločnosť dôležité, ale z rôznych dôvodov sa čisto komerčným spôsobom neuzivajú. Či už ide o uchovávanie pamiatok, vydávanie poézie, menšinové umelecké žánre, krajinotvornú funkciu poľnohospodárstva,

Viac ohňa a obetí

Od začiatku roka bolo na Slovensku už 8 220 požiarov, pri ktorých zahynulo 34 ľudí a 135 sa zranilo. Oproti rovnakému obdobiu minulého roka vzrástol počet požiarov aj obetí. Tento rok bolo za necelý polrok o 2 381 požiarov viac a o život pri nich prišlo o 14 ľudí viac ako vlni. Počet zranených narástol o 24 osôb. Škody sú však o takmer 4,3 milióna eur menšie ako vlni - do 26. júna 2011 ich vyčísľili na necelých 12,2 milióna eur. V minulom týždni mali hasiči dovedna 381 záchranných a technických zásahov. K dopravným nehodám ich privolali 121-krát - pomáhali vyslobodzovať zakliesnených ľudí, poskytlí predlekársku a technickú pomoc účastníkom cestnej premávky a odstraňovali ekologicky nepriaznivé následky havárií na cestách. Pri týchto dopravných nehodách dve osoby zomreli, 116 sa zranilo a ďalších 93 osôb bolo priamo postihnutých následkami týchto udalostí. Okrem toho mali hasiči 260 výjazdov k ďalším záchranným a technickým zásahom.

Predané samopal

Ministerstvu obrany SR sa podarilo zbaviť vyše 90 000 prebytočných československých samopalov. Kam zbrane poputujú, zatiaľ nie je známe. Bezpečnostný analytik tvrdí, že cieľovou kraji-

nou môže byť niektorý z afrických štátov tretieho sveta. „Celkom sa podarilo odpredať 90 183 kusov SA vz 58 P (V) za celkovú cenu 1 092 537 eur. Výsledok vzišiel z elektronickej aukcie. Výsledná suma bude príjmom do štátneho rozpočtu,“ povedal hovorca MO SR Ivan Rudolf. Všetky zmluvy, ktoré boli v súvislosti s predajom samopalov vyrobených v rokoch 1968 až 1979 spracované, sú podľa hovorca zverejnené na internetovej stránke Centrálného registra zmlúv. Viac ako 32 000 samopalov zo slovenských vojenských skladov sa ministerstvu nepodarilo odpredať ani za naposledy ponúkanú cenu 12 eur za kus. Kontrolu a dohľad nad obchodom vykonáva ministerstvo hospodárstva, ktoré udeľuje licencie súkromným firmám a slovo má aj ministerstvo zahraničných vecí. Najviac vojenského materiálu sa podľa výročnej správy ministerstva hospodárstva za minulý rok exportovalo zo Slovenska do Českej republiky, a to v hodnote prevyšujúcej 4 milióny eur. Na druhom mieste je Egypt (1,9 milióna eur), nasleduje Turecko (1,2 milióna eur), Kazachstan (1,1 milióna eur), Ukrajina (1,0 milióna eur), Srí Lanka (1,0 milióna eur) a Uganda (0,89 milióna eur).

Škôlky pre Rómov zadarmo

Predškolská výchova od troch rokov či školská dochádzka až do dovŕšenia

dospelosti. Úrad splnomocnenca pre rómske komunity aktualizoval akčný plán Dekády na začlenenie rómskej populácie na najbližších päť rokov. Úrad navrhuje, aby deti od troch rokov navštevovali materskú školu, kde by sa pripravili na základnú školu a získali aj hygienické návyky. Škôlka aj strava v nej by mali byť bezplatné. „Bol by som za to, aby bola dochádzka povinná,“ hovorí Pavol Celúch, starosta obce Sveržov v Bardejovskom okrese, kde žije početná rómska komunita. Detom zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktoré napríklad opakujú ročník, by sa podľa návrhu mohla predĺžiť školská dochádzka do 18. roku života alebo kým nezískajú výučný list. Zuzana Kumanová z úradu vysvetľuje, že takto chcú dosiahnuť, aby deti z osád dokončili aspoň základné vzdelanie či učňovku. Celúch dodáva, že Rómovia by mohli využiť svoju remeselnú zručnosť a získať lepšiu prácu. Predsedníčka organizácie Ľudia proti rasizmu Irena Biháriová by však privítala, keby sa radšej zabránilo tomu, že deti prepadávajú a navštevujú stále rovnaký ročník. Materiál podľa Biháriovej venuje malú pozornosť chudobným rómskym rodinám, ktoré ešte nežijú v osadách. „Ak sa nevytvorí nejaký motivačný mechanizmus, tak o päť rokov máme aj z týchto ľudí ďalších osadníkov.“ Biháriová si tiež myslí,

že viac ako podpore rómskej kultúry a jazyka by sa mala v podobných dokumentoch pozornosť venovať základným ekonomickým a sociálnym ťažkostiam Rómov.

Povolebné sklamanie

Takmer polovicu respondentov, ktorí sa zapojili do prieskumu vykonaného agentúrou MVK, sklamal povolebný vývoj na Slovensku. Zhruba každému tretiemu účastníkovi prieskumu sa presne naplnili negatívne očakávania. Naopak, presne sa naplnili pozitívne očakávania každému desiatemu respondentovi. Povolebný vývoj na Slovensku hodnotí ako pozitívne prekvapenie každý dvadsiaty piaty oslovený. Za najväčší problém súčasnosti považuje najviac oslovených nezamestnanosť a nedostatok pracovných príležitostí. V prieskume to uviedlo takmer 43 percent ľudí. Viac ako 40 percent respondentov označilo za problém zväčšovanie rozdielov medzi ľuďmi - že bohatí sú stále bohatší a chudobní ešte chudobnejší. Spomedzi ďalších problémov nasledovali vysoké životné náklady, kriminalita, úroveň zdravotníckej starostlivosti, vysoké dane a odvody a tiež klientelizmus. Prieskum sa konal na vzorke 1101 respondentov od 3. do 9. júna, teda v čase, keď uplynul rok od parlamentných volieb.

... rozum zostáva stáť

z júnového zápisníka Ďurka Pražiaka

Slovenskom hýbu otázky mravnosti. Je mravné brať peniaze na záchranu slovenských lesov od nórskej organizácie? Keď sa táto navyše označuje za ekologickú erotickú a má nedvojznačný názov FFF - Fuck for forest? Čiže po slovensky: T.tkaním za les? Lesozáchranári s pekným menom VLK peniaze samozrejme berú. Keď dávajú ber, keď bijú utekajú! - to vedeli už múdri slovenskí prapredkovia. Predtým sa vraj ale VLK dlho radil a dospel k citlivo vybalansovanému názoru, že síce nejde o tradičný zdroj, ale zase, že „to nie je segment života, ktorý by sme potrebovali riešiť“. Preložené do bežnej slovenčiny: a ved' čo je vlastne na t.tkaní také zlé, no nie? Zahučali hory, zahučali lesy... A nežičlivcom sa hneď nuka iné výstižné slovenské príslovie - o naštrapatých vlkoch a pekné zachovaných kozách.

Žijeme v zvrhlej krajine, hovorí jedna aktivistka o ďalšej slovenskej mravnej dileme. Slovenskí poľovníci strieľajú mačičky a psíkov - obojok neobojok, známka neznámka, postroj nepostroj. A veľa tých strieľajúcich zvrhľikov sedí v parlamente, ktorý práve rozhoduje, či to tak má byť v slovenských lesoch aj naďalej. Poľovníci sa bránia, že nemravné mačky domáce im chodia do lesa, prepytujem, fuckovať s mačkami divokými, čo jednak kazi genofond, jednak: no uznajte... Čo na to slobodomyselní erotickí aktivisti z FFF? Nezačnú teraz spôsobom im vlastným manifestovať za vrátenie svojich ťažko vy... zbieraných peniaze zo zachraňovaných slovenských lesov? Delikátna situácia.

S „dobrymi mravmi“ má starosti aj prezident. Čo to je, s čím sa to je a kde také rastie? opýtal sa celý šokovaný, keď mu na stole pristala k podpisu novela tlačového zákona a v nej i táto neveriteľná formulácia. Kto to kedy na Slovensku slyšal, takéto výmysly! A „dobré mravy“ ani novelu neschválil. Bola ustanovená vyšetrovacia parlamentná komisia, aby spätne

zistila, čo to neobvyklé slovenské slovné spojenie vlastne znamená a ktorá nezodpovedná politická strana ho do novely tlačového zákona prepašovala. „Je to útok na samu podstatu našej irečitej slovenskej demokracie,“ zaznievalo unisono v kuloároch snemovne. Predbežné výstupy z vyjednávania poslaneckých klubov už signalizujú všeobecnú zhodu v názore, že kým sa nevyjasní a „naprieč celým politickým spektrom“ aj neodsúhlasí, čo to tie „dobré mravy“ sú, v novele ani v snemovni či nedajbože prezidentskom paláci nemajú čo robiť.

Slovenská mravnosť bola vážne ohrozená aj v garážach Národnej rady. Kto kradol benzín? Tak znie otázka, ktorá trápi slovenských poslancov viac než nejaké pomyselné „dobré mravy“. Devätnásť a pol litra benzínu na sto kilometrov - toľko vraj doteraz podľa odberu žrali poslanecké autá. Novému šéfovi parlamentu sa to zazdalo akomak priveľa. „Ten benzín niekde skončil, ja tvrdím, že bol ukradnutý,“ povedal. A vyzval šoférov, aby odstúpili zo svojich postov. Ti mu odpovedali, že ani náhodou. Lebo že „nenašli v sebe takú klapku, ktorá by im povedala: odíď“. Nešťastné slovenské klapky! Jeden slovenský poslanec, bývalý exulant, kvôli takýmto vzdorovitým klapkám teraz zase prehral súd vo Švajčiarsku. Mal tam papiere na hlavu a na ne poberal slušný invalidný dôchodok vo frankoch. Nepriznal sa ale tamojším úradom, že v tom istom čase celkom bez problémov pôsobil ako jeden z najvyšších, a dobre platených, funkcionárov v slovenskom parlamente. Tam si jeho diagnostikované duševné postihnutie za celý dlhý čas nik z kolegov poslancov nevšimol. Ničím im nepripadal odlišný. Žgľaví Švajčiari trvali na vrátení dôchodku. Empatický slovenský parlament nič vracat' nechce. Ty poslanec - ja poslanec...

Nástrahy a pasce číhajú na slovenskú mravnosť na každom kroku. Začalo sa leto, dovolenky, a to je čas, keď si treba dávať pozor najmä v cudzine. Ved' či nie práve a len odtiaľ sa dostali všetky tie škaredé, nemravné spôsoby k pôvodne celkom neskazenému slovenskému ľudu?

Prvá dáma zvolenského divadelníctva

Tá pani mala klobúk. Na pravej strane chýbala zastoknutá kvetina. Uprela strohý pohľad medzi písmenká v novinách. Samota. Ani len odviezť sa nenechala. Mala už svoj vek, ale zanevrelosť srdca sa neroztopí sama. Až kým sa jedného dňa predsa len nerozhodne sadnúť si do auta k šoférovi. Niektoré cesty sú nám osudné.

Šofér slečny Daisy. Inscenácia Divadla Jozefa Gregora Tajovského. Legendárny príbeh v réžii Michala Spišáka mal svoju premiéru vo zvolenskom divadle v roku 2006. Komorná inscenácia dodnes nevymizla z repertoáru. Žije si vlastným životom. Žne úspech za úspechom na všetkých divadelných doskách Slovenska.

Oscarové vavríny právom patria herečke, ktorá sa nepozerala na nás zo strieborného plátna. Lež naopak, je tak blízko nás ako len herec môže byť. Na dosah ruky. Na dosah duše. Azda nás pohladí, možno v nej nájdeme seba a vlastnú zatvrdnutosť. I takí sme... my, ľudia. Úprimnosť, s akou podchodí k divákovi, je miestami až absurdná. Je to ľahkosť. Je to „neznesiteľná ľahkosť bytí“. To všetko je však len zdanie. V skutočnosti i za jej hereckým majstrovstvom stojí tvrdá mravčia práca na každom charaktere. A hlavne na tom svojom, osobnom. Lebo len herec, ktorý je úprimný sám k sebe, môže nefalšovane stvárniť iného, môže pokorne pracovať a vážiť si svoju prácu.

V okamihu som vedela, že ma k nej čosi ťahá. Opatrne som po predstavení zašla za ňou, sklonila som sa a ona vytušila, že ju volám na kus reči. „Čo, moje zlatko?“ Opýtala sa ma tak babkovsky, až som si myslela, že to nie ja sa budem pýtať jej, ale

že jej sama rozpoviem, čo trápi moju dievčenskú dušičku. Tak rozprávko bezpečne som sa pri nej cítila. Trochu i ako z dvadsiatych rokov minulého storočia. To robil ten kostým, tie háby starých materií, ktoré v sebe nesú čarovný pach detských liet. Tak ako keď ste so starou mamou varili v malej kuchynke kakao a chodili v prítmi na mrkačky. Ovládla som sa, hoci som zo stretnutia s takou čistou divadelnou osobou mala na pleciah husiu kožu. Odhodlane som nastolila otázku. „Aký je váš vzťah k herectvu ako takému i k ochotníckemu herectvu?“ Slečna Daisy sa so smiechom nadýchla a spustila. Ešte len teraz prídu pravé zimomriavky. „Ja som asi tá šťastná generácia, že vtedy boli veľmi silné ochotnícke krúžky. Aj vo Zvolene bol taký. Takže som vlastne vyrástla na rozprávkach. Hrávala som v rozprávkach. Inklinovala som k herectvu - to si veľa mladých dievčat myslí, že môže - ale rodičia s tým, aj v mojom prípade, nie veľmi súhlasili. Ale potom predsa. Boli sme tri dievčatá a všetky tri sme boli v divadle. Ja najmladšia.“

V roku 1949 bolo založené divadlo vo Zvolene. O rok na to pani Magda ako šestnásťročná nastúpila do divadla a odvtedy je stálicou zvolenskej profesionálnej scény. Hovorí o šťastí, že práve vtedy potrebovali taký detský typ, ktorý by hrával

v rozprávkach. Rozprávková cesta sa postupne menila na nádhernú realitu naplnenú celovečernými hrami, v ktorých si zahrála mladá herečka. „Je šťastím pre človeka, ak má chuť na nejakú prácu, a tá práca sa zrazu stane jeho profesiou. Či už chcete učiť v škôlke, robiť v poľnohospodárstve, byť učiteľom, či byť doktorom, treba za tým ísť, pracovať na sebe.“

Podľa Magdy Matrtajovej ochotník je taký človek, ktorý ochotne vystaví sám seba ohnivým jazykom verejnosti, kritickému pohľadu diváka. Po večeroch skúša, nad ránom lepí na stĺpy propagačné plagáty, maluje scény, ozvučuje, osvetľuje, režiruje, šije, zháňa... jednonocho dievča pre všetko. Ochotník má v sebe toľko chuti a odhodlania, že ich našťastie vie správne nasmerovať. Alebo už ani to nie je pravda? „Pre mňa sú ochotníci profesionáli. Zaslúžia si obdiv. Teraz je to už ale tak, že je to ich zárobok. Stratila sa pravá skromnosť a poctivosť voči svojej profesii. Ja si vysoko vážim ochotnícke súbory.“ Pani Magda si naozaj váži všetkých, ktorí prispievajú k rozvoju kultúry. Nerada používa slovo ochotník, pretože tým nechce nikoho uraziť. Naopak, ona sama sa považuje za ochotníčku, pretože vzišla z ochotníckeho divadla. „Teraz je však už všetko inak. Je len málo ľudí, ktorí majú trpezlivosť pracovať pre divadlo. Dokonca ani medzi mladými nevidieť záujem pôsobiť v ochotníckych spolkoch.“ Obdivuhodná je jej snaha udržať si ducha ochotníckeho divadelníctva. Divadlo sa stále usiluje robiť srdcom a vierou. Magda Matrtajová pôsobí v zvolenskom divadle už len ako hosť. Sama hovorí, že už by ani nemusela pracovať, ale je šťastná, že môže hrať. Inscenácia Šofér slečny Daisy sa hrá už piatu sezónu a sála je stále vypredaná. Zaspomínala si na to, ako to bolo kedysi, keď herci, ktorí ukončili divadelnú školu, mali istotu, že sa dostanú do divadla. „Dakedy boli umiestnenky. Ani teraz by to nebolo od vecí. V zájazdovom divadle by sa nováčikovia veľmi uplatnili.“ Ostáva nám viera, že sa kultúrna situácia v spoločnosti zmení k lepšiemu. „Fandím ochotníkom. Sama sa pokladám za ochotníčku. Všetci aj herci v Slovenskom národnom divadle boli ochotníci. Vysoko si vážim ochotníkov. Pre mňa sú to profesionáli.“

Nuž a čo robí herca hercom? „Poctivá práca. Musí veriť tomu, čo robí. Musí to mať rád. Ak je to jeho životný sen... a nikdy nezabudnúť na skromnosť a česť voči svojej robote.“ Veľká pravda je v jej slovách. Divák nie je hlúpy. Divadlo nás už toho veľa naučilo. Preto každý herec musí hrať s divákom čestne a úprimne. Divák sa nedá oklamať. Skromnosť sa ale, i podľa jej mienky, v profesionálnom divadle vytratila. Našťastie, v ochotníckom ešte vždy môžeme nájsť jej stopy. „Je to moje... to ochotnícke divadlo.“ Veľkým želaním nás všetkých je, aby pretechnizovaná doba ustala. S ňou ustane i človek. Potom sa v ňom snád opäť prebudí túžba stretávať sa a žiť divadlom. Herečka zvolenského divadla polieva kvet umenia. Kto jej číta z pier, ten musí uveriť, že všetko sa na dobré obráti.

Vlasy dupkom Ľubomíry Romanovej

Na začiatku júna sme v Slovensko-českom ART klube v pražských Holešoviaciach pokrtili jednu mimoriadnu knihu mimoriadnej ženy. Presnejšie pokrtili ju dvaja kolegovia autorky - tiež primári. Obaja z Motola, obaja známi z liečenia prezidenta Václava Havla, jeden navyše s koreňmi z Prešova, odkiaľ je aj Ľubomíra Romanová, druhá zasa rovnako ako ona vedie anesteziologicko-resuscitačné oddelenie. Krstným otcom a mamou teda boli primár chirurgie Pavel Paľko a primárka ARO Martina Pelichovská. A čím krtili? Adrenalinom. Najsilnejším liekom intenzivistu, tou látkou, ktorá nám stavia vlasy dupkom. A Vlasy dupkom sa tá kniha aj volá, kniha intenzivistky, anesteziologičky, primárky z Prešovskej nemocnice, ale tiež pozoruhodnej prozaičky a blogerky Ľubomíry Romanovej. Zaspievala jej priateľka, prvá slovenská SuperStar, ktorá sa však vydala náročnejšou a nekomerčnejšou hudobnou cestou, Katka Koščová za sprievodu Daniela Špinera.

„Virtuálny svet sa im zdal pritesný. Dnes sa moje blogy presunuli z virtuálneho sveta do sveta trojrozmerného. Vydavateľstvo Hladohlás (Pavel Hirax Baričák) vydalo knihu mojich blogov

s názvom Vlasy dupkom,“ napísala Ľubomíra Romanová. Kde? Pochopiteľne na blogu: Romanova.blog.sme.sk.

Blogy Ľubomíry Romanovej číta celé Slovensko jedným dychom. Možno preto, že nie sú vymyslené, ale ide o skutočné prípady, ktoré sa stali počas jej služieb v nemocnici. Ale možno

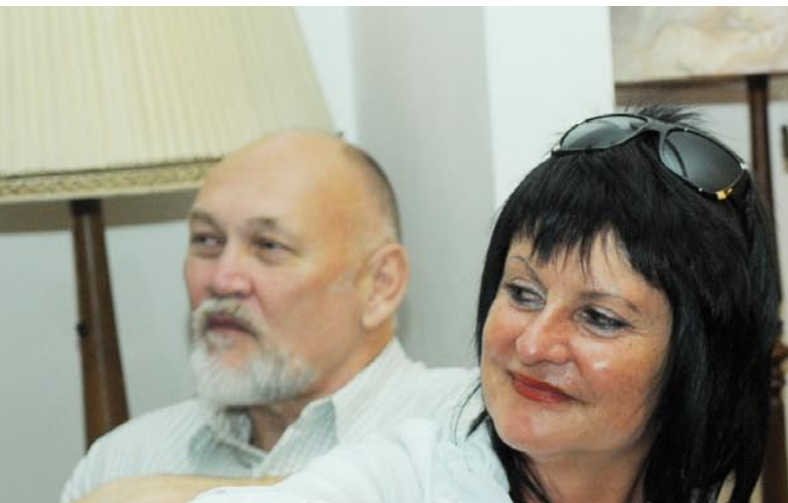
práve preto, že pri ich čítaní si každý vnímavý čitateľ uvedomí, čo všetko má. Pretože my, Slováci, sme experti na necenenie si toho, čo máme. Stále sa za niečím pachtíme, neustále nám niečo chýba. A keď príde choroba či úraz,

sme schopní prosiť aj Boha (ktorého sme pred časom zavrhlí), aby sa vrátil včerajší deň, keď sme boli ešte zdraví. Vtedy ide zrazu všetko bokom a nám dochádza, že sme nahraditeľní, peňazí je dost', len aby to zdravie bolo.

Táto kniha vás nielen pobaví, ale aj poučí o tom, čo je kritický stav alebo umelý spánok. Ľubomíra Romanová je totiž anesteziologička (živí sa spánkom) a jej práca, to sú hodiny zdanlivej nudy a minúty hrôzy. Pár momentov, kedy strieka krv, čelá doktorov sa potia, chirurgické nástroje sa mihajú rýchlosťou blesku pod žiarou svetiel, ľudské duše odchádzajú, ale sa aj bez neurčeného systému vracajú do tela, ponúka cez slová aj vám. Sú to najľudskejšie príbehy, aké môže napísať len sám život. Verte, keď dočítate túto knihu, za všetko poďakujete. Sami. V duchu.

Tolko anotácia knihy. Prezrad'me, čo po prečítaní knihy nikoho neprekvapí: že Ľubomíra Romanová je z literárnej rodiny - vnučka popredného autora lyrizovanej prózy Jozefa Horáka, neter možno najvýznamnejšieho súčasného slovenského dramatika Karola Horáka. A má nažité...

Vladimír Skalský

Som anestéziológ

Spi.

Bojovníci odchádzajú do noci. Je to iba tvoja noc. Spánok bez snov. Bez obrazov a zvukov.

Spi. Pokým sa znova nenarodíš. So stratou, ale bohatší. Chce to len zavrieť oči a uvidieť more, čajky a súmrak.

Spi. Kúsok tvojho tela opravujeme, tvoje zdravie a tvoj život je v našej réžii.

Spi, odkračaj na chvíľu do ticha, vzdial sa do snov, aby si zvládol, netrpel, nekvítil, vydržal. Potichu roztočíme ruletu, guľôčka bude poskakovať po okienkach s číslami v tvojom záujme.

Spi. Sme tu preto, aby sme ti udelili milosrdný spánok. A ticho. Prenikavejšie než akákoľvek hudobná skladba. Sme tu aj preto, aby sme ti utreli pot a slzy, ktoré ti vyhrkli, pretože sa dobrovoľne vydávaš do neznáma. Nám, cudzím ľuďom, si odovzdal svoje telo, život, svoje tajomstvá, tak ľahko, ako chladným trezorom zveríme svoje najdrahšie a najtajnejšie veci.

Spiš.

Ležiš naznak. Bledá prázdna tvár, nikde nie je náznak, že ťa niečo bolí, že trpiš. Som pri tebe, aby som ťa podržala. Ovila som ťa káblami, hadičkami, ktoré snímajú známky živej sily a privádzajú roztoky, lieky a živiny.

Spiš. Neboj sa. Na to som tu ja, aby som sa o teba bála. Držím ťa, som ako most cez rozbúrenú rieku, na ktorého konci vyjdeš zdravší, silnejší a múdrejší. Som tvoj most.

Spiš a ja za teba dýcham, chránim plameň tvojej sviečky pred nočnými motýľmi a ich samovražedným obradom. Obaja mlčíme a muži s nohmi rozkladajú tvoje orgány, aby znova poskladali funkčnejšie a účinnejšie puzzle tela.

Spiš. Ja viem, že život je dlhý ako plameň sviečky a krátky ako tanec tmavého motýľa. Prikvapkávam ti do žíl magické kvapky, ktoré prehľbujú spánok, uvoľňujú svaly a zaručujú bezbolestnosť. Strážim tvoje srdce, ktoré preháňa cez pľúca krv ako šál opojený červeným vínom, aby zaistil pre každú bunku tela, zakončenie nervu, snopec svalového vlákna omamný dúšok kyslíka.

Zobud' sa.

Otvor oči a dýchaj. Len bohovia prežívajú také sladké prekvapenia. Žiješ, prespal si, prežil svoju noc a operáciu. Zobudil si sa bohatší.

Zobud' sa, si unavený, viem, ale si tu stále, nikam si neodišiel. Držím ťa za ruku už chvíľu, hoci nie si malý chlapec. O chvíľu sa mi otočíš chrbtom, nebudem ani len spomienkou v tvojom svete. Prešli sme spolu cez most. Dýchaj a mlč, pomaly sa v tebe rozlieva teplá rieka, prival energie, ožýva sa bolesť. Preder sa cez čierňavu v očiach, cez príboj v hlave, operácia sa podarila, ty si ju prespal. Ja som ti darovala spánok ako kvapky rosy na koberec z trávy.

Anestéziológ je kvalifikovaný lekár, ktorý uspáva ľudí počas operácie. Som anestéziológ a živím sa spánkom.

Vaša výsost', Shakespeare!
„Dnes vypovieme Vám Benátky podľa Shakespeara,“
ohlási trubač na hradbách. Anglický dramatik v službách
zvolenského kráľa! A pod hradbami divoká
vrava zašumí: „Shakespeare je živý! Večne živý!“

Monika Necpálová

I to by mohlo byť mottom divadelných umelcov. Je azda výsost'ou anglickej legendy, že Medzinárodný letný divadelný a operný festival Zámocké hry zvolenské sa začal premiérou Shakespearovho Kupca benátskeho. Zámocké múry po 38. raz objali scény, prívětivo sa zvalali s divákmi, odeli hercov do rób. Technickým majstrom holé alebo je, svetlá si hviezdy vzali na starosť a zvučí sám šum vánku. Dramaturgička zvolenského Divadla Jozefa Gregora Tajovského Uršula Ferenčuková spolu s režisérom Michalom Spišákom siahli po jedinečnom príbehu s nadčasovou platnosťou. Je to rozprávka alebo komédia? „Sú to najčastejšie prívlastky tejto hry,“ hovorí dramaturgička, „v skutočnosti ťažko

definovať žáner. Nebyť šťastných koncov, pokojne by to mohla byť i tragédia.“

Rozporuplný príbeh o dlžobách a nezlomnej moci zákona, pretkaný nitkami lásky a priateľstva rozihral festival. Premiéra, pripravovaná špeciálne na zámocké nádvorie, spustila na začiatku júna festivalový kolotoč a namiesto opony sa objavilo hviezdne nebo. Nielen to tmavo-tajomné, ale i to scénické. Nádheru Shakespearových archetypov podčiarkli nevídané zaujímavé kostýmy Ludmily Városovej a čarovná, s'aby námorná, scéna Štefana Hudáka.

Kľúčovou scénou hry je súdny proces. „Hoci židovský kupec benátsky Shilock prichádza pred Justíciu ako žalobca so všetkými tromfmi, odchádza ponížený a zlomený,“ analyzuje leitmotív hry

režisér. On sám vníma hru ako príbeh protikladov ľudských pováh. Anglický dramatik iste pred pol tisícročím ani netušil, že každá doba bude mať svojho kupca benátskeho. Shakespearove hry, takpovediac, vznikajú v každej dobe od začiatku, vždy a znova. Nezlomné postavičky, akých príkladom je aj Shilock, sa rodia nepretržite. Je v nich dobro, no zároveň sú si samé i zrkadlom zloby. Potom, čo ľudstvo zapísalo do kroniky pojem holokaust, hra nadobudla nový rozmer. Nejde už len o moralizáciu kresťanstva, ale i o obľudnosť náboženských rozdielov. „V Shakespearovom diele neexistuje iná hra, ktorá by tak bezprostredne hovorila o rasovej a náboženskej nenávisti,“ parafrázujeme z úvodnej štúdie Martina Hilskeho Kupec benátsky. Je libra ľudského mäsa za nesplatený dlh nekresťanskou požiadavkou úžerníka, alebo náležitou odplatou za urážku židovskej obce? A kde je zákon? A kde je spravodlivosť? Nad spoločnosťou stále visí Damoklov meč... nad našou spoločnosťou.

Kroky divadelnej
múzy na zámockom
nádvorí

Podvečer hromová sila letnej búrky, za okamih purpurové večerné zore. Že by predsa... predzvest'

Potulní herci

na dvore kráľa Mateja

hviezd. S nádejou hľadajú na nebo ten, čo čaká príchod Thálie. Majú sa stretnúť na zámku. Tu medzi chladnými zámočnými múrmi, svedkami storočí, chcú vyznať lásku. Umeniu. Randevú priaznivcov divadelného a operného kumštu a umelcov sa už dlhé roky odohráva na starobyľom Zvolenskom zámku. Azda jeden z najkrajších architektonických skvostov sa stáva každoročne dejiskom najstaršieho plenérového festivalu profesionálneho divadla na Slovensku.

Od svojho vzniku v roku 1974 sa viacero vecí zmenilo. K činohernej časti pribudla časť operná a od roku 1993 sú prizývané i zahraničné divadlá. Podujatie si vyslúžilo podtitul „medzinárodný letný divadelný festival“. Divadelná sezóna vrcholí. Pred tým ako umelci podajú ruku letu, divadelným prázdninám i festivalom, skrášia svojou hrou Zvolenský zámok. Festival je zavŕšením divadelnej sezóny. Organizátorom činohernej časti festivalu pod záštitou predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja je Divadlo J. G. Tajovského vo Zvolene v spolupráci s Mestom Zvolen a Slovenskou národnou galériou Bratislava - Zámok Zvolen.

Múza komédie prináša so sebou ambróziu v podobe skvostných divadelných hier profesionálnych divadiel. Na festivale diváci spoznajú hru Dvojité rezervácie nitrianskeho Divadla Andreja Bagara, SND Bratislava zatancovalo Tanec toreadorov, Štátne divadlo Košice sa predstavilo v inscenácii Tom, Dick

a Harry. Nezabudlo sa ani na detského diváka Staré divadlo Karola Spišáka Nitra uviedlo legendárnu rozprávku O psičkovi a mačičke. „Festival ponúka široké spektrum dramatických žánrov,“ ozrejmujú riaditeľka Divadla JGT Jana Raffajová. Snahou je, aby si prišli na svoje všetci diváci. Jediným mottom je originalita. Festival sa nesie v duchu jedinečnosti a pestrosti žánrov. Čím azda najviac podčiarkuje to, čo je umeniu dané do vienka. Slobodu, voľnosť názorov a prevedenia hry. V tom spočíva krása umenia. Tento ročník priniesol vo svojej divadelnej časti 14 titulov. Práve aktualizáciou tém s trvalou platnosťou sa režiséri snažia podchytiť diváka. Zaujať dnes zmysľanie človeka, na ktorého každý deň útočí milión informácií, je čoraz ťažšie. Svoje by nám o tom iste vedeli porozprávať režiséri, ktorí sa na festivale predstavili. Z režisérskych stálic odhalili svoj pohľad na svet Jakub Nvota v predstavení Radošinského naivného divadla Nesladím. Predstavenie Městského divadla Brno podľa rovnomeného filmu Škola základ života si zobrala pod režisérsku krídla Hana Burešová. Režisérsku taktovku počas ZHZ držali okrem iných aj Martin Kákoš či Lubomír Vajdička.

Bohovia sa zbláznili a vymysleli dážď

Mnoho divákov by možno rado videlo na zámočkom nádvorí ten-ktorý titul. Výber predstavení

na zámočké hry je však o trochu zložitejší. „Inscenácia musí vyhovovať zámočkému prostrediu hlavne po technickej stránke. To znamená, že sa musí dať odohrať pod holým nebom,“ vysvetľuje Uršula Ferencuková a dodáva: „Nie raz sa stalo, že sme čelili vetru i dažďu počas samotnej inscenácie.“ Poistkou je predpoveď meteorológov. Organizátori síce plánujú všetky predstavenia odohrať na otvorenom pódium na nádvorí, ale pre prípad zlého počasia je stále k dispozícii sála divadla. Zámočké nádvorie má kapacitu až 490 miest, zatiaľ čo v sále je len 330 miest. Organizačné zabezpečenie festivalu je dosť náročné, našťastie ľudí zapálených pre umenie je nemálo. Najväčšie trampoty sa iste naučila zvládať technika. V podstate treba na zámok preniesť všetko od špendlíka až po najväčší reflektor. Osvetľovacia kabína, javisko, hľadisko, všetko sa musí priviezť a po festivale zase odviezť. Festival je náročný aj pre umelcov, ktorí sú zvyknutí hrať v iných podmienkach. Niekoľko storočí starý zámok predsa len aj po všetkých technických zásahoch neposkytuje taký komfort ako divadelná sála.

Ale je tu jedno veľké ALE: Všetky ťažkosti vynahrádza prekrásny priestor a hviezdnatá obloha. A to len tak hocikde nezažijete. Umenie sa počas festivalu vracia tam, kde sa kedysi zrodilo. Vracia sa domov medzi hradné múry! A veru všetky ľudské srdcia tam pookrejajú, lebo vidieť čosi také netradične tradičné je zážitok. Preto sa na zámok hrnú rok čo rok i tí, ktorí možno divadlu až tak neholdujú, ale za to majú radi turistiku, históriu a prírodu. Ved' prežiť letnú noc na zámku za splnu mesiaca alebo prinajmenšom svetla reflektorov je čarovná romantika. V takých chvíľach sa z divákov stávajú hlavní hrdinovia životných hier a herci „okukávajú“ zámočké prostredie ako tí najfajnejší diváci. Jednoducho, kráľovská rošáda. A Thália? V kráľovskom šate múza komédie vládne nad zámočným nádvorím hviezdami a čarovnou náladou!

Nad'a Vokušová

O pani Viere Groznerovej sme v našom časopise písali už neraz. Ako šesťnásťročná sa stala emigrantkou zo slovenského Rajca do vzdialeného Izraela. Úspešná žena sa vracia po roku 1989 späť do Československa, konkrétne do Prahy, a začne tu podnikat' v módnom návrhárstve, neskôr v tvorbe interiérov bytov. Vierka prežila nevšedný osud, ktorý sa pochopiteľne odvíjal od osudu slovenskej židovskej rodiny, a ktorý opísala v knihe Symetrie života. Publikáciu sme predstavovali aj čitateľom v Izraeli v rámci Dní slovenskej kultúry v tejto kajine, ktoré usporadúvalo Svetové združenie Slovákov v zahraničí. Bolo to dojemné, nič viac sa k tomu nedá dodať...

Aj preto sme boli radi, že sme sa mohli ujať organizácie kultúrnej časti oslavy životného jubilea Viery Groznerovej. Konala sa na začiatku leta v klube na Novotného lávke (tak ako predtým niekoľko jej módných prehliadok) a mala atmosféru veľmi priateľského stretnutia ľudí, ktorí sa už roky poznajú a radi sa zdravia pohľadmi i úsmevom. Aj keď sa mnohí z nich videli po prvý raz. Bola tu Vierkina najbližšia rodina, priatelia z detstva, my, ktorí o sebe stále vieme i keď sa denne nestretávame, ako som už kedysi bola napísala, ale i takí, ktorí sa ešte len po tomto večere priateľmi stali...

Poblahoželať prišli i umelci nám blízki a oslávenkyni milí - Igor Šebo s Jirkom Toufarom, Jirka Klapka, Dušan Malota i naša priateľská skupina Motovidlo. Atmosféra, rovnako ako miesto, bola čarovná. Už dávno svietili nad Karlovým mostom hviezdy, keď sa stále mihotalo laserové blahoželanie Vierke na jeho starých pilieroch a my sme si oduševnene pospevovali piesne v rôznych jazykoch. Lebo, ako sa ukázalo aj pri tejto oslave, najlepšia spoločnosť je tá, ktorú nerozdeľujú vzdialené svety, ani politika, ale spája duševná blízkosť...

VIERA GROZNEROVÁ S RODINOU

NA OSLAVE SI ZASPIEVALA S IGOROM ŠEBOM

VEČER UVÁDZALA AUTORKA TEXTU

Hviezdy nad Novotného lávkou

SNÍMKY: ANNA FELDEROVÁ

Janko vedl' reznictví a Edit pracovala s ním

Viera
Happy 60
!!!

Helena Suková

tenistka

Dneska bych jen těžko spočítala, kolikrát jsem byla na Slovensku. Hrávaly jsme tam mistrovství republiky v Bratislavě, jako juniorka v Piešťanech, ligu jsme hráli v Košicích, na soustředění jsem jezdila do Tater. Když jsem aktivně hrála, byly jen zápasy a tréninky, na nic jiného nezbyval čas, a to se týče i důkladnějšího poznávání Slovenska. Nejráději jsem jezdila do Bratislavy, bylo tam nejpříjemnější zázemí, i hotel byl na kurtech. A měli tam strašně dobrou zmrzlinu. Hrávala jsem tam vždycky dobře a podle toho se mi tam líbilo. Hrávala jsem za Spartu a hrála jsem i proti mámě Martiny Hingisové, která hrála za Košice. Poslední dobou už je těch návštěv málo. Naposledy jsem tam

byla nedávno na pohřbu zápasníka Strniska. Poznala jsem ho na olympiádě a občas potkala v Praze, kde trénoval.

Na Slovensku mám stále hodně přátel. Všechny bývalé hráče, ty současné až tak moc neznám, výjimkou je Hantuchová. Ale má přátelství se neomezují jen na lidi od tenisu. Nebo na Čechy a Slováky, tyto rozdíly nerozlišuji. Ani v tenise jsem nic podobného nevnímala, všechny jsme hrály za Československo

a prošly podobnými tréninkovými metodami. Když jsme hrávaly společně Federation Cup, tak kupříkladu v Austrálii jsme vyhrály a druhého singla za mnou hrála Radka Zrubáková. Na prvních juniorských turnajích v Itálii jsem byla s Milošem Mečířem, byl tam i Vajda, a rovněž jsem si neuvědomovala, že jsou Slovinci. Po rozdělení republiky každý stát získal možnost postavit svůj vlastní tým v Davis Cupu i Fed Cupu, což je určitá výhoda. Víc týmů je i v juniorských kategoriích, víc tenistů si může zahrát. To je snad jediná výhoda. Když jsme byli spojeni, tak byl jediný tým Československa. Nemám představu, jaký systém nyní funguje ve slovenském tenise, ale zdá se mi, že tam mají dost talentovaných mladých děvčat, což platí i o nás. Je jich víc, než kluků.

V České republice máme International Long Tennis Club, jehož jsem prezidentem. Jedná se o prestižní klub bývalých hráčů z mezinárodních turnajů a je jen v 35 zemích na světě. U nás byl založen v roce 1933 jako pátý na světě, ale po válce zanikl. Když jsem přestala hrát, tak mě pověřili, abych klub obnovila, což se mi v roce 1999 povedlo. Pokoušeli jsme se, aby ho založili i na Slovensku. Byla jsem v této záležitosti ve spojení s bývalými hráči i hráčkami. Zatím se jeho založení odsouvá, nikomu se nechce věnovat této práci, každý má dost svých povinností. Chce to sepsat stanovy tak, aby korespondovaly se stanovami centrály v Anglii, znát pravidla. Ano, je s tím trochu práce, aby všechno fungovalo. Nám se daří jednou do roka pořádat čtyřtřítanky se třemi kluby z ciziny. Jednou za dva roky se můžeme zúčastnit celosvětového turnaje. Kromě toho během roku probíhá několik přátelských turnajů. Ve své nynější profesi psychologa si dokončuji behaviorální psychologický výcvik, a tam jsou rovněž kolegyně a kolegové ze Slovenska. Pokaždé se rádi vidíme.

(Spracoval VK)

Manuál úspěšnej ženy aj na Slovensku

Začiatkom apríla sa konala v Bratislave 1. výročná konferencia originálneho česko-slovenského projektu pre ženy, Manuál Úspešnej Ženy - MUŽ. Ide o sériu lifestyleových konferencií pre ženy na rôzne témy, ktoré začala od jari roku 2006 usporadúvať v Prahe jej zakladateľka Eva Vašková Čejková. Odvtedy sa Prahe uskutočnilo už desať mimoriadne vydarených konferencií a niet divu, že o projekt MUŽ prejavili záujem aj ženy a obchodní partneri zo Slovenska.

„Veľmi som sa tešila na spoluprácu so záujemcami o môj projekt zo Slovenska,“ začala svoje rozprávanie sympatická pani Eva, ktorá má aj slovenské korene. „Prvý ročník, ktorý bol v hoteli Austria Trend, bol akýmsi ‚úvodom‘ do manuálu úspechu. Myslíme si, že ak chce byť žena úspešná v čomkoľvek, musí byť najskôr spokojná sama so sebou a šťastná. Musí byť spokojná so svojím vzhľadom i vo svojej mysli. A podľa toho sme vybrali i témy: Byť sama sebou a spokojná (prednášala PhDr. Mária Chaloupková), My a náš výzor (Ivana Klimová), Reč farieb v podnikaní (Hilda Rubintová), Zdravá výživa - súčasť dlhodobej stratégie úspešnej ženy (MUDr. Peter Minárik), Móda

v biznise (Daniela Kleinert), či motivačná prednáška Úspech na dosah (Eva Martinovičová).

Ako hodnotí túto 1. konferenciu MUŽa v Bratislave zakladateľka celého projektu? „Spomínaná konferencia sa stretla s veľmi pozitívnymi ohlasmi účastníčok - mám z nich nesmiernu radosť. V príjemnom prostredí sme strávili výnimočný deň s dámmami „rovnakej krvnej skupiny“. Výber prednášok i prednášajúcich zaujal a priniesol nové informácie. Vzhľadom na tieto pozitívne ohlasy plánujeme ďalšiu konferenciu v priebehu októbra tohto roka, znova v hoteli Austria Trend. A ja sa na ďalšiu spoluprácu so záujemcami o MUŽa zo Slovenska, ako aj na samotnú konferenciu, opäť veľmi teším,“ povedala Eva Vašková Čejková.

(ek)

Pavol Levin

Pochádzate zo Sečoviec. Aké bolo vaše zázemie a ako ste prišli na myšlienku študovať kameru?

V Sečovciach som sa narodil, ale po troch rokoch sme zakotvili v Košiciach. Ako chlapec som sa chcel stať maliarom, takže som sa hlásil na školu umeleckého priemyslu do Bratislavy. Bol som prijatý, ale odporučili mi štúdium fotografie, moje kreslenie ich až natoľko nenadchlo. Lenže o fotografii som nič nevedel. Po prvom roku som vyhľadal svojho učiteľa hlavného umeleckého predmetu, základov fotografie, aby som sa zdokonalil a on mi vnukol myšlienku začať pracovať na jeho veciach. Profesor Absolon cestoval po Slovensku a fotografoval kde čo, aby vydal pohľadnice do trafik. Mal množstvo materiálu a potreboval ho spracovať. Bol to vynikajúci nápad, mal som vďaka nemu veľkú prax a dohŕňal som všetko, čo mi chýbalo.

Ale stále nie sme pri kamere...

V treťom ročníku mi kolega Marián Minárik navrhol, či by som mal záujem študovať na filmovej fakulte. Pridali sa i ďalší a štyria sme boli prijatí. Ja som ešte nemal ani osemnásť rokov. Začiatok na FAMU bol drsný, pretože som nemal úspech a uvažovali, že ma vylúčia. Nakoniec mi dovolili opakovať ročník. Opäť som pomáhal svojmu učiteľovi, docentovi Šmokovi, a pracoval som ako laborant. Všetko som nakoniec zvládol a začal som dostávať prospechové štipendium.

Aký bol váš základný poznatok o kamere?

Dovtedy som bol len filmovým nadšencom, chodil som na retrospektívne filmy, videl som i Ejzenštejnov film *Nech žije Mexiko*. Bolo to pre mňa niečo očarujúce a tým to začalo byť pre mňa všetko dané. Okrem nadšenia som bol ale úplne bezradný, pretože na rozdiel od fotografie je film niečo úplne iné. Akýsi zlom vo vývoji som zaznamenal v druhom ročníku, keď som s Jakubiskom nakrúcal dokument *Každý deň má svoje meno*. Odcestovali sme až ku Košiciam, kde sme nakrúcali v akejsi liahni, kde vypadla elektrina a hrozila tragédia. Nočné zábery sme nakrúcali cez deň - natiahli sme modrý krepový papier do okien, čo na katedre zaujalo. V treťom ročníku to už bola „vysoká škola“. Nakrútili sme farebné cvičenie na 35 mm materiál. Keď som prácu odovzdal, čakal som po projekcii na chodbe na výsledok. Vyšiel prvý profesor, zastavil sa pri mne a vynadal mi, čo som to nakrútil. Po chvíľke to isté urobil ďalší profesor. Nikoho iného si nevšímali. Nakoniec som dostal trojku. Nepomohlo mi ani to, že som ako jediný mal pri cvičení zvuk - hudbu a Jakubisko mi to do rytmu nastrihal. Skoro ma vyhodili. Po absolvovaní som si šiel pre prácu, aby som si ich odniesol z archívu. Moje cvičenie z tretieho ročníka si ale nechali na ukážku.

Neskôr ste pracovali s profesorom Vávrom.

Stretili ste sa už na škole?

Nestretli. Len Jakubisko, s ktorým som býval na internáte, mi rozprával, aký je to úžasný učiteľ - získaval si všeobecnú úctu aj svojou odmeranosťou.

Ako ste sa dostali k barrandovskému filmu

Zlatá reneta?

Otakar Vávra sa jedného dňa rozhodol, že potrebuje „umelecké osvieženie“ a prišlo mu na um, že si zvolí kameramana, s ktorým ešte nepracoval. Dokonca oslovil aj mladých kameramanov a aj môjho učiteľa Jana Kališa. Ale ani v jednom prípade to nedopadlo, a tak sa rozhodol pre - čerstvého absolventa. Vybral z nášho ročníka a docent Šmok, ktorý bol ku mne veľmi odmeraný, ma odporučil.

Aké bolo vaše prvé stretnutie s režisérom Vávrom?

Veľmi priateľské. Dokázal byť vľúdny a milý. A chytrý!

Medzi vami bol tridsaťročný odstup. Nebál sa riskovať? Vzal si kameramana, ktorý nikdy nič nenakrútil.

Isteže videl moje školské práce i hrubo zostrihávaný materiál absolventského filmu.

Riešili ste obrazovú koncepciu tohoto filmu?

Áno. S Vávrom to bola vždy najnáročnejšia práca. Množstvo prostredí, ateliér, reál. Zvládnuť také množstvo technických starostí nebolo pre začiatočníka jednoduché.

V Romanci pre krídlčku ste častejšie používali ručnú kameru.

Nesnažili sme sa, aby to bolo vidieť. Aj chalupu v „Romanci“ sa podarilo nakrútiť tak, aby nebolo poznateľné, že bola postavená v ateliéri.

Romanca pre krídlčku bola čiernobiela. Ktorú technológiu ste mali radšej?

Rozhodne čiernobiely film. Farebný film je taký

Kameraman Romance pre krídlčku

náročný, že na Vávrovu otázku som sa hneď priklonil pre čiernobielu variantu. Ani po rokoch to nie je na škodu. Kolega Čuřík povedal, že „Romanca“ na neho nepôsobí ako čiernobiely film, že ju cíti farebne.

3 S týmto filmom ste sa dostali do kontextu českej novej vlny. Vnímali ste to tak?

Ani trochu. Pojem nová česká vlna vznikol v čase, keď doznieval - bol to výplod západných novinárov. Romanca pre krídlovku s tým nemala žiadnu súvislosť.

3 Ale formou výpovede ste sa začlenili medzi nich.

To iste. Ale „Romanca“ je svojím pohľadom, režijným, dramaturgickým, skutočne iná ako všetky ostatné filmy tej doby. Celkom tradičná, spôsob rozprávania je klasický a tým je nadčasový, čo sa časom potvrdilo. Aj jeho téma je nadčasová.

3 Nežiarlili ste, že ste neboli súčasťou „novej vlny“?

Vôbec nie, ja som bol spokojný, že som dostal prácu a mohol pracovať s majstrom Vávrom.

3 Prečo ste nepokračovali s režisérom Jakubskom?

Pretože som mal túto prácu a on medzi tým začal robiť na Slovensku.

3 Neuvažovali ste vrátiť sa na Slovensko?

Bol som na Kolibe a zisťoval, či by som mal nádeje na angažmán a vtedajší riaditeľ mi povedal, že nádej by som mal, ale ponuka neprišla. Ani Juraj Jakubisko ma neoslovil, odoznelo to prirodzenou cestou.

3 Stali ste sa slávnym kameramanom

a súčasťou vašej práce bol aj seriál Cirkus Humberto.

Keď sa zamyslím nad „Cirkusom“, tak sa mi vybaví otročina. To bol najhorší zážitok mojej kariéry. Nakrúcanie bolo veľmi náročné, denne sme trinásť mesiacov nakrúcali veľké metráže. Na dve kamery - to znamená i osvetlenie pre dve kamery.

3 Čím sa odlišoval prechod od Vávru k iným režisérom?

Vávra kládol veľký dôraz na prípravu. Netajil sa tým, že čo si pripraví, to tam bude mať. Dopredu mu bolo jasné, čo od koho požaduje, pretože mal jasný cieľ a urobil všetko pre to, aby ten cieľ dosiahol.

3 Vo svojej tvorbe ste boli zvyknutý na určitý intelektuálny štandard a zrazu ste nakrútili Holky z porcelánu.

V tomto filme som mal veľké starosti technického rázu. Nakrúcali sme v reáloch a vo veľkom tempe, na Barrandove sa nikdy tak rýchlo film nenakrútil. Za štyri týždne sme boli hotoví.

3 Nasledovali veľkofilmy Sokolovo, Oslobodenie Prahy...

Holky z porcelánu boli až po Sokolove, tým to bolo kurióznejšie.

3 Mali ste možnosť pracovať aj v Nemecku...

To je pravda, ale až keď ma prepustili z Barrandova. Robil som tam kameramana kresleného filmu.

3 Dokumentárny žáner vás nelákal?

Keď som nakrúcal na Barrandove, závidel som kolegovi, čo pracovali v krátkom filme, do akých zaujímavých prostredí sa dostali. A netušil som, že sa mi nakoniec podarí nakrútiť dvesto dokumentárnych filmov. Mojou obľúbenou tematikou boli dejiny umenia - rekonštrukcia historických pamiatok. Zdanlivo je to stavbárska otročina, ale robím to s veľkým nadšením.

3 Pocítili ste nejaký záujem zo Slovenska o vás ako o špičkového kameramana?

Ďakujem za poklonu, ale za špičkového kameramana sa nepovažujem. Zo Slovenska ma nikto neoslovil.

3 Aké sú vaše najbližšie plány?

Chcel by som sa uplatniť na fotografickej výstave Praha stovčatá. Mám rozrobený dokument o Židoch na Šumave pre Českú televíziu - začali sme vlni na jeseň. Vo voľnom čase fotografujem Prahu. Minulý rok bol náročnejší, mal som päť výstav.

3 Ako sa vám žije v Prahe? Vraciate sa na Slovensko?

Žije sa mi dobre, mám českú rodinu, dvoch synov, štyri vnúčatá. Na Slovensko chodím do Košíc za svojimi súrodencami - som z deviatich detí.

3 Ako ste vnímali rozdelenie republiky?

Vnímam som to ako bláznivý čin, nepotrebné zdržanie. Je to škvrna i v medzinárodnom kontexte, brzdi

to naše prijatie do Európskej únie. Bola to škoda. Stretávam sa so stále väčším počtom ľudí, ktorí majú rovnaký názor. Mojou vlasťou je stále Československo. Keď som prišiel do Prahy, nikto sa na mňa neďával ako na cudzinca. Na Barrandov som sa dostal bez akýchkoľvek národnostných problémov. To nikoho nezaujímal. Keď som mal nakrúcať Romanca pre krídlovku, tak ma museli uvoľniť z vojny, pretože som bol narukovaný. Za dva mesiace ma previelili do armádneho filmu. Bolo to 10. mája 1966.

Velká letná sůtaž

Redakcia časopisu Slovenské dotyky pripravila pre svojich čitateľov veľkú letnú súťaž znalostí o Slovensku. V knihe Slovensko země neznámá českých novinářů, manželů Aloisa Svobodu a Anny Tučkové, o kteréj sme vás informovali v marcovom čísle Slovenských dotykov, je v úvode sto otázok o Slovensku. Do konca prázdnin - 31. augusta - môžete do redakcie zasielať odpovede na súťažné otázky. V októbrom čísle sa dozviete správne odpovede i mená čitateľov, ktorí zodpovedali na najviac otázok. Ti, ktorí získajú najvyšší počet bodov: jedna otázka - jeden bod, budú odmenení peknými darčekom. Želáme vám veľa úspechov pri hľadaní správnych odpovedí. Mimochodom, otázky, ktoré sme ponechali v češtine, sú veľmi ťažké a aj promovaní historici vedeli odpovede len na zlomok z nich - sme preto zvedaví, koľko odpovedí bude stačiť na víťazstvo.

Vaša redakcia

Slovensko země neznámá

1/ Slovensko se může pyšnit nejvyšše položeným poštovním úřadem v Evropě. Kde byste ho našli?

2/ Na Slovensku je místo, kde můžete jít do páry, kterou vyrábí samo zemské nitro. Kam byste se na takové posezení pozvali?

3/ Víte, kdo napsal první gramatiku českého jazyka?

4/ Pamatujete si ještě ze školy, kde se použilo poprvé na světě v hornictví střelného prachu?

5/ Trenčín není sice velké město, ale psalo se o něm už celá staletí předtím, než v české dolině vznikla Praha. Dokázali byste si vzpomenout na jeho nejstarší název?

6/ Nejvyšší stanice lanovky je na vrcholku Lomnického štítu. Jezdí tam kabinka ze Skalnatého plesa po laně, které je dlouhé 1870 metrů. Na kolik byste odhadli jeho váhu?

7/ Husitské hnutí v době svého největšího rozkvětu zasáhlo do všech koutů naší vlasti. V Čechách si stavěli husité své „Tábory“ na horách, na Moravě

měli svůj „Tábor“ na ostrově řeky Moravy nedaleko Uherského Hradiště. Víte, kterou horu nazvali bratřiči na Slovensku svým „Táborem“?

8/ Do kterého moře (podle vašeho mínění) odtéká voda ze Štrbského plesa?

9/ Kde se našel na Slovensku nejstarší doklad o existenci neandertálského člověka?

10/ V jedněch známých lázních je kamenný sloup s vytesaným nápisem „Newolam zadního primam každého“. Mohli byste říci, kde ho najdete?

11/ Na Slovensku je vesnice, kde část obyvatel používá místnosti vytesané ve skalách. Která to je?

12/ Co je to Hamman a kde byste ho na Slovensku našli?

13/ Hepta poleis..., klasicky vzdělaní čtenáři si vzpomenou, že sedm řeckých měst se přelo o rodiště Homérovo. Snad stejně tolik si přisvojuje místo posledního odpočinku hunského vůdce Attily. Je některé z nich na Slovensku?

14/ V Bratislavě se narodil lékař a technik, který sestrojil vodní kolo, jež nese vynálezovo jméno. Co o něm víte?

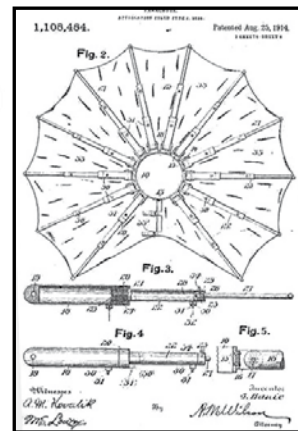
15/ Vzpomenete si alespoň na tři slovenská koupaliště s přírodní teplou vodou?

16/ Čechy mají svůj Blaník, ale i slovenské pověsti

mluví o hoře, ve které rytíři čekají, aby pomohli své zemi. Víte, která hora to je?

17/ Na jednom nádraží cestou na haličskou frontu vypil před poručíkem Dubem dobrý voják Švejk celou láhev koňaku s tvrzením, že jde o železitou vodu. Víte, kde to bylo?

18/ Kdo byl vynálezce moderního padáku?

19/ Z Banské Bystrice do Turčianských Teplíc je to po železnici 45 kilometrů. Dokážete odhadnout, kolik je na tomto úseku tunelů?

20/ Z třiceti soch a sousoší na Karlově mostě je deset buď v originálu nebo v kopii od slavné rodiny známých barokních sochařů Brokoffů. Odkud pocházejí?

21/ Kde je pochovaný básník Janko Král?

22/ Který císař v dějinách jako první navštívil Slovensko?

23/ Co je to takzvaná dědičná štolta císaře Josefa II. ve štiavnických dolech?

24/ Na Slovensku je první sklopný most ve střední Evropě. Kde je vybudován a proč ho postavili?

25/ Ve které slovenské jeskyni se zachovala pravěká jeskynní kresba?

26/ Která slovenská města mají přídomek „zlatá“, „stříbrná“ a měděná“?

27/ Chcete se podívat do Užhorodu, aniž byste překročili hranice? Odkud je to možné?

28/ Z kterého slovenského místa je stejně daleko ke třem mořím?

29/ Originální otázka, kterou nám poslal Miroslav Rosík: Kde lidé staví domy z vody a s pilou v ruce?

30/ Kde má u nás pomník knížecí jezevčík?

31/ Který kněz byl i se svými knihami upálen na dunajském nábřeží v Bratislavě?

32/ Na kterém místě v SR roste nejvíc divokých růží?

33/ Kde na Slovensku roste ve volné přírodě bambus?

34/ V okolí Trenčína se vám může stát, že vás někdo nazve kacianem. Je to důvod k radosti?

35/ Sopky ve střední Evropě jsou už dávno vyhaslé. Některé v době života vzbuzovaly respekt. Která z nich je největší?

36/ Která stavba na Slovensku počítá mezi své mecenáše i švédského krále?

37/ Kolik je na Slovensku zaregistrovaných minerálních pramenů?

38/ Víte, co to byl lipťovský dryák?

39/ Jak daleko je z Lučence do Prahy?

40/ Znáte původ názvu Žitný ostrov?

41/ Víte, kterému městu se říká Slovenský Malý Řím a proč?

42/ Na různých místech leží volně v kryptách pod kostely mumifikovaní mrtví. Víte, kde byste našli mumifikovanou krávu?

43/ Kde a kdy se mohli lidé na Slovensku poprvé svést na železnici?

44/ Na hlavní ulici jednoho města stojí krásná renesanční stavba, kde probíhaly vážné politické setkání Juraje Rákocziho s císařem Ferdinandem. V době protihabsburských povstání si František II. Rákoczi udělal z tohoto paláce rezidenci. Říká se, že z paláce vede tunel přímo na veliký místní hrad. Jak se jmenuje to město?

45/ Lidové písničky jsou velkým uměleckým bohatstvím slovenského národa. Dokáží hovořit k lidským srdcím. Víte, kterou měl nejraději T. G. Masaryk a kterou Vladimír Clementis?

46/ V které jeskyni byste našli největší ledový stalaktit a kolik ledu je asi v Dobšinské ledové jeskyni?

47/ Boj o Karpaty a hlavně na Dukle byl nejkrvavějším bojem druhé světové války v bitvě o Československo. Na bojišti se dodnes nacházejí zbytky výzbroje. Kolik myslíte, že tu bylo ještě po válce zneškodněno min?

48/ Jedna z největších melioračních akcí tohoto století se týkala východoslovenské nížiny. Dovedete odhadnout aspoň délku nových oboustranných hrází, vybudovaných v tomto prostoru?

49/ Víte, jak dlouho zbojnil Jánošík?

50/ Která je nejstarší známá česká listina ze Slovenska?

51/ Na kolonádním mostě v Piešťanech je nápis: „Saluberrimae Pistinienses Thermae.“ Odkud pochází?

52/ Kde bylo otevřeno první slovenské gymnázium?

53/ Začátkem tohoto století agitoval jistý poslanec pro své zvolení na Slovensku anglicky. Víte proč?

54/ Dokázali byste sestavit ze jmen slovenských a českých obcí celý týden?

55/ Na Slovensku je několik desítek kilometrů dlouhý zbytek obranného valu, který připomíná jakousi primitivnější čínskou zeď. Kde to je?

56/ Kdo už před Kopernikem a více než sto padesát let před Galileem u nás učil, že se země pohybuje?

57/ Víte, jak je hluboká studna na bratislavském hradě?

58/ Znáte zakladatele teorie stavby parních turbín a teoretického otce leteckých proudových letounů?

59/ V jedněch slovenských lázních se začala roku 1965 tradice mezinárodních sochařských sympózií, po nichž zůstala na místě vytvořená umělecká díla. Kde?

60/ Jak se jmenuje zelený, často až zelenočerný, kosočtverečně krystalizující nerost, jehož chemické složení tvoří zásaditý fosforečnan měďnatý, a podle čeho dostal jméno?

61/ Na Slovensku se narodil významný malíř, jehož si plným

právem přisvojují jak Slováci, tak Češi: je první mezi našimi umělci co do počtu děl, umístěných v zahraničních galeriích na celém světě. Kdo to je?

62/ Víte, kde vzniklo první úvěrové družstvo na evropském kontinentě?

63/ Kde byste na Slovensku našli největšího ptáka evropské pevniny?

64/ Na Bratislavském hradě se konala svatba jednoho z nejslavnějších českých králů; co víte o novomanželích?

65/ Jedny bývalé slovenské lázně a jejich blízké okolí inspirovalo Hviezdoslava k tvorbě známé epické básně, M. Urbana k napsání povídky a Eugena Suchoně k opeře Krútnava. Které to jsou?

66/ Čemu se říká „Zbojnický skok“?

67/ Jeden malíř z jižních Čech je nazýván slovenským Mikulášem Alšem. Přitom většinu svého života věnoval v podstatě jen jedné rázovité vesnici. Znáte jeho jméno i vesnici, v níž tvořil?

68/ Ve známé slovenské dolině, turisticky velmi přitažlivé, je vytesáno jméno norského spisovatele, který v této dolině nikdy nebyl. Víte kterého?

69/ Která je nejhlubší slovenská propast?

70/ Do jednoho gotického hradu vede vchod sedmimetrovým tunelem, vytesaným ve skále. Kde byste ho našli?

71/ Víte něco o rodině našeho prvního panovníka, kupce Sama, který v letech 623 až 658 vládl prvnímu slovenskému státnímu útvaru na našem území?

72/ Před více než sto lety byl předložen návrh, aby se slovenština stala dorozumivacím jazykem mezi Slovanů. Při jaké příležitosti se to stalo?

73/ Která je největší vodní jeskyně Slovenska?

74/ Od konce roku 1989 známe, že slovenská část československé hymny měla trochu jiný text, než jak se zpíval po léta. Co o tom víte?

75/ Kde je největší sbírka slovenského církevního umění?

76/ Jednu knihovnu Češi Slovákům z duše závidějí. Která to je?

77/ Jeden rodák ze Slovenska má největší zásluhu o vytvoření dokonalého fotografického přístroje. Kdo to je?

78/ Významný slovenský vědec zachránil roku 1830 Pešť před povodňovou katastrofou - a byl za to potrestán. Co o tom víte?

79/ V jedné slovenské obci je ojedinělá galerie dřevěných soch v přírodě. Víte ve které?

80/ Která je nejstarší baňská akademie na světě?

81/ Slyšeli jste někdy o hymně amerických Slováků?

82/ Dozvěděli jste se o dívčích „siamských“ dvojčatech, která žila v jednom bratislavském klášteře?

83/ Kde je největší stalagmit na světě?

84/ Před 40 milióny let žili na slovenském území už vyspělí živočichové. Víte, kde byl o tom nalezen věčný důkaz?

85/ Od konce roku 1943 až do 10. dubna 1944 bojovalo na dvě stě slovenských bojovníků hrdinně v cizím městě, do něhož podnikalo se spřátelenými partyzány výpady ze spleťových podzemních katakomb. Znáte jména velitelů čtyř hrdinných rot?

86/ Znáte autora první učebnice akustiky na světě?

87/ Víte, co je to estavela a kde byste ji na Slovensku našli?

88/ Víte, který je největší kostel na Slovensku? A kde je nejvyšší gotický oltář na světě?

89/ Jak dlouho trvá zimní spánek tatranského sviště?

90/ V jednom městečku na Slovensku byla z příkazu krále Karla Roberta vyražena celá rodina až do třetího kolena. Víte o tom něco?

91/ Kterému hradu se říká „hrad červených frátrov“?

92/ Kde byla poprvé na světě použita elektrolýza na získání mědi z rudy?

93/ Odkud pochází vědec, který první veřejně předvedl pitvu člověka na pražské Karlově universitě?

94/ Kdy se objevuje první písemná zpráva o Bratislavě?

95/ Která je nejvýše položená obec na Slovensku?

96/ Kde byste našli nejstarší fresku na Slovensku?

97/ Kde bylo poprvé v Evropě použito v dolech elektrické vrtačky?

98/ Kde jsou nejsilnější jódové prameny v Evropě?

99/ Víte, jak se jmenoval buditel, který uspořádal v roce 1830 v Liptovském svatém Mikuláši první slovenské divadelní představení?

100/ Víte, jak dlouho existovala Slovenská republika rád, jejíž význam byl v minulosti neúměrně přeceňován?

Slovenskí diplomati v Ríme, zjavne očarovaní večným mestom, venovali sa tam nielen svojim povinnostiam. A tak vzniklo pred niekoľkými mesiacmi zaujímavé dielko - leporelo „Slovenské stopy v Ríme“ s podtitulom „Od Marka Aurélie cez sv. Cyrila a Metoda, M. R. Štefánika po A. Dubčeka“. Keď som ho dostal od jedného zo spoluautorov, bývalého slovenského veľvyslanca v Taliansku Stanislava Vallo, samozrejme som mu hneď musel venovať mapu „Praha slovenská“, ktorú vydal Slovensko-český klub. Podobnosť to asi nie je čisto náhodná - jednoducho slovenské stopy v oboch mestách sú nezmazateľné. Tieto zmapoval prominentný tím na čele s Pavlom Demešom, podieľali sa aj veľvyslanec SR pri Svätej stolici Jozef Dravecký s manželkou Máriou a bývalý riaditeľ Slovenského inštitútu v Ríme Miroslav Musil... (vs)

Pavol Demeš, Stanislav Vallo, Jozef Dravecký, Mária Dravecká, Miroslav Musil

Rím, hlavné mesto Talianskej republiky, je vďaka neopakovateľnej atmosfére, historickým a kultúrnym pamiatkam jedným z najnavštevovanejších miest na svete. Pre kresťanov je navyše významným pútnym miestom.

Slovensko spája s večným mestom veľa dôležitých historických a duchovných pút, ktoré sa dostávajú na povrch najmä v ostatných rokoch. V Ríme sa postupne objavujú viaceré pamätníky a miesta, ktoré tieto väzby pripomínajú. Mnohí slovenskí návštevníci Ríma ešte o nich nevedia a bežné turistické príručky ich nezachytávajú. Vymenujem asoň niektoré...

- Cisár-filozof Markus Aurélius (zomrel r. 180) písal svoje slávne dielo Hovory k sebe aj na území dnešného Slovenska -

v zemi Kvádov nad Granou (Hronom). Jeho najslávnejšia socha stojí na Kapitolskom námestí (Piazza del Campidoglio).

- Stĺp cisára Marka Aurélie na Piazza Colonna bol postavený v rokoch 180-193 počas vlády Commoda, aby pripomínal víťazstvo jeho otca nad Markomanmi, Kvádmi a Sarmatmi. V treťom závíte zdola je na stĺpe Marka Aurélie slávny výjav - „zázračný dažď“, ktorý zachránil Rimanov v bitke s Kvádmi na území dnešného Slovenska.

Od

Marka Aurélie po Dubčeka

- Bazilika San Clemente (na Piazza S. Clemente) je miestom posledného odpočinku Sv. Konštantína-Cyrila.

- Pamätná tyňa (náhrobok), venovaná Sv. Konštantínovi-Cyrilovi, dielo slovenského sochára Andreja Rudavského z roku 1998, je umiestnená v pravom rohu nádvorja Baziliky San Clemente.

- V oltári bočnej kaplnky Baziliky San Clemente sú uložené relikvie Sv. Konštantína-Cyrila (stredný svietiaci kruh oltára pod obrazom Panny Márie).

- Na mieste hrobu Sv. Konštantína-Cyrila v prvej podzemnej časti baziliky San Clemente je biely travertínový oltár. Nápis na ňom hovorí, že ho venovali americkí Slováci v roku 1952.

- Mimoriadne významná je z tohto pohľadu Bazilika Santa Maria Maggiore (na Piazza S. Maria Maggiore), kde z iniciatívy Sv. Konštantína-Cyrila a Sv. Metoda pápež Hadrián II. uznal v roku 868 staroslovenčinu za štvrtý liturgický jazyk Európy.

- Pripomínajú to aj pamätná tabuľa a sošky Sv. Konštantína-Cyrila a Sv. Metoda v Bazilike Santa Maria Maggiore od slovenského sochára Mariána Polonského v kaplnke pri krstiteľnici (umiestnené v roku 1998).

- Mramorová pamätná tabuľa na kláštore pri bazilike Santa Prassede pripomína, že tam žili v rokoch 867-869 Sv. Konštantín-Cyryl a Sv. Metod. Jej autorom je slovenský sochár Ľubomír Ferko (inštalovaná v roku 1998).

- Za zmienku iste stojí Oltár vlasti na Piazza Venezia, kde 24. mája 1918 M. R. Štefánik prevzal od predsedu talianskej vlády Vittoria Emanuela Orlanda a následne odovzdal veliteľovi 1. československej divízie v Taliansku, generálovi A. Grazianimu, bojovú zástavu československých légii.

- Prezrieť si treba aj Palác (Palazzo) Colonna na Piazza SS. Apostoli (neďaleko Piazza Venezia), kde si M. R. Štefánik dal prvú schôdzku s markízou Giulianou Benzoni.

- Ďalšia pamiatka na generála je Palazzo Braschi. Leží medzi Piazza Navona a Corso Vittorio Emanuele. M. R. Štefánik tam podpísal s talianskym premiérom Orlando 21. apríla 1918 dohovor medzi talianskou vládou a československou národnou radou o vytvorení československých légii.

- Priamo zo schodov Oltára vlasti na Piazza Venezia sa otvára pohľad na budovu paláca Assicurazioni Generali, kde je od roku 2004 umiestnená pamätná tabuľa M. R. Štefánika.

- Významný je samozrejme Capitol (na Piazza del Campidoglio), kde sa v apríli 1918 konala konferencia utláčaných národov Rakúsko-Uhorska, na ktorej sa zúčastnil i M. R. Štefánik.

SNIMKY: PAVOL DEJMES

- V kostole San Girolamo della Carità na Via di Monserrato 62 A pôsobí aj duchovný správca Slovenskej katolíckej misie Juraj Vittek. V nedeľu popoludní tam slúžia omše v slovenčine. Informácie poskytuje webová stránka slovenskej katolíckej misie v Ríme, ktorá tu pôsobí už viac ako päť rokov a spolupracuje s Vatikánskym rozhlasom.

- Pápežský slovenský ústav Sv. Cyrila a Metoda funguje od roku 1963 na predmestí Ríma (na Via M. D. Brun Barbantini, 31).

- Pozornosť púta súsošie solúnskych bratov od francúzskeho Slováka Viliama Schiffera v areáli Slovenského ústavu Sv. Cyrila a Metoda, ktorého rektorom je v súčasnosti Mons. Vladimír Stahovec.

- Známa kaviareň Antico Caffé Greco (otvorená v r. 1760) je na luxusnej obchodnej ulici Via Condotti, č. 86, oproti Španielskym schodom. Na stenách kaviarne sú artefakty pripomínajúce jej slávnych návštevníkov. V Antico Caffé Greco je na stene od roku 2003 i bronzový reliéf pripomínajúci pobyt troch slovenských

básnikov J. Kollára (1844), J. Smreka (1941) a Š. Žáryho (1944). Jeho autorkou je sochárka Ľudmila Cvengrošová.

- Rím má aj Námestie Bratislava (Largo Bratislava) s pamätníkom venovaným Alexandrovi Dubčekovi. Bolo otvorené 20. januára 2011 za prítomnosti prezidenta Talianskej republiky G. Napolitana. Leží v blízkosti Ministerstva zahraničných vecí a olympijského štadióna.

- Busta Alexandra Dubčeka na Largo Bratislava je od sochára Igora Mosného.

Prvý rozhovor s Ľubom Feldekom som urobil kedysi v polovici deväťdesiatych rokov, hneď po jeho náhlom presune cez diaľničný most nad riekou Moravou do exilu. Neskôr ich bolo ešte mnoho, ich zhrnutím vznikol aj profil v knihe Slovensko-české osudy. Nazval som ho „Prišiel do Prahy, zo Slovenska neodišiel.“ A Ľubovi sa to veľmi páčilo. Dnes by som vlastne mohol zvoliť pre zmenu názov: „Vrátil sa do Bratislavy, Česko neopustil.“ Jeho diela sa totiž vydávajú, čítajú, prekladajú, hrajú tu i tam, všade ho poznajú, všade má priateľov aj drobné darebáctva...

Vladimír Skalský

Ľubo Feldek stál, sedel, smial sa, povykoval aj pri mnohých počinoch Slovensko-českého klubu a ďalších subjektov. Bol kmotrom ČeskoSlovenskej scény, vydali sme mu dve knihy, ktorých som bol redaktorom - V otcovej Prahe a Homo Politicus. Ťažko sa to vymenúva a nemá to veľký zmysel... Ľubo Feldek je rozhodne „nešedivák“, ako znel titulok fejtónu o ňom z pera šéfredaktorky Slovenských dotykov Nade Vokušovej.

„Nech sa s ním stretnete pri akejkoľvek príležitosti, môžete si byť istí, že prežijete veselé a nevšedné chvíle,“ napísala tam: „Zažili sme ich za tie roky, čo sa s ním poznáme, už veľa. Pamätám sa, ako neviazane si počínal na jednej štátnej večeri na Pražskom hrade, ktorú usporadúval český prezident na počesť svojho host'a - slovenského prezidenta. V dôstojnej atmosfére, hemžiacей sa frakmi a večernými šatami, tlnenými hlasmi, štrnganím strieborných

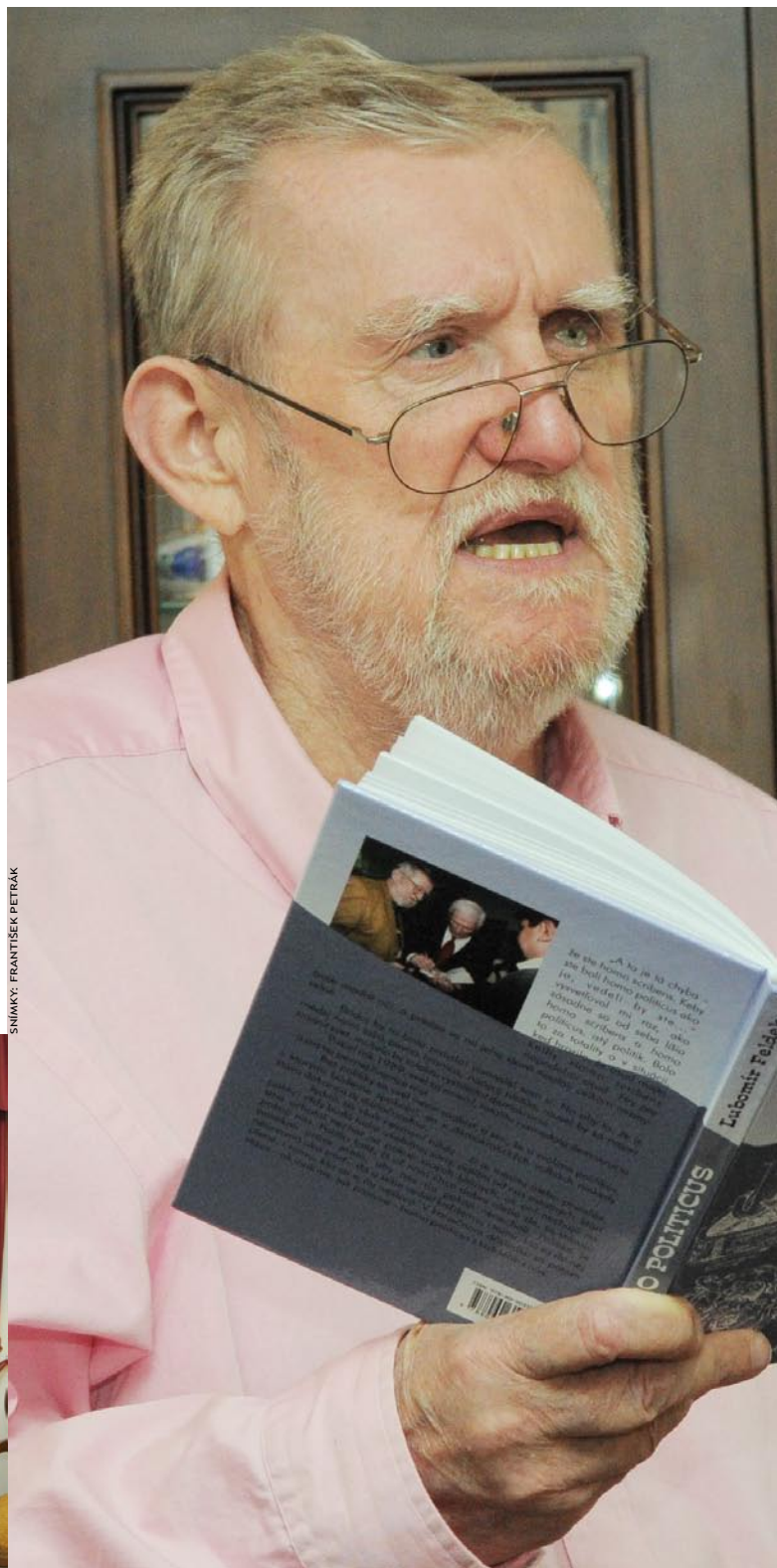
príborov a krištáľových pohárov sedel a dôstojne popíjal koňak. Celá tá zakríknutá atmosféra sa mu čím ďalej tým viac nepozdávala a keď sa už večera chýlila ku koncu, z ničoho nič sa rozospieval. Oficiálni hostia prevapene zdvihli úctivo sklopené oči. Ľubko sa prechádzal po honosných miestnostiach so známymi (ba i neznámymi) slovenskými ľudovými pesničkami na perách a tvrdohlavo žiadal okolostojacich, napríklad aj Hanu Hegerovú, aby sa k nemu pridali. Musím priznať, že sme pomerne zbabelo a rýchlo všetci utekali z jeho dosahu, aby sme sa nedajbože v priestoroch Pražského hradu nemuseli púšťať aj do odzemkov. Na druhý deň nám volal do redakcie a stroho sa spýtal:

„Ako to včera skončilo?“

„Ved' my sme odišli ešte pred tebou,“ namietali sme.

„Aha,“ posmutnel. „Takže netušíte, či ma nevyviedli alebo nezatkli...?“

3/4 sto

SNÍMKY: FRANTIŠEK PETRÁK

POGRATUOVAŤ PRIŠLA I HERE

ročie

Je to ako včera, ale napísal som aj text k Ľubovej 65-ke. Básnik, prozaik, dramatik, prekladateľ, literárny teoretik, publicista, autor rozprávok, jednoducho neuveriteľne všestranný a pracovitý muž pera si ju vtedy pripomenul v pražskom Divadle U Hasičů. „Našťastie sa však zatiaľ nedopracoval k usadenosti stredných rokov,“ napísal som vtedy, čo platí aj dnes, hoci šedivých vlasov pribudlo. „Stále je serióznou maturitnou otázkou iba na polovičný úväzok. Vlastne na celý, ba i na viac, avšak vďaka jeho neuveriteľnému rezervoáru energie mu ešte aj tak zostáva dost času na jeho druhý angažmán - večného provokatéra, výtržníka, ktorého každá stojatá voda núti, aby do nej hodil kameň a detsky sa radoval z kolies, ktoré sa rozbiehajú široko-d'aleko.“ A zakončil som to drobnou výčitkou: „Vari iba jedno Ľubovi Feldekovi zazlievam - že sa narodil o nejakých tridsaťpäť rokov predomnou a dnes je o dobrých desať mladší, než ja. Aj k tomu však gratulujem!”

Trištvrtstoročie sme oslávili s predstihom, lebo v termíne budeme mať príliš veľa konkurentov. V Slovensko-českom ART klube sa zišla skvelá spoločnosť, samozrejme vrátane rodiny - manželky Olinky, s ktorou vychovali (a dobre) šesť detí, vrátane dvoch z nich, ktoré žijú v Prahe, Aničky a Martina, i s ich partnerkami a deťmi, teda Ľubovými vnúčatami. Tie boli najhlučnejšími účastníkmi - teda popri muzikantoch Dušanovi Malotovi, Jirkovi Klapkovi a Janovi Vodňanskom. Prišlo i množstvo gratulantov, často známych tvári a mien. Najmä však prišlo to, čo s Ľubom príde vždy - smiech, pri ktorom sa premýšľa...

A nebol by to Ľubo Feldek, keby nepovedal: dobre, dobre, môžeme aj o mne, ale najmä dajme priestor tomu hercovi, tej speváčke, spomeňme na onoho. Spomenuli sme teda aj na Vinca Šikulu, ktorý nám chýba už desať rokov. Hovorili o ňom Ľubo i Oľga Feldekovci, ale i jeho priateľ, redaktor a prekladateľ Emil Charous.

• • •
To výročie si však zaslúži seriózny záver. Ľubomír Feldek je zrejme najplodnejší slovenský autor všetkých čias. A mimoriadne všestranný.

Narodil sa v roku 1936 v Žiline. Študoval na stredných školách v Senici a v Žiline, potom na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave slovenský jazyk a literatúru. Už počas štúdií začal pracovať ako redaktor vo vydavateľstve Mladé letá. Odtiaľ musel v októbri 1958 odísť. Jeho kadrový profil bol „poškvrnený“ zatknutím a odsúdením otca, sudcu v Žiline, v rámci takzvaného lekárskeho procesu. V rokoch 1960-1961 pracoval ako redaktor závodného časopisu v Nižnej na Orave, čo nesmrteľne stvárnil v románe Van Stiphout. V rokoch 1961-1973 bol spisovateľom v slobodnom povolaní a od roku 1973 do roku 1986 vedúcim redaktorom oddelenia pôvodnej a prekladovej poézie, súčasne dramaturgom divadla Poetického súboru Nová scéna v Bratislave. V roku 1989 sa zapojil do spoločenského pohybu nasmerovaného proti komunistickému režimu. V januári protestoval proti zatknutiu Václava Havla, podpísal manifest Niekoľko viet a v novembri sa podieľal na založení hnutia Verejnosť proti násiliu. Od mája 1990 bol vedúcim redaktorom kultúrnej prílohy Ahoj, Európa, denníka Verejnosť. Od augusta 1995 žil v Prahe, momentálne žije dvojdomo, viac však v Bratislave. Ale aj tak - je náš!!!

... A TIEŽ PETRA PAROUKOVÁ

Vladimír Kavčiak

Narodili ste sa v Komárne. Aké máte naň spomienky?

Do Komárna sa odsťahovali rodičia, pretože boli herci. Dodnes tam hrajú v divadle. Otec je z Bratislavy a mama z Galanty.

Kde sa odohrávalo obdobie vášho štúdia?

Chodil som do Bratislavy ku Karolovi Ondrejčíkovi, známemu grafikovi, na voľnú grafiku, a potom som odišiel do Prahy na DAMU na scénografiu.

Aká bola atmosféra vo vašom odbore?

Bol som v ročníku scénografa Alberta Pražáka a to bolo moje šťastie. Bol posledným progresívnym profesorom, i keď bol najstarším na katedre. Vyučoval multimediálnu scénografiu, dodnes sa ňou zaoberám.

Mohli ste uplatniť svoje štúdiá grafiky?

Každopádne, bol som rutinným kresličom, a tak som preskočil určité zábrany, ktoré mali niektorí spolužiaci. Základnú vyjadrovaciu schopnosť v tom odbore som už ovládal. Dodnes s kresbou komunikujem. Jedným slovom, som výtvarník.

V čom sa vám zdá divadlo nedokonalé? Ved' ste mali úspech s inscenáciami Vojcek a Mária Stuartovna vo Vínogradskom divadle.

Po škole sme túžili, aby bolo divadlo niečím stopercentné, aby bola práca spoločná, aby koncept bol budovaný spoločne s hercami i režisérom. No keď sme sa dostali k tomu, že divadlo je inštitúcia, tak sa väzby trhali. Herci nemali čas, pretože skúšali niečo iné, technici sa o vec vôbec nezaujímali, nechápali, čo od nich chceme, pretože oni pracovali podľa presnej pracovnej doby. Výroba bola nedokonalá, pretože remeselníci neboli poriadne zaplatení, takže z predstavenia nešlo dosiahnuť sto percent. Tam, kde sú peniaze, výsledky majú šancu, a to platí pri filme, pri komerčných veciach. Tam, keď človek neurobí, čo od neho chcete, tak ho vyhodíte. Ale pri divadle sa vám vysmeje do tváre.

Na základe akého podnetu ste sa dostali k filmu?

Už na škole som robil nejaké „famácke“ filmy, i keď interakcia medzi školami nebola cieľená, študenti sa vyhľadali sami. V tom čase som sa ničomu nebránil, dokonca som patinoval na Barrandove. Časom poslucháči našich ročníkov začali dorastať do toho, že dostali filmovú ponuku.

Porovnanie medzi divadelným a filmovým architektom sa hľadá ťažko...

Sú to úplne odlišné profesie, je to akési artistické číslo balansovať medzi týmito dvoma profesiami a to mám veľmi rád. Akákoľvek rutina je smrť výtvarníka. Rád si odskočím k divadlu a riešim problémy, prekonávam nedokonalosť, snažím sa priblížiť k dokonalosti a potom sa vraciam späť k filmu.

Dokázali by ste zhodnotiť, či má nová režisérska generácia výtvarné ctenie?

Dúfam, že áno. Vždy sa nájde niekto a nemusí byť ani z novej generácie. Máme debutantov, čo majú viac ako štyridsať a majú väčšie obrazové ctenie než dvadsiatnici, čo opúšťajú školu. Vždy som radšej spolupracoval na filme, čo mal nejaký výtvarný výraz, než na niečom pokusnom či bulvárnom. To isté platí o divadle. Radšej robím nejakú obrazovú záležitosť, než by som mal křčovito splňať režisérove požiadavky, alebo naplánované, nalinjované požiadavky divadla.

Kam by ste zaradili film Kňažná Libuša?

Kňažnú Libušu by som zaradil do škatulky väčšia reklama.

Ale ako výtvarník ste sa museli cítiť dobre...

Bola to dosť veľká výzva, aj keď výsledný tvar

Z Komárna do Národného divadla v Prahe

Mali ste nejaké skúsenosti so slovenskou scénickou tvorbou?

Z nostalgie som sa dvakrát vrátil do divadla v Komárne a v Bratislave som mal akúsi performens, čo považujem za súčasť svojej práce.

Nez ste sa dostali na veľké scény ako scénograf, robili ste i alternatívne divadlo.

Na škole bolo pre nás alternatívne všetko, čo nebolo hlavným prúdom a k čomu nás škola viedla. Výsledkom bolo, že sme založili divadlo v Roxy, ktoré sme si vysnívali. Dlhो však nefungovalo, pretože sa všetci rozutekali do rôznych angažmánov. Toto obdobie sa vracia ako bumerang, pretože s podobným divadlom, ktoré sa volá Transformace, sme vystupovali v Českom centre v Bratislave a potom v Žiline.

Pokračovali ste na oficiálnych scénach. Ako by ste tieto etapy pomenovali?

Po zániku nášho divadla som to skúšal na oficiálnych scénach, ale stále som dúfal, že alternatívne pôsobenie bude výraznejšie a lepšie, ale ani dnes to tak nie je. Stále si totiž myslím, že divadlo ako také je akosi nedokonalé, preto som ušiel k filmu. Až neskôr, po štyroch rokoch, som sa vrátil späť k divadlu. Dostal som ponuku od režiséra Špinara, ktorý spolupracuje s mojou manželkou, kostýmovou výtvarníčkou.

Vášim, asi najpopulárnejším filmom sú Účastníci zájazdu...

To bol môj druhý film. Divácky bol najpopulárnejší, ale pre mňa nie. Bola to komerčná záležitosť. Osobným úspechom bol pre mňa prvý film, Restart. Účastníci zájazdu bol pre Vejdělka titul, ktorý ho vykopol do sveta veľkého filmu, ale ja považujem za náš najúspešnejší vzájomný film Václav s hercom Ivanom Trojanom. Veľké nápady zredukoval do komorného príbehu.

Mali ste možnosť pri týchto filmoch vytvárať aj scénu, alebo ste pracovali len v reálloch?

V prvých filmoch išlo len o nejaké dostavby alebo dotvorenie lokalít, ale postupom času sme už mali väčšie rozpočty a mohli sme na sto percent vytvárať, čo sme chceli. Hlavne, keď sa stávalo v ateliéri, pretože som mal pocit, že potrebnú situáciu nikde nenájdem. Vytvorili sme originálne prostredie s tým zámerom, že to divák nikdy nepostrehne.

filmu, čo nikto nepredpokladal, bol absolútne katastrofálny. Režisér bol totiž amatérom. Nejaký Američan sa rozhodol robiť hraný dokument, čo vidáme na BBC - išlo zrejme o objednávku, ale nakoniec sme získali dojem, že film financoval sám. Bola to pre neho akási hračka. Ale pre nás to bola výzva a nehanbím sa za prácu, čo som odviezol. Inak slovenský príbeh režisér dokonalo pokazil.

Reálie boli dobové, ale príbeh bola fikcia.

On to nakoniec nazval fantasy, ako je napríklad Pán prstenov. Skúšal to zaradiť do módnjej vlny.

Aj tak ste asi mali dobrý rozpočet a zrejme vás nikto príliš neovplyvňoval.

To máte pravdu, neovplyvňoval ma ani režisér, takže sme mali pokoj, aj rozpočet bol dobrý, ale neručím za príbeh a obrazovú kvalitu.

Jedným z odskokov od filmu bolo aj Národné divadlo a hra Byť či nebyť.

Išlo o ďalšiu výzvu. Hra bola všeobecným prekvapením. Je to ľahká situačná komédia, ktorú

každý deň v Národnom divadle nevidíme. Šlo nám o to, aby sme vytvorili predstavenie, ktoré by nebolo vyslovene hlúpe. Hľadali sme niečo, čím ho ozvláštniť. Dať hercom latku tak, aby ju mohli posunúť vyššie a nezrazili ju. Myslím si, že to bude divácky úspešné predstavenie, umelecky však nie, ale to vychádza už z predlohy. Nejde o chybu inscenačnej formy.

Podarilo sa vám v tejto inscenácii naplniť svoje predstavy?

Myslím si, že celkom áno. Tá hra je paradoxne o béčkovom divadle niekde v Poľsku, takže sme pracovali so známou divadelnou kašírkou a dúfam, že to diváci poznajú a nebudú si mysliť, že to je naša úroveň. Mojm divadelným konceptom je, že nechávam pracovať maliarov, dielne, nech mi niečo ponúknu, a ja potom zostavím vizuálny celok.

Pracovať pre Národné divadlo v Prahe, to je určitá vizitka. Začala sa už zúčovať táto skutočnosť?

Ešte o tom neviem. Pre mňa bol najdôležitejší priestor scény, na druhom mieste je príbeh, do ktorého musím niečo navrhnuť.

S režisérom Špinarom ste sa poznali od školy...

Áno, ale robil s mojou manželkou. Ako tak chodil k nám, dostal ponuku na väčšiu scénu a v tú chvíľu ma oslovil. Lenže on je temperamentný režisér a môžem s ním robiť len raz do roka.

Čím sa práve teraz zaoberáte?

V lete budeme nakrúcať so spoločnosťou Negatív detský film *Modrý tiger*. A na budúci rok budeme s Danielom Špinarom pracovať v Brne v divadle Reduta. Bude to prepis Anny Kareninovej.

Máte nejaké možnosti pracovať v zahraničí?

Dokončil som odbor, ktorý možno ani neexistuje: multimediálna scénografia. Takže pracujem aj ako takzvaný konceptuálny výtvarník. V rámci scénografie sme tomu hovorili autorská scénografia. Jeden podobný projekt pripravujem na Slovensku.

Založili ste dizajn štúdio. Akú má náplň?

Rozdeľujem, čo je umeleckou výzvou a čo komerčnou záležitosťou, pretože z performancí sa žiť nedá. Zaoberáme sa interiérmi, televíznou reklamou a grafickým dizajnom. Multimediálna scénografia zo mňa vychovala renesančného človeka.

Vaša manželka Linda je kostýmovou výtvarníčkou. Vaše umelecké osudy sa vyvíjali paralelne?

Zo začiatku áno, ale potom som považoval spoluprácu s manželkou za chybu. Celkom nám to ešte celkom fungovalo na filme *Účastníci zájazdů*. Ale ako poradkyňu ju mám neustále. Na všetko, čo robím, sa pozerá čerstvým pohľadom. Rovnakú funkciu mám ja u nej. Ale spolupráca manželov na spoločných projektoch nie je ideálna.

Kresbu a grafiku ste úplne opustili?

Neopustil, skôr sa ručne robená grafika pretvorila do počítačovej grafiky.

Úspech ste zažili i so svojimi video filmami.

Boli súčasťou konceptuálneho projektu, projekcií, fiktívnych rozhovorov - stále pracujeme s mystifikáciou. Forma na nacytanie divákov bola vždy iná. Ale stále ide o výtvarné dielo, i keď je v pohybe.

Mesto na mieru a dzivost' v srdci

Bratislava, mesto na mieru, a Košice - dzivost' v srdci. Nezvyčajné, ale výstižné názvy toho, čím sa v posledných rokoch zaoberala fotografka Illah van Oijen. Je to Holand'anka a na Slovensku žije od roku 2005. Pôvodne si myslela, že sem príde iba na dva roky, no vymyslela si tu zaujímavú prácu a našla priateľa. A tak vznikli dve originálne knihy o slovenských najväčších mestách.

Staronová Bratislava

„Slovensko som vnímala ako zaujímavé miesto na fotografovanie - bolo novým členom Európskej únie, na hranici medzi starou a novou Európou,“ vysvetľuje Illah van Oijen. Usadila sa v Bratislave a začala dokumentovať najmä zmeny, ktoré priniesol stavebný rozmach.

„Moje fotografie boli komentárom z pohľadu cudzinca na rýchlo sa meniaci verejný priestor v meste. Zámerne som pracovala ako kronikár, pokúšajúci sa zachytiť rozmach mesta, kým jeho história nezmizne pod rukami stavebných developerov.“

Väčšinu knihy s názvom Bratislava, mesto na mieru (2007) tvorili zábery na priestory, z ktorých mnohé dnes už neexistujú alebo sa radikálne zmenili. Pripomína to knižnú edíciu o starej Bratislave, no kým zmeny v 19. storočí sa už len trádajú, priemyselné pamiatky, ako bola napríklad fabrika Gumon, si pamätajú aj dnešní dvadsiatnici. Vďaka knihe budú aj ďalšie generácie vedieť, ako kedysi vyzeralo hlavné mesto.

Mladá Holand'anka si cez fotografie a stretávanie sa s rôznymi ľuďmi vytvorila k Bratislave blízky vzťah. Naučila sa po slovensky, zaľúbila sa a zároveň sa tak prestala cítiť ako cudzinka. A ešte niečo jej pomohlo odložiť návrat do Holandska - už rok po vydaní prvej knihy si našla novú výzvu. Dozvedela sa o projekte Košice - Európske hlavné mesto kultúry. A keďže debut dopadol dobre, dohodla sa s vydavateľom na druhej knihe, ktorá vyšla nedávno.

Dzivost' v srdci

„V roku 2008 som sa vybrala do Košíc. Bolo to niekoľko dní po tom, čo získali titul Európskeho hlavného mesta kultúry a vo vzduchu bolo cítiť nadšenie,“ spomína Illah van Oijen. „Podnikla som tam mnoho výletov. Videla som, ako sa kasárne menia na Kulturpark, zo strechy obchodného domu Dargov som pozorovala, ako sa z Hotela Slovan stáva Double Tree Hilton, sledovala som, ako sa Námestie osloboditeľov mení na stavenisko Auparku.“

Aj v Košiciach si všimla hlavne veci, ktoré už domáci považujú za samozrejmé. Kaviareň na okraji mesta, ktorú majitelia dlho posúvali s meniacou sa konečnou autobusov, až kým tento súboj nevzdali, mládež v novom skejtparku, popíjajúca cez diery v plote, pretože pitie alkoholu je tam zakázané,

ľudí postávajúcich na omši pred dverami dočasného kostolíka na sídlisku.

Fotografie často povedia viac tým, čo neukazujú, alebo tým, čo tušíte za okrajmi. Napríklad povestný Luník IX, kde namiesto tradičného obrazu zničených panelákov vidíte Rómov šliapajúcich od zastávky cez trávnik do kopca (autobus stojí len na okraji tohto sídliska).

Aj knihu Košice - dzivost' v srdci tvoria najmä silné obrázky, pomedzi ktorými sú krátke texty. Prvý napísal Holand'an Tijs van den Boomen, ktorý spolupracoval aj na Bratislave, druhý text je spomienkou spisovateľa Agdu Baviho Paina na detstvo, v tom treťom vás kunsthistorička Gabriela Kísová prevedie umeleckými dielami rozptýlenými po meste. Nik z nich už v Košiciach nežije, no spomienky majú silné.

A práve to bolo jednou z otázok, ktoré si Illah van Oijen kládla pri fotografovaní svojej knihy - dokážu sa Košice zmeniť na živé a prosperujúce mesto, v ktorom chcú ľudia zostať žiť?

Oliver Reháč

Artforum 2011 (c) mišenka

Spevácky zbor slovenských učiteľov

Tohto roku si pripomenul 90. výročie svojho vzniku Spevácky zbor slovenských učiteľov. Zbor vznikol 3. marca 1921 v Trenčíne. Zakladajúcim dirigentom bol Miloš Ruppeld, zakladateľ a riaditeľ prvej Hudobnej školy na Slovensku v Bratislave a tiež ochotníckeho orchestrálneho združenia Slovenskej filharmónie, ktorý viedol až do svojej smrti v roku 1943. Na verejnosti sa zbor prvýkrát predstavil 14. októbra 1923 pri odhalovaní sochy básnika Jána Hollého v Maduniciach. Prvé celovečerné koncerty mal v Novom Meste nad Váhom a v Trenčíne 10. a 11. novembra 1923. Miloš Ruppeld do repertoáru zboru zaradil diela slovenských skladateľov Mikuláša Moyzesa, Jána Levoslava-Bellu, Viliama Figušu-Bystrého a zdokonalil teleso v technike prednesu. So zborom uskutočnil úspešné koncertné zájazdy po Slovensku, Čechách, Morave, Poľsku, Juhoslávii, Rakúsku, Grécku a Bulharsku.

V rokoch 1943-1945 zbor dirigova-

Nemecku, na Ukrajine i v Estónsku a získal významné ocenenie - bronzová a striebornú medailu na súťaži v Llangollene vo Veľkej Británii v rokoch 1964 a 1965.

V rokoch 1954-1962 bol druhým dirigentom Ján Valach. V rokoch 1977-2001 zbor viedol Peter Hradil, Haluzického žiak. Premiéroval viaceré skladby skladateľov 20. storočia - I. Hrušovského, Z. Burlasa, I. Zeljenku, B. Martinu a iných. Za jeho pôsobenia zbor získal významné ocenenia v domácich i zahraničných súťažiach takmer vo všetkých štátoch Európy. V roku 1996 účinkoval v USA, v júli 2001 absolvoval zájazd do Japonska. Od januára 2002 je dirigentom a umeleckým vedúcim zboru doc. Štefan Sedlický, Hradilov žiak. Premiéroval skladby súčasných skladateľov a nahrál aj CD Hoj, zem drahá a Korunovácie Márie, manželky Maximiliána II. od Lukáša Borzika.

Zbor vystupuje na bohoslužbách na celom Slovensku a na domácich festi-

Potrebujete zajistiť moderné bývanie a starostlivosť o seniory v blízkosti Prahy vrátane ošetrovateľskej asistencie?

- Máme pre vás jedinečné riešenie, Domov pro seniory Dřevčický Park v Dřevčicích, okres Praha-východ.
- Celé zariadenie, tj. bývanie pro seniory, restaurace, školicí centrum a wellness je v provozu od 1. června 2010.
- Nabízíme vysokou kvalitu služeb, jistotu pomoci v nadstandardně vybaveném a zajímavě architektonicky řešeném komplexu bezbariérových apartmánů. Budete mít po ruce veškerý komfort, ošetrovateľskú službu a pravidelnou lekárskou péču.
- Poskytneme vám dlhodobé i odľahčovacie (krátkodobé) pobyty.
- Zariadenie je vhodné jak pro aktivní seniory, tak i pro klienty, kteří v závislosti na svém zdravotním stavu vyžadují zvýšenou péči.

Chcete-li naši nabídky využít a chcete slevu, kontaktujte redakci Slovenských dotyků!

dotyky@czsk.net
Janka Haluková 737 702 526

Smetanova Litomyšl našla svoju trvalú tvár

Obdobie kultúrnych a spomienkových slávností vo forme manifestačných celkov sledujeme s dychtivou účasťou v pamätných centrách Európy takmer celé storočie a zdá sa, že sa ich počet naplnil. Umeniachtiví občania hľadajú spôsoby, ako realizovať svoje estetické a umelecké túžby. V Českej republike je združenie Bohemian Heritage Fund jedným zo spôsobov, ako dospieť k ich zdarnému naplneniu.

Hudobné slávnosti Smetanova Litomyšl, ktorých 53. ročník sa uskutočnil v pamätnom kraji východných Čiech od 10. júna do 4. júla a zahrnul 24 titulov v 30 programoch, sa dnes radia k vrcholným kultúrnym udalostiam spojenej Európy. Našli trvalú podobu, ako prezentovať svetovej verejnosti mnohostrannú kultúru a umenie Čechov, Slovákov, stredoeurópskych umeleckých kruhov a ich budúcich predstaviteľov.

Program 53. Smetanovej Litomyšle zahrnul väčšinu charakteristických umeleckých prejavov stredoeurópskych národov vo vokálnom, inštrumentálnom umení, v opernom žánre i jeho scénickom stvárnení.

Medzinárodný festival Smetanova Litomyšl v snahe zmerať si sily v medzinárodnom rámci prezentoval projekt Smetanovho celoživotného diela popri tvorbe Richarda Wagnera, Janáčkovej Pastorkyni, Pucciniho Turandotovi, Donizettiho Nápoji lásky. V Litomyšli oslávila tridsaťročnú umeleckú činnosť speváčka Dagmar Pecková a festival si tiež pripomenul 170. výročie narodenia skladateľa Antonína Dvořáka.

Jiří Vitula

li skladatelia Ján Cikker a Dezider Kardoš. Od roku 1945 do roku 1954 tu pôsobil profesor Ján Strelec, prvý rektor VŠMU v Bratislave. Pod jeho vedením sa zbor prebudoval a zdokonalil svoju hlasovú kultúru. Repertoár rozšíril o skladby ďalších slovenských hudobných skladateľov - F. Kafendu, A. Moyzesa, E. Suchoňa a iných. V rokoch 1954-1977 zbor dirigoval profesor dr. Juraj Haluzický, Strakov žiak, vedúci odboru dirigovania na VŠMU. Zaslúžil sa o zlepšenie intonačno-rytmickej stránky a interpretačnej úrovne zboru. Repertoár obohatil o diela klasickej polyfónie (Lasso, Palestrina, de Vittoria, Gallus-Handl) i skladby slovenských skladateľov (J. Cikkera, O. Ferenczyho, Z. Mikulu a iných). Spevácky zbor slovenských učiteľov úspešne reprezentoval Slovensko v zahraničí, konkrétne v Belgicku, Dánsku, Holandsku,

valoch, uskutočňuje výchovné a večerné koncerty. V roku 2004 účinkoval na Korunovačných slávnostiach v Bratislave, v roku 2008 vystúpil na koncerte pri príležitosti 100. výročia narodenia E. Suchoňa a na viacerých podujatiach. Predstavil sa i v Českej republike, na Ukrajine, v Maďarsku, v Španielsku, v Poľsku.

Na podnet Štefana Sedlického vyhlásil skladateľskú súťaž pre mužský zbor Volanie po partitúrach. Domáca i zahraničná kritika oceňuje vyspelú spevácku kultúru, plnosť zvuku, čistotu intonácie a bohatú výrazovú škálu zboru. Zbor patrí medzi špičkové amatérske spevácke zbory na Slovensku. Jeho zriaďovateľom je Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Trvalým sídlom je od roku 1933 DOMOV SZSU so sídlom v Trenčianskych Tepliciach.

Anna Papiežová

Pôvabné spomienky prekladateľky z francúzštiny, ruštiny a poľštiny, redaktorky Ruženy Jamrichovej (1918-2009), majú podtitul Pamäti od nepamäti. Bola dcérou popredného predprevrátového Slováka, účastníka Martinskej deklarácie Miloša Vanča (1884-1970), ktorý bol v medzivojnovom období významným politikom, po Rázusovi predsedom Slovenskej národnej strany, ministrom pravosúdia autonómnej vlády a poslancom slovenského snemu, v ktorom bol predsedom zahraničného výboru, ale aj kultúrnym pracovníkom a právnikom. Mamička Elza (1891-1947) pochádzala zo známej Stodolovskej rodiny z Liptovského Mikuláša a bola poprednou funkcionárkou Živeny, dôverníčkou Československej jednoty a publicistkou.

Ružena Jamrichová Z rodnej kroniky

Základnú školu a gymnázium absolvovala v Martine, študovala na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Jej prvý manžel bol literárny historik Rudolf Brtňák (1907-1998), druhý Pavol Jamrich (1910-1983), príslušník druhého odboja, ktorý sa po vojne zúčastnil na budovaní ZNB, bol spoluzakladateľom školy ZNB v Bratislave a neskôr pôsobil v školstve. Napokon žila s Jindrom Dobiášom. Jej syn Dušan Jamrich (1946) je významným hercom a bol viac rokov riaditeľom Slovenského národného divadla.

Autorka pôvodne zamýšľala svoje spomienky, ktoré vyšli v roku 2002, napísať pre rodinný okruh. Jej cieľom bolo priblížiť svet mladosti, rodinnú tradíciu martinskú i liptovskomikulášsku a mená i udalosti, ktoré mali po roku 1948 upadnúť do zabudnutia. Trpko konštatuje, ako bola rodina po vojne perzekvovaná. Otec bol pôvodne odsúdený na dva roky, neskôr zatiahnutý do žingoriády. V roku 1968 sa dožil rehabilitácie, ale ocenenie jeho práce národného pracovníka, ktorý vydával značné sumy či už na Národné noviny, ktorých bol zodpovedným redaktorom, alebo na Slovenskú národnú stranu, prišlo až po roku 1990. Pre svoj „chybný“ triedny pôvod a otcovu politickú činnosť bola autorka niekoľkokrát kádrovníkmi poslaná do výroby.

Ružena Jamrichová píše aj o rozdielnom živote v Liptovskom Mikuláši, ktorého popredné rodiny boli bohatšie, vďaka tomu rozhladenejšie v porovnaní s Martinom. Ten najmä matke, keď sa vydala do Martina, pripadal jednoduchší. Opisuje „pytačky“ svojich rodičov. Pred prvou svetovou vojnou sa mladí ľudia z národoveckých rodín zvyčajne zoznamovali pri martinských augustových slávnostiach. Aj v prípade autorkiných rodičov to bolo podobne.

„Otec neraz spomínal, že na jeseň už išiel na vohľady do Mikuláša a u Stodolovcov ho pohostili pečeným prasiatkom. V symbolickej reči pytačiek sa to tľmočí: „Prasa - príď zasa. A tak po pol roka vo februári na fašiangy bola svadba.“

V knihe píše o význame Živeny pre emancipačné snahy slovenských žien, zakladaní rodinných škôl pre ženy,

**A plačem ešte i teraz,
keď si pomyslím
na všetku našu
bezradnosť a utrpenie.
Kto neprežil, neuverí...**

významnom Štefánikovom ústave, ktorý dlhé roky viedla Oľga Šimková. Bola tak zaujatá svojou prácou, že i svojho manžela, evanjelického biskupa Fedora Ruppeltda (1886-1970), si vzala až okolo päťdesiatky, keď ako inšpektorka na rodinných školách odišla do dôchodku. Alice Masaryková, ktorá chodievala do Bystričky a sledovala tieto osvetárske snahy slovenskej ženskej nastupujúcej generácie, vymohla pre ich činnosť peniaze zo štátnych zdrojov, z ktorých bolo možné postaviť budovu Štefánikovho ústavu.

Autorka evokuje svoje spomienky z pobytu s manželom vo Varšave i v Belehrade, účasť na Slovenskom národnom povstaní i evakuáciu svojej starkej, pre ktorú zašla do obliehaného Liptovského Mikuláša. Výstižné sú skúsenosti vtedy 84-ročnej starkej, ktorá autorke - vnučke hovorí: „Dievka moja, od rána prosím Pána Boha, aby dakoho po mňa poslal. A ty si tu!“ Takmer dva týždne Mikuláš odstreľovali a ona takmer dva týždne nezažmurila oka. Bolo toho na ňu priveľa. „A dievka moja, čo za „divos“ nás to oslo-

bodili?“ dopytovala sa pod dojmom udalostí. Vraj k nej do izbičky prišla ruská vojačka. Stará mama ju pekne privítala, ale „to ti ani ruku nepodalo, ani slova neceklo, len rovno k šifóneru kráčalo“. Stará mam nosila čierne mongolové kombinačky s čipkou, prekrásne biele čipkované golieriky a zabó a „osloboditeľka“ brala, čo videla.

Po prechode frontu autorka tľmočila rumunským dôstojníkom v Zlatých Moravciach, ktorí oslobodzovali Slovensko a všetci - čo znie dnes neuveriteľne, hovorili po francúzsky. V knihe je aj veľa o „slovenskej vďačnosti“. Ružena Jamrichová píše, ako „otec do Národných novín počas vojny prichýlil pod svoju strechu mladých ľavičiarov, slovenskú avantgardu, napríklad Mira Hyska, keď bol prepustený z Ilavy, ale aj Dominika Tataruku. Žiaľ po vojne sa to zabudlo“. V knihe vystupujú mnohé významné postavy slovenského verejného i kultúrneho života, strýko Aurel a Emil Stodola s manželkou Vincou, sestry Gašparíkové, manželia Jeršovovi, a ďalší. Knihu končí radostným konštatovaním, že sa dožila už desiateho výročia Slovenskej republiky a Rúfusovou básňou Modlitba za Slovensko.

Vojtech Čelko

úryvok

Po vojne mnohí, čo sa za vojny angažovali, zutekali, nuž ušlo sa tomu, kto ostal. Martin oslobodzovala rumunská armáda a ako otec stál pred domovou bránou v kožúšku a baranici a díval sa, čo sa robí, tak ho rovno stade zobrali obežetáci, to znamenalo Reicinovo OBZ, a odlifrovali do Popradu (peši po Východnú, odtiaľ na rebriniaku), kde Reicin sídlil. V Poprade ho celý mesiac bez vyšetrovania držali v akejsi opustenej továrni. Neskôr ho deportovali do Prahy, kde oňho, ani o ostatných, s ktorými ho ta priviezli, nik nejavil záujem. Pobudol tam vyše mesiaca, nato sa ocitol v Bratislave. Tam na Ľudovom súde vystupoval ako obžalobca otcov spolužiak Dr. Igor Daxner. Keďže z Martina poslali otcovi osvedčenie o občianskej bezúhonnosti, z väzby ho prepustili.

V tú noc, po prvom súdnom dni v auguste 1945, mi v bratislavskej nemocnici zomrel päťtýždňový synček Palko, ktorého sme dovezli zo Zlatých Moraviec. Horúčava ako v trópech a na celom Slovensku vyčíňala „ukrajinka“, mizerný infekčný červný katar. Všade hrôza, po cestách ešte ležalo plno zdutých konských mrcín, nad ktorými bzučali mrákavy múch a šírili infekcie. A 13. augusta sme čírou náhodou natrafili v Štefánke na mamu. Ustarostená, zbiedená, bola intervenovať u vtedajšieho povereníka vnútra Gustáva Husáka, ktorý ju arogantne vyhodil. Bože, ako dobre mi padlo, že som sa mohla dosýta pri mame vyžialiť nad stratou synčeka i osudom nášho otca. A plačem ešte i teraz, keď si pomyslím na všetku našu bezradnosť a utrpenie. Kto neprežil, neuverí...

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV V ČR		
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	nedeľa	20.05 - 21.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Plzeň zostrih Radiožurnálu	pondelok, streda utorok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
Regina	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Pardubice	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Sever	pondelok, streda	19.40 - 19.55
Brno	pondelok, streda	20.45 - 21.00

V úcte k tradíciám

Pred tromi rokmi vznikla myšlienka pripraviť a realizovať projekt, ktorý by zachytil kultúrne dedičstvo Slovákov v európskych krajinách. Podarilo sa. Asociácia francúzsko-slovenského priateľstva z Paríža, Obec Slovákov v Trinci, Čabianska slovenská samospráva Békescsaba, Dom Matice slovenskej v Žiline a Klub M Odboru mladých matičiarov v Martine pripravili projekt s názvom V úcte k tradíciám, ktorý sa realizoval od augusta 2009.

Počas trvania projektu sa pripravilo celkom osem spoločných aktivít. Posledné dve aktivity sa realizovali na začiatku júna v Bystřici nad Olšou s názvom Spoznajme sa navzájom a v Martine s názvom Od identity k integrite.

Na akcii pripravenej organizáciou Obec Slovákov v Trinci privítal v doobedňajších hodinách skupinu zahraničných Slovákov na radnici obce Bystřice nad Olšou pan starosta Ladislav Olšar. V poobedňajšom bohatom a pestrom programe na námestí obce vystúpili Folklorná skupina Dolina z Montpellier, duo Sláv (husle, harmonika, spev) Marianna Tordjman a Christine Waegeman z Nice, Spevácka skupina Závadzke ženy z Lietavskej Závadky, inštrumentalistky na gitaru a speváčky Ildikó Ocsosvzki a Tímea Tejés z Bekescsaby.

Z Bystřice nad Olšou sa skupina Slovákov

z Francúzska, Maďarska, zo Slovenska a z Čiech presunula do Martina, kde sa zapojila do osláv 150. výročia Memoranda národa slovenského. Počas programu tu vystúpili tie isté súbory ako v Bystřici nad Olšou.

V programe v Martine pokračovali návštevu a prehliadku Požičovne krojov a kostýmov, kde sa účastníci oboznámili s uchovávaním a využitím krojov z takmer všetkých regiónov Slovenska. Skupina neobišla ani hrad Strečno a plavbu na pltiach po Váhu. Starosta Strečna Dušan Šťadání v krátkosti pripomenul históriu obce a pri Pamätníku francúzskych partizánov si všetci uctili pamiatku tých, ktorí položili svoje životy pri oslobodzovacích bojoch v II. svetovej vojne.

Cielom tohto projektu, ktorý finančne podporila Európska únia z Programu celoživotného vzdelávania, podprogramu Grundtvig, bolo rôznymi aktivitami prispieť k rozmanitosti európskeho kultúrneho dedičstva, spoznávať krajiny, odkiaľ pochádzajú partneri projektu, ziskovať zručnosti pri uchovávaní rôznych foriem kultúrneho dedičstva. Výstupmi z projektu (DVD, brožúra, manuál) chceme myšlienku vzájomnej spolupráce slovenských komunit šíriť ďalej. Do projektu sa zapojilo vyše štyristo účastníkov a potvrdilo sa, že veľmi prospešná je spolupráca nielen medzi slovenskými komunitami a Slovenskom, ale i spolupráca medzi slovenskými spolkami navzájom. Táto spolupráca dostáva nový rozmer, nové formy, nové inšpirácie. A práve to je podstatné, aby sa Slováci navzájom spoznávali, učili a podporovali sa. Iba tak slovenské kultúrne bohatstvo bude jedným z dôležitých prvkov slovenského sveta a svetového Slovenska.

Zdena Samková

Res Publica

Pod názvom „Res Publica“, teda „Vec verejná“ sa ukrýva unikátny mediálny projekt, ktorý je v niektorých smeroch lídom internetového vysielania v strednej Európe. Na stránkach www.respublica.sk s mnohé naznačujúcim podtitulom „Slovensko vysiela pre všetkých doma aj v zahraničí“ nájdete hneď niekoľko televíznych vysielaní vo full-HD kvalite, ale napríklad aj s prepracovaným systémom pre mobilné zariadenia iPhone, iPad a Android.

Mimoriadne je spojenie 15 regionálnych televízií, ale aj zabezpečovanie kompletného

vysielania z Národnej rady SR, o ktorom sa dlho hovorilo, ale ktoré iná televízia na Slovensku nezabezpečila. Portál sprostredkúva aj vysielanie z Európskeho parlamentu, zabezpečuje vysielanie TV Patriot, vysielania politických strán i vlastný televízny projekt Vec Verejná. Spoločnosť Media Planet, realizujúca projekt spolu s partnermi, medzi ktorými nechýba ani Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ), vybudovala v Bratislave i vlastné, špičkové zariadené štúdio, zariadila prenosový voz, schopný vysielať z akéhokoľvek miesta Európy a má mnoho ďalších plánov.

Spolu so SZSZ sa chce spoločnosť, na čele ktorej stojí známa osobnosť mediálnej scény na Slovensku Kamil Šrámek, podieľať na jednotnej prezentácii Slovenska prostredníctvom internetu, vysielanie pre Slovákov žijúcich a pracujúcich v zahraničí či na efektívnej podpore cestovného ruchu.

Vladimír Skalský

Info

- pi. 1. 7. - st. 3. 8.
Divadlo Husa na provázku, Zelný trh, Brno
Klub Atlantik, Československých legií 7, Ostrava
MESIAC AUTORSKÉHO ČÍTANIA
12. ročník medzinárodného literárneho festivalu, ktorý sa koná súčasne v Brne, Košiciach, Ostrave a Vroclave
Slovensko na festivale zastupuje 16 spisovateľov
- J. Štrasser, D. Dušek, V. Klimáček, M. Hvorecký, M. Kompaniková, I. Štrpka a ďalší
- so. 23. 7. o 20.00
Staromestské nám., Praha 1
POCTA SWINGU
Československý galakonzert k 85. narodeninám jazzovej a swingovej legendy Tonyho Bennetta
Slovensko na koncerte zastupujú: Peter Lipa a Gustav Brom Big Band
- pi. 29. 7. o 22.00
Jazz Dock, Jazz & Blues Bar & Café, Janáčkovo nábr. 2, Praha 5
NOURISH MY FAME
Slovenská elektro-popová formácia
- pi. 5. 8. - ne. 7. 8.
Valašské múzeum v prírode, Rožnov pod Radhoštěm
JÁNOŠÍKOV DUKÁT
13. ročník Medzinárodného festivalu slovenského folklóru v ČR

Vystúpi okolo 24 folklórnych súborov prevažne z ČR, FS Gymnik z Bratislavy, FS Starišan z Prešova, FS Považan z Považskej Bystrice, FS Rovňan z Lednického Rovného, detský FS Vygnanček z Košíc, detský FS Hájovček zo Strečna, Terchovská muzika Tíboru Mahuta zo Žiliny a slovenské krajské folklórne súbory a ľudové hudby z ďalších krajín. Súčasťou festivalu je aj jarmok ľudových remesiel a gastronomické špeciality krajín V4

- št. 11. 8. o 18.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
SLOVENSKÁ KRAJINA VO FOTOGRAFII
Vernisáž výstavy Fotoklubu Zväzu slovenských fotografov z Ružomberka. Výstava potrvá do 5. 9. 2011
Sprievodná akcia k festivalu Pražský jarmark

- pi. 12. 8. - ne. 14. 8.
Český Krumlov
XX. MEDZINÁRODNÝ HUDBNÝ FESTIVAL ČESKÝ KRUMLOV
12. - 13. 8.
SLOVENSKÉ DNI
Prezentácia slovenskej kultúry, regiónov a miest
Účinkujú: Lúčna, M. Žbirka, Hudba Ministerstva vnútra SR, folková skupina Hrdza a Kandráčovci a predstavenie pre deti Rozprávajme si rozprávku

- ne. 14. 8. - ne. 21. 8.
Havlíčkův Brod

LETNÁ ŽURNALISTICKÁ ŠKOLA K. H. BOROVSKEHO
Hlavnou témou 7. ročníka budú médiá, politika, kultúra a história strednej Európy v minulosti, súčasnosti a budúcnosti, so zameraním na česko-poľské vzťahy
Prednášajúci zo Slovenska: Jozef Banáš - diplomat, spisovateľ a novinár, Jozef Švolík - novinár a poradca podpredsedu vlády SR R. Chmela

- pi. 19. 8. - so. 20. 8.
Mikulov
EUROTRIALOG MIKULOV
13. ročník česko-slovensko-rakúskeho hudobného projektu (rock, jazz, ethno)
Slovensko na festivale zastupujú skupiny: Hrdza a Hvozď

- št. 25. 8. - ut. 30. 8.
Ovocný trh, Praha 1
PRAŽSKÝ JARMARK
8. ročník Medzinárodného folklórneho festivalu Slovensko na festivale zastupuje folklórny súbor Vagonár z Popradu v dňoch 29. a 30. 8.

- so. 27. 8. o 14.00 - 22.00
Park v Podvíní, Praha 9
FAREBNÁ DEVIATKA
7. ročník prehliadky kultúr krajín celého sveta
Slovensko zastupuje o.z. Bonafide s programom Pod'te s nami do rozprávky

Učí Indiu umeniu

Alena Adámková vybudovala a už deväť rokov riadi na severe Indie veľký inštitút umenia, ktorý nesie meno slávneho ruského výtvarníka Nicholasa Roericha. Obrovský komplex patrí medzi najväčšie umelecké inštitúty v šesťmiliónovom indickom štáte Himáčalpradéš. Za rozvoj ruského umenia dostala od prezidenta Dmitrija Medvedeva najväčšie vyznamenanie udeľované cudzincom - Rad priateľstva.

Pavel Novotný

„Náš inštitút v meste Naggar navštevujú desiatky významných umelcov z celého sveta. Vychovávame tu asi stopäťdesiat mladých talentov, z ktorých môžu vyrásť budúce hviezdy indického umenia,“ hovorí výkonná riaditeľka inštitútu International Roerich Memorial Trust Alena Adámková.

Osudová India

Rodáčku z Bratislavy to k Indii ťahalo už od školských štúdií. Indickú filozofiu vyštudovala na Bieloruskej štátnej univerzite v Minsku. Osud chcel, že práve 9. októbra 1989, teda v deň narodenín Nicholasa Roericha, sa stretla s riaditeľom Kultúrneho inštitútu v indickej Kalkate. Práve on sa stal jej budúcim duchovným učiteľom. „Pozval ma do Indie a môj život sa zmenil. Po osemročnom pobyte v Kalkate som sa dostala do Naggaru, kde som prakticky od základov pomáhala budovať kultúrny inštitút. Postupne pribúdala galéria, škola umenia, rozširovali sme publikačné aktivity i festivaly indickej kultúry,“ hovorí mladá úspešná žena, ktorá má pod palcom prevádzku dovedna jedenástich budov tvoriacich komplex inštitútu a zastupuje Medzinárodné Roerichovo centrum v Moskve.

Súčasťou naggarského inštitútu je trvalá výstava diel Nicholasa Roericha, ktorý v Naggare žil v prvej polovici minulého storočia. „Okrem toho prakticky každý mesiac organizujeme výstavu niektorého z uznávaných indických aj svetových umelcov. Odkedy fungujeme, mali sme už asi stovku výstav,“ pripomína Alena Adámková. Jej inštitút spolupracuje

aj s poprednými galériami - keď napríklad vlani navštívil Indiu ruský premiér Vladimir Putin, zo svojej zbierky zapožičali zhruba dve desiatky diel na mesiac trvajúcu výstavu v Galérii moderného umenia v Naí Dillí.

Svetoví umelci

Hlavnou činnosťou inštitútu pre mladú generáciu je však podľa Aleny Adámkovej škola umenia pre miestne deti, ktorú založila v roku 2003. „Je to jediná škola umenia v celom štáte Himáčalpradéš. Máme tu šesť štúdií pod jednou strechou. Ide o sedemročné štúdium, takže vlani sme mali už prvých absolventov,“ zdôrazňuje naša popredná expertka na Indiu. Podľa nej mnohé deti zobrali do školy doslova z ulice a dali im novú šancu do života. Deti sa mnoho naučia najmä od svetových umelcov, ktorí do Naggaru zavítajú.

Tí okrem svojich diel vždy so sebou privedú aj farby a ďalší materiál a nádejným umelcom radia, v čom svoj talent vylepšiť. Platí to aj o popredných hudobníkoch, predovšetkým z Ruska. Tí v inštitúte zostávajú jeden alebo dva mesiace a učia deti hrať na tradičných etnických hudobných nástrojoch z Ruska, Indie alebo ďalších krajín. Doslova svetovým festivalom sú oslavy výročia narodenín Nicholasa Roericha. „Každý rok 9. októbra k nám prídu stovky hostí z celého sveta. Slávnosti sa konajú v amfiteátri, ktorý sme tiež sami postavili,“ tvrdí Alena Adámková. Celkovo sa v inštitúte koná približne šesť veľkých slávností ročne. Zakaždým sa na nich podieľajú aj samotní študenti. „Napríklad,

keď k nám príde indický premiér či politici zo sveta, tak vždy pred nimi zorganizujeme koncert. Deti nemajú trému a bez problémov dokážu vystupovať aj pred poprednými osobnosťami.“

Indická kultúra u nás

Inštitút International Roerich Memorial Trust, ktorý pomáhala vybudovať Alena Adámková, sa sústreďuje najmä na indickú kultúru. „Deti u nás vyučujeme klasickú indickú inštrumentálnu hudbu vokál, tradičné indické tance katak, ale aj výtvarné umenie, drevorezbu, divadlo či klasické tkáčstvo. Táto časť Indie je známa práve svojimi šálmi,“ hovorí výkonná riaditeľka Adámková. Podľa nej má inštitút v Naggare aj svoju vlastnú hudobnú skupinu. Desať detí učia hrať na rôznych hudobných nástrojoch. „Spievajú v siedmich rôznych jazykoch, ja im napríklad pomáham hrať na gitare.“

Súčasťou práce inštitútu je aj publikačná činnosť - za deväť rokov, čo v ňom Alena Adámková pôsobí, vydali už asi 25 kníh. Súčasne sa však rodená Bratislavčanka stará o to, aby sa o indickej kultúre čo najviac dozvedeli aj ľudia na Slovensku. „Preložili sme do slovenčiny a vydali asi štyri knihy Heleny Roerichovej, k 50. výročiu nezávislosti som zase vydala prvú indickú antológiu filozofie, ktorú sponzorovala India. Takisto na Slovensku vyšiel vďaka nám v roku 2004 hlavný indický filozofický spis Bhagavad Gita. Mali sme veľa relácií v rozhlase a stretnutia v India klube, ktorý vedie bývalý slovenský veľvyslanec v Indii Ladislav Volko,“ dodáva Alena Adámková.

Skvost ľudového umenia

Prešovský okres sa radí medzi územné celky, ktorých krajinnotvorné špecifiká predstavujú vysoké prírodné a kultúrne hodnoty s výrazným turistickým potenciálom. Do značnej miery k tomu prispieva samotná orografická a morfológická rôznorodosť, ako aj pestrá variabilita geologického podkladu. Navyše je tu zastúpená ojedinelá flóra s cennými druhmi spoločenstiev rastlín vo forme vzácných endemitov. Mnohé z nich výraznou stabilitou svojho výskytu právom spadajú pod ochranu zákona. Okrem mnohých ďalších pozoruhodností je tu tiež evidentných viacero minerálnych prameňov, ktorých charakteristická voda s vynikajúcimi sensorickými vlastnosťami je systematicky využívaná na pitné účely.

Jeden z takýchto darov prírody vyviera na priečnych tektonických poruchách paleogénu priamo v centrálnej časti obce Brežany. Táto malebná dedinka s potočnou radovou zástavbou leží v západnej časti vymedzeného teritória. Jej chotár sa rozprestiera po oboch stranách rovnomenného potoka, ktorý odvodňuje Šarišskú vrchovinu a je ľavostranným prítokom Svinky. Zachytený výver studenej sírnej kyselky je opatrený vkusným dreveným prístreškom s priestraným altánkom na posekanie. Návštevníci si takto môžu v príjemnom prostredí odpočinúť a pokochať sa pohľadom na nevšedné krásy okolitej prírody.

Brežany však disponujú aj celkom diametrálnu raritou. V periférnej časti východného intravilánu na návrší sa totiž nachádza výrazná sakrálna dominanta, ktorá zďaleka fascinuje svojou

rozprávkovou kompozíciou. Patrí k najstarším dreveným kostolom a je jediným svojho druhu v celom okrese. Esteticky pôsobivá zrubová stavba s prilahlým areálom je ohraničená precízne zhotoveným oplotením z prírodného materiálu. Svojrázny solitér pozostáva z presbytéria s rovným uzáverom, pozdĺžnej lode a predstavanej veže s ihlanovým ukončením. Vysoká sedlová strecha objektu je pokrytá šindľom. Atypickosťou sa vyznačuje aj otvorená podstienka, ktorá slúži ako chrámová predsieň.

Gréckokatolícky kostolík sv. Lukáša evanjelistu pochádza z roku 1727, čo dokumentuje aj latinský nápis s rímskymi číslicami, umiestnený nad portálom. Obzvlášť hodnotný je barokový interiér s ikonostasom z roku 1733. Vľavo pri vstupe je osadené dômyselne riešené mechanické zvukové zariadenie, ktoré do istej miery osciluje a tým supluje hlahol zvona v období pôstu. Celý komplex pôsobí dojmom akéhosi miniatúrneho skanzenu,

pričom kontinuálne plní výsostne spirituálnu funkciu. Unikátny skvost ľudového umenia má rustikálny charakter a patrí do súboru 27 drevených kostolov, ktoré sú evidované v zozname národných kultúrnych pamiatok východného Slovenska.

Pri vizuálnej absorpcii pozoruhodného architektonického výtvoru anonymných umelcov tak trochu udivuje, že tento klenot v lone juvenilnej prírody ešte stále nie je adekvátne propagovaný. Príležitostných návštevníkov sem zavedie iba nenápadný pútač, osadený na rázcestí dopravnej komunikácie. Výraznú iniciatívu v tomto smere začalo vyvíjať občianske združenie EKOSVINKA, ktoré sa pozvoľna dostáva do povedomia širokej verejnosti pod priliehavým názvom Náš spoločný dom. Od svojho zrodu má na svojom konte už niekoľko úspešných aktivít, ku ktorým predovšetkým patrí pilotné vydanie topografickej dokumentácie. Povodie Svinky s lokalizáciou obcí a ich stručnou charakteristikou. Mapa súčasne plní funkciu orientačného sprievodcu po turistických chodníkoch a informuje o prírodných atrakciách, lokálnych zaujímavostiach či historických pamätihodnostiach, na ktoré je vymedzené územie Šariša mimoriadne bohaté.

Tamara Hrabková

Prváci, ktorých na budúci rok prijímá na slovenskú bilingválnu strednú školu, si už na konci štúdia budú môcť zvoliť maturitu z druhého cudzieho jazyka na pokročilej úrovni C1 jazykovej náročnosti Spoločného európskeho referenčného rámca. Umožní to vyhláška ministerstva školstva, ktorá zavádza novinku od školského roku 2016/2017.

V súčasnosti si maturanti volia medzi náročnejšou formou B2 (stredne pokročilí) a jednoduchšími testami B1 (mierne pokročilí). Ministerstvo upozorňuje, že bilingválne školy majú pripraviť žiakov na maturitu z vybraných predmetov tak, aby mohli pokračovať v ďalšom štúdiu doma aj v zahraničí. Na to potrebujú dosiahnuť minimálne komunikačnú úroveň C1.

Žiaci stredných odborných škôl

a konzervatórií budú môcť aj naďalej robiť externú časť maturitnej skúšky, písomnú formu internej časti maturitnej skúšky a ústnu formu

internej časti maturitnej skúšky z cudzieho jazyka na úrovni B1 alebo B2 jazykovej náročnosti Spoločného európskeho referenčného rámca.

Vyhláška však od budúceho školského roka umožní gymnazistom absolvovať ústnu maturitu z druhého cudzieho jazyka na vyššej úrovni B2. Taktiež o úroveň B2 rozširuje možnosť ústnej maturitnej skúšky pre žiakov stredných odborných škôl a konzervatórií z dobrovoľného druhého cudzieho jazyka.

Rezort školstva vyhláškou rozširuje i zoznam maturitných predmetov, a to o umenie a kultúru a rómsky jazyk a literatúru. Pri predmete umenie a kultúra argumentuje, že je povinným vyučovacím predmetom na gymnáziách. Rómsky jazyk a literatúru zaradilo ministerstvo do zoznamu maturitných predmetov po skončení experimentálneho overovania rómskeho kurikula na vybraných školách.

Maturity Rómov v rodnom jazyku

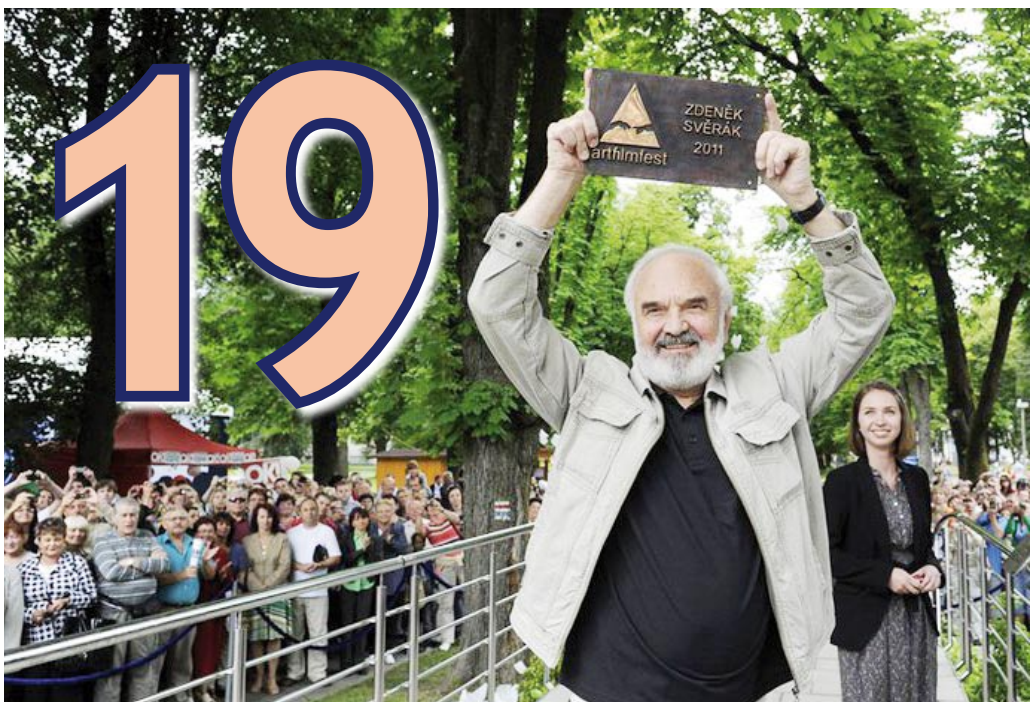
Úspešný ročník s číslom

Vojtech Čelko

V dňoch 17. - 25. júna sa konal v Trenčianskych Tepliciach a v Trenčíne najvýznamnejší filmový festival na Slovensku - medzinárodný ART Film Fest. Jeho zámerom bolo predstaviť výber z mozaiky súčasnej svetovej kinematografickej scény v žánrovej tematickej a druhovej rozmanitosti. Popri tom však tiež ponúknuť aj nestarnúce a legendárne snímky filmovej histórie, akcentovať domácu národnú tvorbu a vyzdvihnúť významné osobnosti i spoločensko-dejinné udalosti. Ako aj po iné roky, bol festival v maximálnej miere otvoreným všetkým podujatiam v tom smere - poskytol rovnocenný priestor nielen na prezentáciu profesionálnych a študentských diel, ale aj na tvorivé semináre a workshopy poslucháčov umeleckých škôl.

ZUZANA LIOVÁ

ZDENĚK SVĚRÁK

Ciele, ktoré si organizátori festivalu predsavzali, boli, zdá sa, splnené. Návštevník mal možnosť vidieť niekoľko filmov, ktoré získali významné ocenenia na medzinárodných festivaloch, ako napríklad v Cannes. Popri oficiálnom výbere medzinárodnej súťaže hraných filmov o cenu Modrého anjela sa tu konala aj medzinárodná súťaž krátkych filmov, organizátori tiež predviedli rôzne retrospektívy. Jednou z nich bola napríklad séria To najlepšie z komédie, ktorá predstavila diela talianskeho režiséra Mario Monicelliho. Udelili aj tradičné ocenenia Hercová misia a Zlatá kamera.

Festivalu venovali zaslúženú pozornosť aj oficiálne miesta. Otváral ho slovenský minister kultúry Daniel Krajcer, ktorý vo svojom pozdravnom prívete hovoril o novej forme dotácií a vyslovil želanie ohľadne čo najväčšieho počtu koprodukcii. Pri slávnostnom

EMIR KUSTURICA

Z FILMU DOM

JÁNOS BÁN

zakončení prehovorila aj slovenská premiérka Iveta Radičová, ktorá preukázala svoju povestne dobrú pamäť zhrnutím rôznych štatistických údajov, ktoré sa týkali ukončeného festivalu.

Prvýkrát v histórii festivalu ako úvodný premietli práve slovenský film. Celovečerný súťažný film režisérky a scenáristky Zuzany Liovej Dom, bol nakrútený v koprodukcii s Českou republikou. Porota pracovala pod predsedníctvom režiséra Juraja Jakubiska, ktorého bolo vidieť nielen na projekciách súťažných filmov. V medzinárodnej súťaži, v ktorej premietli pätnásť filmov, získal hlavnú cenu Art Film Festu Modrého anjela ruský film Stíchnuté duše režiséra Alexeja Fedorčenko. Modrý anjel za najlepšiu réžiu putoval do Poľska pre film Miestnosť samovraha režiséra Jana Komasa. Film hovoril o závislosti na internete, ktorá viedla

až k postupnému rozkladu usporiadanej rodiny a k samovražde hlavného hrdinu.

Modrého anjela za najlepší ženský výkon získala slovenská herečka z filmu Dom Judit Bárδος a za najlepší mužský herecký výkon si Modrého anjela prebral český herec tiež z filmu Dom Miroslav Krobot. Snímka Dom si odniesla aj cenu Film Europe za mimoriadny tvorivý čin mladého slovenského filmového tvorca, ktorý získal uznanie aj v zahraničí. Špeciálne ocenenie získal na ART Film Feste rakúsky film Michael, ktorý v Trenčianskych Tepliciach uvádzal osobne jeho režisér Markus Schleinzer. Film, ktorý vybrali aj do hlavnej súťaže v Cannes, hovoril o posledných mesiacoch spoluzitá podočila s jeho zajatcom, malým chlapcom. Táto šokujúca snímka získala aj Cenu primátora mesta Trenčianske Teplice. Ďalšie

špeciálne uznanie obdržal čínsky film Zimné prázdniny.

V Medzinárodnej súťaži krátkych filmov spomedzi štyridsať štyri filmov udelila porota cenu Modrý anjel švédskej snímke Tusslago.

Zlatú kameru si odniesol scenárista Jean-Claude Carrière, ktorý je podpísaný pod 134 filmovými dielami. V poďakovaní povedal, že málokedy bývajú ocenení scenáristi, a preto to berie ako poctu všetkým scenáristom. Zlatú kameru získal aj slovenský kostýmový výtvarník Milan Čorba, ktorý vtipne poznamenal, že jeho želanie je „obliekať rozhlasových hercov“ a tiež sarajevský rodák, absolvent pražskej FAMU, svetoznámy Emir Kusturica. Cenu Hercova misia s pripavením tabuľky na Moste slávy dostal János Bán, u nás populárny postavou Otíka vo filme Vesničko má středisková. Prítomný bol aj jeho herecký partner Marián Labuda, ktorý rozprával šťavnaté maďarské vtipy vo forme mikropríbehov, ale v takom štýle, že by ich mohla počuť aj moja mama. Ďalšou nositeľkou ceny Hercova misia sa stala slovenská herečka Zuzana Kronerová, ktorú má čítať Slovenských dotykov možnosť vidieť v predstaveniach v pražskej Čiernej labuti. Tretím oceneným sa stal dramatik, scenárista, textár a herec Zdeněk Svěrák. Pri pripievňovaní tabuľky vtipne glosoval trenčiansko-teplické pomery: „Tento mostík má výhodu, že ho žiadna voda neodnesie“.

Ešte pár údajov o festivale. Aj tento rok sa osvedčil marketingový ťah, že vďaka Prvej stavebnej sporiteľni mali študenti do dvadsaťšesť rokov cinepassy zadarmo. Art Film Fest ponúkol svojim návštevníkom 194 filmov z 53 krajín a uskutočnilo sa 229 festivalových premietaní v šiestich kinosálach. Organizátorom sa tento rok podarilo do programu získať až deväť snímok, ktoré tento rok najviac zaujali na festivale v Cannes. Diváci zhládli aj filmy ocenené na ďalších festivaloch, napríklad v Berlíne, Benátkach či v Locarne. Festival navštívilo najviac divákov v histórii. Na premietania a sprievodné podujatia festivalu podľa slov riaditeľa Art Film Festu Petra Nágela prišlo celkovo 43 890 návštevníkov. A to napriek tomu, že sa nepremietalo v najväčšom kine v Trenčíne a organizátori sa museli vzdať aj dvoch kinematografov pod holým nebom.

Mesto Trenčín tento rok festival finančne nepodporilo. Údajne sa nachádza v kritickej finančnej situácii. Organizátori robili, čo sa dalo, ale niektoré veci ovplyvniť nemohli - nebolo dokončené námestie v Trenčianskych Tepliciach, stále nie je vyriešená otázka kúpaliska Zelená žaba, ktoré bolo pri takýchto príležitostiach ešte pred niekoľkými rokmi tiež miestom festivalových stretnutí. Vrcholom slovenského Kocúrkova je mostík v parku, ale to by sme asi museli byť niekde inde... Alebo stále platí bonmot niekdajšieho poslanca Vítazoslava Mórica „Na Slovensku je to tak?“

Celkovo možno povedať, že festival bol úspešný, bežný návštevník asi o týchto veciach nevie alebo nemusí vedieť, ale do jubilejného dvadsiateho ročníka, ktorý bude v júni roku 2012, by bolo vhodné aspoň niečo z toho vyriešiť.

ZUZANA KRONEROVÁ

Vladimír Kavčiak**Ako sa dívate na rozdelenie Československa s odstupom času?**

Rozdělením jsem byl zaskočen a také zasažen, protože Československo se mi v té podobě líbilo. A to možná dvojnásob, protože jsem byl Čechem nikoliv z vůle nahodilého narození, ale ze své vlastní vůle. Byla to země volená, takzvaná volená vlast, takže jsem ji právě měl rád v té podobě, jaká byla. Na druhé straně musím říci, že nesouhlasím s těmi, kteří říkají, že se v té konkrétní situaci, v tom historickém kontextu, který byl v roce 1991-1992, že by se dalo nějakým způsobem dál pokračovat bez rozdělení, nebo že by se dalo pokračovat v té podobě federace, jaká byla. Myslím si, že to bylo neřešitelné, protože touha po samostatnosti ze strany slovenského obyvatelstva byla veliká. Samostatnost, nezávislost, vlastní stát - to byla lákavá myšlenka, že aniž by se to vyzkoušelo, nedalo se existovat dál. Nicméně dnes, s odstupem let, to vidím jako krok nevyhnutelný, nechci říci správný, ale nevyhnutelný v té době. Tenkrát v důsledku

i v jiných oblastech budou vznikat více a více společné organizace. To, co zůstalo po rozdělení jako sediment, jako zbytek, tak to je opravdu pocit naprosté blízkosti. Svědčí o tom průzkumy. Kdykoliv se provádí průzkum nejsympatičtějšího národa na světě, tak vždycky v České republice na prvním místě jsou Slovinci, a jsem přesvědčen, že i na prvním místě na Slovensku jsou jako vždy označeni Češi.

Ako vnímate dnešné postavenie Slovenska v geopolitickom kontexte? Nejde u neho o takzvaný odklon k „východu“, čo sa v poslednom čase tvrdí i o českom smerovaní?

- Skutečně byla v 90. letech doba, kdy Slovensko akcentovalo politickou blízkost k Rusku. Myslím si, že tato doba je překonána, že Slovensko a jeho politická elita dnes vidí, že nelze manévrovat mezi Západem a Východem. Je to nebezpečná mezi-pozice, je to most, který ovšem nikoliv spojuje civilizace, ale je to most, po kterém šlapou z Východu na Západ a ze Západu na Východ. Myslím si, že tato úloha není důstojná Slovenska. Takže, zdá se mi, že dnešní politická elita už pochopila, že její místo je pevně na západě Evropy, byť by

napředuje přes veškeré problémy, kterých je milion. Ale kde nejsou problémy? Každá evropská země je prožívá a Slovensko si vede poměrně velice dobře. Mindrák ze zaostalosti je pryč, oni jsou dnes na tom ekonomicky velmi slušně ve všech ukazatelích, i ve vzdělanosti a kulturnosti jsou na tom dnes velmi dobře. Já si myslím, že to dodává dostatek sebevědomí, se kterým se tento národ už může rozhlížet docela s větším zájmem po svém okolí, po svém sousedství, aniž by měl pocit, že je nahodilým hostem uprostřed velké Evropské rodiny. Navíc má silnou partnerskou zemi právě v České republice, která se kdysi mohla cítit jako starší bratr, ale dnes to už vůbec neseď, cítí se jako dvojče. Jsou to spřízněné národy na stejné civilizační úrovni, jsou zhruba na stejné ekonomické úrovni plus-minus. V této dvojici, v tomto tandemu platí: ve dvou se to lépe táhne. Také Slovensko i Česká republika mají dobrou šanci, že jejich dvojhlas bude lépe slyšet.

Domnievate sa, že kresťanstvo je národným fenoménom Slovenska a vďaka nemu sa odlišuje od českej politickej scény alebo od politických zvyklostí v Čechách?

Slováci sú veľmi originálni

narůstání určitého pnutí mezi českou a slovenskou částí republiky sílila jakási vzájemná neváživost. U Slovinců jsem měl pocit, že jsou v nějakém područí, že jsou v méněcenném postavení. Víím, že ne u každého, ale v zásadě zřejmě převažovaly. Když jsem lyžoval v Tatrách, tak jsem tam potkával nápisy My Slovinci máme pech, najprv Maďar, potom Čech, a ty nálady tam nepochybně byly. Zatímco teď je zřejmé jako nikdy předtím, že Češi a Slovinci jsou si určitě nejbližší dva národy na světě. Není to dáno jazykovou blízkostí, myslím si, že Ukrajinci a Rusové jsou si jazykově také dost blízcí, o Chorvatech a Srbech nemluvě, to jsou skoro nerozlišitelné jazyky, nicméně ten vztah nikde není tak blízký jako mezi Slovenskem a Českem. A když to teď sleduji, tak si myslím, že se možná dočkáme i situace, kdy nejen Superstar a nejen úvahy o možné fotbalové lize, ale že

měla mnoho plodných ekonomických, politických nebo kulturních svazků, třeba s Východem. To není nic špatného. Ale rozhodně hledat na Východě místo pro sebe, někde mezi Ukrajinou, Ruskem a Běloruskem, by bylo hodně a velmi nesprávné, a pro Slovensko naprosto dusivé. Vtáhlo by to Slovensko zpátky do civilizačního soukolí. Tam prostě nepatří. Myslím si, že tato fáze je dnes už překonána a nemám o to strach. Navíc Slovensko si díky velmi odvážným reformním krokům získalo v Evropě respekt jako jedna z nejrychleji se modernizujících zemí v Evropě. Překonala pocit méněcennosti z toho, že je to zadní dvoreček Československa a zadní dvoreček Evropy, že je to zemědělská, jakási zaostalá krajina, která může Evropu jedině zásobovat sýrem, či parenicou. Dnes je to samozřejmě montážní hala Evropy, je to dílna Evropy, je to země, která vcelku slibně

Taková pověra, nebo taková představa skutečně v Čechách existovala. Necítím se dost fundovaný pro to, abych rozhodl ten spor a řekl ano nebo ne. Každopádně jsem to bral jako danost. Ano, Slovensko je daleko více religiózní, obyvatelstvo je religiózní a zároveň homogennější, stejnorodější, zatímco české obyvatelstvo je méně religiózní a je zde hodně bezvěrectví, a zároveň ti, co věří, jsou rozdrobenější. Méně katolíků, značný podíl Česko-bratrské církve atd. Ale v dnešní době se mi zdá, že tento rozdíl, dříve možná důležitý, či dokonce zásadní, dnes už ustupuje do pozadí. Podívejme se na politickou scénu, jak je nebo není poznamenána existencí náboženských, nebo respektive religiózně orientovaných politických stran. V České republice jediná taková politická strana vypadla z parlamentu, další její osud nř zcela jasný.

Možná, že se vrátí, ale rozhodně se už nevrátí jako čistě náboženská strana. Bude hledat novou podobu. Samozřejmě mám na mysli KDU-ČSL. Na Slovensku náboženské strany, nebo strany nábožensky orientované, také nejsou přesplňují silné, rozhodně neurčují podobu slovenské politické scény. To, co určuje podobu slovenské politické scény, jsou standardní evropské politické protiklady: na jedné straně socialisté jakéhokoliv druhu nebo levice, na druhé straně občanská konzervativní pravice, ale že by kterákoliv ze slovenských nábožensky orientovaných stran, jako křesťanská demokracie, křesťansko-demokratické hnutí, či jak se to jmenovalo, rozhodně nejsou pilíři tohoto politického systému. Oni v něm hrají zhruba obdobnou roli jako v České republice.

Nedá se tedy říci, že by se Slovensko svojí politikou mnoho lišilo od české situace, přestože, jak říkám, stupeň nábožnosti nebo religiozity je zřejmě trošku odlišný. Ale je to v pořádku. Totiž v křesťanské Evropě je církev tak dlouho a tak bytelně oddělená od státu, že to nehraje zásadní roli ani v katolickém Španělsku, nebo Portugalsku, nebo někde v Litvě. Nikde to nehraje zásadní roli.

🌐 *Ako vnímate maďarskú otázku na Slovensku?*

I tam bych mohl být spíše optimistou. Můj pohled je samozřejmě ovlivněn tím, že se cítím být tak trochu Čechoslovákem, jak říkám, je to trochu moje zvolená vlast, takže můj pohled na spor je samozřejmě spíše ovlivněn slovenskou pozicí v této otázce. Chápu určitou zahořklou maďarského obyvatelstva z toho, že po Trianonské dohodě ztratili velkou část obyvatelstva a velkou část území a obyvatelstvo mu bylo odcizeno, ale tak už to chodí v Evropě. Nejsou vůbec jediní. Mnoho národů je rozděleno do různých států a není na tom nic tragického. Takže maďarská pozice je srozumitelná, ale myslím si, že často zachází za tu mez přípustnosti a snaha získat pod svá křídla všechny Maďary Evropy jde někdy na úkor suverénních států tak, jak jsou utvořeny, jak jsou uznány v mezinárodních hranicích. A to je i případ Slovenska. Já si myslím, že ta otázka není a nemůže být vyřešena jinak než naprostou politickou integrací politické menšiny a vznikem slovenského politického národa. Politický národ není etnikum, hranice nejsou totožné s hranicemi etnickými. Slovenský politický národ bude loajální vůči slovenské ústavě, vůči slovenské hymně, vůči slovenské vládě, a to je tak, jak to chodí třeba ve Spojených státech a nebo i v západní Evropě, kde dnes jsou velmi mohutné silné menšiny. Když hraje francouzský tým a mají tam jen dva Francouze a zbytek jsou Afričané nebo Alžírčané, nicméně říkáme tomu francouzské národní mužstvo a tomu hráči říkáme francouzský hráč, francouzský občan. A je to sounáležitost, přínaležitost k určité, jak říkám státní kultuře, a ta loajalita by měla být a platit pro každého, ať již je Slovák, Rom, Maďar, Žid nebo někdo jiný. Myslím si, že Slovensko je otevřená země, časem tam budou i jiné menšiny. Je to přetěžký problém, ale myslím si, že momentální řešení

je civilizovanou cestou. A jiná cesta není. Nacionalismus slovenský není schopný vyřešit tento problém. Ať říká, co chce, vždy bude na pokraji svých možností, a dále už vznikají možnosti nepřijatelné - vystěhování půl milionové maďarské menšiny z míst, která obývají po staletí, není možné. Je to blud a strany, které z toho dělají politiku, jsou na cestě naprosto bludu. Není možné vystěhovat ze Slovenska ani romskou, ani maďarskou menšinu, to je hotová věc. Takže to, co se dělá teď, integrace a zajištění loajality Maďarů vůči slovenské vládě, dokud tam žijí a dokud spolu žijí se Slováky - je to nejlepší cesta, tak se to ostatně provozuje všude na světě.

🌐 *Vy ste se narodili na Ukrajině. Moja otázka mieri k tomu, že tento veľký ukrajinský národ susedí so Slovenskom a pritom, ako keby bol niekde na „Antarktíde“. Čím to je? Existuje nádej, že sa vzájomné vzťahy prebudia?*

Momentálně si myslím, když říkám momentálně, tak to znamená v horizontu let, že k velkému prohloubení nedojde, protože Ukrajina si v současné době zvolila spíše pozici součásti toho postsovětského bloku slovanských národů, a tam si hledá své místo. Předchozí vláda hledala místo spíše v Evropě, to vše samozřejmě je záležitostí velmi zdoluhavého procesu vstřebávání těchto zemí do Evropy. Pokud bude pokračovat, tak se samozřejmě bude sblížovat na své cestě do Evropy i se Slovenskem, protože leží na té cestě, a mimochodem Slovensko je dobrým vzorem pro Ukrajinu. Musíme si uvědomit, že i Ukrajina má vlastní problémy, velmi obtížné, nejen Slovensko, Ukrajina má v podstatě problém nejen s krymskými Tatary nebo s Rusíny na Podkarpatské Rusi, kterým je upřena národní totožnost. Je to jeden z nejstarších slovanských kmenů v Evropě vůbec, a přesto dnes v podstatě skomírají, protože je dnes zneuznána jejich národnost a kultura, která je možná starší než leckterá v okolí. Takže Ukrajina má svoje těžké problémy. A mimochodem, pokud se podaří vyřešit ty problémy na Slovensku, bude to i pro Ukrajinu docela dobrý příklad, jak bez násilí a bez nespravedlnosti se takové problémy dají vyřešit. Chtěl bych věřit, že Ukrajina, která má mimochodem velmi starou státnost, a ta státnost byla státnost evropská, to nebyla žádná asijská a možná v začátcích nebyla ani byzantská, to byla čistě evropská státnost. Bylo otázkou, jestli dříve vznikne státnost na Moravě nebo na Kyjevské Rusi, bylo to ve stejné době a prakticky za stejných podmínek a žádné velké civilizační problémy nebyly. Ty vznikly později. Takže samozřejmě chci věřit, že i tato oblast nezůstane vězet v nějakých předsudcích, protože v Rusku máme často co dělat s nějakými předsudky, s hledáním nějaké třetí cesty mezi Evropou a Asií. Je třeba říci, že v Asii nikdo s otevřenými objetími nečeká, takže i Rusko bude muset hledat své místo spíše v evropské rodině, ale Ukrajina už tuplem, protože je to skutečně slovanský národ, který přinejmenším napul by naprosto orientován

na Evropu, i svými státními vazbami. Západní Ukrajina byla orientovaná na Řím, na Evropu, tak jako ostatní Slovensko. Takže si myslím, že posilovat hledání společných kořenů, je docela správná věc. A možná že i tím by Slovensko mohlo pomoci i Ukrajině najít své místo.

🌐 *Vnímate slovenskú kultúrnu identitu?*

Stále více. Kulturní identita tkví v velké části, neumím říci, zda z padesáti, ze sedmdesáti, z devadesáti procent, v jazyce samozřejmě. Kultura musí být artikulovaná a nejlepším kanálem k artikulaci je jazyk. Slovenština je jazyk bohatý, nikdy jsem nepotkal Čecha, který by se stavěl ke slovenskému jazyku pohrdavě. Vždycky melodičnost, fonetické bohatství bylo obdivováno. Každý Čech obdivuje slovenské písničky, slovenštinu jako velmi zvukomalebný jazyk a dnes je slovenština jazykem skutečně naprosto samostatným, který už v češtině nečerpá přímo kmeny k použití, ale spíše zdroj inspirace, a myslím si, že to je velice dobrý podklad k tomu, aby slovenská kultura dále prosperovala, prospívala a vytvářela stále zajímavější věci. Někdy to může odpovídat početnosti slovenského pětimilionového obyvatelstva, někdy nemusí a kultura může daleko přesáhnout reálné měřítko té populace, což bych Slovákům ze srdce přál. Myslím si, že tam jsou veškeré podmínky, aby to skutečně rozkvetlo na základě svého vlastního velmi bohatého slovenského jazyka. Že zatím možná k tomu v plné míře dosud nedošlo, vidím v tom spíš problém celé Evropy. V Evropě je umění určité na rozcestí, staré umění je tak trochu zatlačeno do pozadí, nové zatím nevzniklo, nebo vzniká velmi ztuhla, protože se mění samotný materiál, ze kterého je umění tvořeno, mění se prostředky, technika, technologie neuvěřitelnou rychlostí a zřejmě tvůrčí síla nestačí zatím tomu tempu. Nestačí zatím použít nové prostředky, aby je použili v umění. A to je problém celé Evropy, a Slovensko v tom není vůbec výjimkou. Slováci jsou velice vynalézaví a novátorští. A v podstatě velmi originální díky tomu, že jsou, jak se říká „za kopcem“: oni nejsou ovlivněni bezprostředně hlavním proudem, a tím pádem zbanalizovaným proudem evropského umění a zachovávají svůj vlastní náhled a myslím si, že to, co tvoří, tvoří především originálně. Jsou poznamenáni vlastní kulturou, vlastním folklórem a vždy originalitou vlastních umělců. A to je to, čeho vlastně by si měli cenit a pěstovat zcela vědomě. Vůbec není důvod k nějakému pesimismu vůči budoucnosti slovenské kultury. V Evropě známe větší národy, známe menší národy, celé Pobaltí je složeno z 1-2 milionových národů, a přesto tam se kultuře nedaří špatně. Slovenskou kulturu mám velice rád, chodil jsem na představení Slovenských divadel tady v Praze, znám se s některými slovenskými tvůrci. Slovenská tvůrčí elita je vždy v Čechách vítána, a je to znát. Každý druhý nebo třetí herec na televizní obrazovce je Slovák, budiž tomu přáno a myslím si, že to je velice dobrý vývoj. Takže si myslím, že budoucnost slovenské kultury je docela dobrá.

Politická strelnica s novými príspevkami

O televíznom programe Politická strelnica sme už v našom časopise písali - vtedy, keď jeho autorka organizovala na jeseň konkurz na „najvtipnejšieho vtipáka“. Ten zaznamenal až nečakaný záujem u mužov - Čechov i Slovákov. Prihlásilo sa ich takmer dvesto a jedným z porotcov - humoristov - bol aj Milan Markovič. A tak od prvej januárovej nedele vysiela televízia Barrandov síce pod starým názvom, ale čo do stavby a žánrovej pestrosti novú, veľmi vtipnú, satiricky zameranú reláciu, v ktorej maximálne účinkujú konkurzom vybraní

muži. Netreba vari zdôrazňovať, že kritériom bol humor ako prirodzený prejav a pravdaže, tak trochu aj herecký talent. Relácia získala aj vyššiu minútáž (takmer celú hodinu). Stala sa veľmi sledovaným humoristicko - satirickým programom, zameraným na aktuálnu politicko - spoločenskú kritiku, pri ktorej vari ani neodbehnete do kuchyne po šálku čaju.

Zuzana Bubílková si v novej relácii niektoré príspevky ponechala. Zostali v nej napríklad glosované nelogické aktuálne výroky významných politikov, stretávame sa tu aj

z citovaním z vtipných diváckych listov. „Strelnica“ si ponechala aj rozhovor s významnou osobnosťou - pokiaľ možno s darom humoru. (Hostom pri mikrofóne napríklad v predprázdninovú nedeľu bol primátor Teplíc, senátor Jaroslav Kubera, známy svojimi cílenými kritickými poznámkami na adresu poslancov a vládných činiteľov). Oživením relácie je aj netradičná hudobná skupina „Peterka a spol.“. Pri gitare a harmonike „čo pesnička to politická satira“. Zasmějete sa (i keď ste náladu nemali bohvieakú) i pri štylizovanej redaktorskej besede, pri ktorej sa naplno prejavuje talent účinkujúcich mužov. K návšteve „strýčka z Moravy“ však možno konštatovať, že by to vari mal byť starší muž. „Rosnička“, ktorej vystúpenie má iba nová relácia, je výborným autorským nápadom. Peknú dievčinu, ktorá predpovedá politické počasie, stvárnjuje tiež muž a vystupuje v závere tohto programu vo vtipných veršikoch.

Autorka zaslúži obdiv, že jej z týždňa na týždeň stačí taký krátky čas na vyhľadanie vhodných výrokov na textové spracovanie a nájde aj potrebné zábery z rokovania v parlamente, pri ktorých sa divák dobre pobaví. I redaktorove otázky, týkajúce sa hodnotenia práce vládných činiteľov, ktoré kladie chodcom na ulici, sú zaujímavé a vtipné...

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stať len 10 Kč (na Slovensku 10 Sk / 0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč / 18 Sk / 0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľstvi MAC, s. r. o.
Na Spojce 968/7,
101 00 Praha10-Vršovice
Telefonické objednávky:
226 218 864

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet Press, Slovakia s.r.o.
Šustekova 8, 851 04 Bratislava, SK
e-mail: vojackova@press.sk
Telefonické objednávky:
+421 2 67 20 19 21
Fax: +421 2 67 20 19 20

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR

OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSC)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Vydavateľstvi MAC
spol. s r.o.

Na Spojce 968/7, 101 00 Praha 10-Vršovice
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimag.cz

Nabízí

• **zajištění**
kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatitelského kmene,
distribuce předplatitelům
pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete
na www.vydavatelstvimag.cz

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 7-8/2011
Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvi MAC, spol. s r. o.,
Na Spojce 968/7, 101 00 Praha10-Vršovice
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepový závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535
Vyšlo 21. 7. 2011

Redakčná rada:
Anton Baláz, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Je takmer neuveriteľné, že nesmierne príjemného človeka, akým bola pani profesorka Elvíra Antalová, akademická maliarka, už nestretnem. Žiaľ odišla, ale zanechala nám mimoriadne dielo, ktoré predbiehalo dobu a snád' ani nebolo dostatočne ocenené.

Rýdzo slovenská Európanka

Umelkyňa sa narodila 21. októbra 1924 v Zlatých Moravciach, kde aj maturovala. Od roku 1943 študovala odbor kreslenia a maľovania na SVŠT a v roku 1948 absolvovala štúdium na Pedagogickej fakulte SU v Bratislave (prof. Schurmann, Mallý, Mudroch a Kostka). Ihneď po absolvovaní nastúpila na Pedagogickú fakultu SU ako asistentka, v roku 1952 prešla na Vysokú školu výtvarných umení. V roku 1967 bola menovaná za docentku, v roku 1979 za profesorku pre maľbu na VŠVU v Bratislave. Bola prvou profesorkou - ženou na Akadémii výtvarných umení, dlhoročnou členkou Umeleckej besedy slovenskej a Zväzu slovenských výtvarných umelcov. V rokoch 1966-1972 spolu s manželom - prof. Eduardom Antalom, J. Švecom, M. Velbom bola členkou Skupiny 66. Prevažnú časť svojho života žila a tvorila v Bratislave.

Hlavnou doménou jej tvorby bola komorná maľba a výtvarné dotváranie architektúry - najmä autorské realizácie viazaných gobelínov v technike fínskej ryji.

V jej tvorbe však vždy dominovala maľba. Už v prácach z obdobia 60. rokov dominoval zjednodušený tvar, ktorý bol rukopisne akceptovaný prevažne v studených tónoch farebného spektra. Tu sa objavovali schematické prvky modernej architektúry, ktoré vkladala do vzťahu s prírodou. Na tejto ceste bola jedinečná, neopakovateľná. I keď bola rýdzo slovenská, bola poučená európskou maľbou. Zjednodušenosť tvarov stromov pripomínala tvorbu českého emigranta Františka Kupku, ale najmä obsahom a uvoľneným rukopisom.

Deväťdesiate roky a tvorba posledných rokov sú ešte viac zjednodušené, v štylizácii tvarov je viac abstrakcie, farebné plochy ohraničené čiernou kontúrou pôsobia monumentálne, ale harmonicky (triptych Slovenská krajina I., II., III.). Preto jej expresívne obrazy nerušia, ale upokojujú. A to je rýdzo slovenské (Benka). Čo je pre záverečné obdobie tvorby profesorky Antalovej typické? „Rytmus, dynamika, čistá farebnosť a postupné oslobodzovanie sa od námetu smerom k znaku v kombinácii s rozmerným formátom diela.“ (K. Králiková).

Elvíra Antalová za svoj dlhý a tvorivý život usporiadala desiatky individuálnych výstav doma i v zahraničí. Naša D+Gallery mala to šťastie, že jej tvorbu prezentovala nielen doma - naposledy v roku 2007 v rámci Dní slovenskej kultúry v Juhočeskom múzeu v Českých Budějoviach, ale i vo svete (Jakarta - Indonézia).

V mojej obývačke na stene visí Vírenie, jej veľkorozmerný olej z roku 1999 a dve abstraktné kompozície zo 70. rokov. Je to harmónia krásy, vnútornej pohody a radosti.

A to je odkaz pani profesorky Elvíry Antalovej nám i budúcim generáciám. Ďakujeme.

Jiřina Divácká

www.juls.savba.sk

*Dotyky so slovenčinou na webovej stránke Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV (plus čosi aj o tom, čo na nej nenájdem)*

V dnešnej prílohe sme sa rozhodli priblížiť záujemcom o slovenčinu niektoré cestičky, ako sa k nej môžu pri riešení nejakého jazykového problému, ale aj v iných, povedzme voľnejších chvíľach, približovať sami. Možno sú medzi čitateľmi takí, ktorí webovú stránku jazykovedného ústavu Ludovíta Štúra SAV, o ktorej sa tu bude hovoriť, využívajú, pre nich by sme radi povedať ešte niečo doplňujúce. Možno však predpokladať, že sú aj takí, čo si cestu na ňu ešte nenašli. A práve ľuďom žijúcim mimo územia Slovenska bez každodenného bezprostredného kontaktu so slovenčinou, ale napokon aj tým, ktorí s ňou v kontakte sú, používajú ju v rodine či v práci, ponúka táto stránka všeličo, o čom hodno vedieť, kam možno v prípade potreby či záujmu nazrieť. Robia tak každodenne aj tisíce ľudí na Slovensku. My na pražskej slovistiky sme za túto „studnicu“ veľmi vďační – dostupnosť slovníkov, jazykovedných časopisov, korpusových dát, bibliografických zdrojov, zborníkov na internete nielenže často ušetrí človeku cestu do knižnice (kde napokon všetko ani k dispozícii nie je), ale umožňuje siahnuť do nej (tým, čo sme „priinternetovaní“) kedykoľvek aj z domu. Tieto možnosti ocení špeciálne človek, ktorý sa pamätá na časy, a nebolo to tak dávno, keď čosi také neexistovalo, presnejšie, keď sme si to nevedeli ani predstaviť. V našom kultúrnom okruhu nebolo ani v minulých časoch rozšírené, čo sme poznali z iných spoločenstiev – že v každej rodine mali a využívali slovník konkrétneho národného jazyka. A pritom „slovníkové konzultácie“, týkajúce sa rozličných stránok používania jazyka, pravopisu, gramatiky, významov, hľadania synonym, pomáhajú v jazykovom ohľade udržiavať a rozvíjať kultúru. Osobnú, publikačnú, kultúru komunikácie. V porovnaní s obsažnou stručnosťou slovníkových hesiel prinášajú časopisy a zborníkové štúdie širšie, hlbšie či podrobnejšie obrazy rozličných, nielen lexikálnych jazykových javov. V súčasnosti sa nám núkajú teda aj tieto cesty.

Dovolím si niekoľko uvádzacích – navádzacích slov. Pri vstupe na stránku www.juls.

savba.sk sa návštevníkovi ponúka viacero informačných ciest. Ak sa vydá tou O ústave, dozvie sa čosi o jeho zmysle, histórii, úlohách, oddeleniach a riešených projektoch, o jeho pracovníkoch. Iné ponúkajú kontakt s jazykovou poradňou, informujú o uskutočnených aj plánovaných jazykovedných podujatiach, o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, o publikáciách. O JÚLŠ SAV sa okrem iného píše: „Ústav vznikol v roku 1943 pod názvom Jazykovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení – SAVU, v roku 1952 bol premenovaný na Ústav slovenského jazyka SAVU a od roku 1966 nesie súčasný názov. Ústav je hlavným vedeckým pracoviskom v Slovenskej republike sústreďujúcim základný výskum slovenského národného jazyka, jeho územnej a sociálnej diferenciácie a jeho dejín. Súčasťou výskumu sú teoretické otázky všeobecnej jazykovedy, jazykovej kultúry, odbornej terminológie a onomastiky. Výsledky výskumu sa aplikujú pri tvorbe základných kodifikačných príručiek, pri tvorbe a ustáľovaní odbornej terminológie, pri štandardizácii geografického názvoslovnia.“

Informácie a zdroje umiestnené na stránke môžu byť pre návštevníkov zaujímavé z rozličných hľadísk. To, čo je z hľadiska širšej verejnosti špeciálne hodné pozornosti a kam aj väčšina záujemcov smeruje, je podstránka Pramene v elektronickej podobe (Dokumenty prístupné v digitálnej forme a iné lingvistické zdroje). Obsahuje „pramene“ rozličného druhu. O slovníkových publikáciách, slovenských lingvistických časopisoch ako aj o Slovenskom národnom korpusu sa píše v samostatných príspevkoch, tu v krátkosti o ostatnom.

Ak by sme šli chronologicky, najstaršie publikácie, do ktorých možno nazrieť, sú Bernolákov Slowár Slowenský Česko-Lafínsko-Nemecko-Uherský (1825), Štúrova Nauka reči slovenskej (1846) a Rukoväť spisovnej slovenčiny Sama Czambla (1902), všetky v autentickom jazykovej podobe starších kodifikácií spisovnej slovenčiny. Z „historických pamiatok“ sú tu aj vydania Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1931 a 1940, príťažlivé najmä pre toho, kto sa zaují-

ma o vývin kodifikácie v priebehu času. Popri kolektívnej Morfológii slovenského jazyka ako základnom opise gramatickej stavby slovenčiny (1966), Dynamike slovnej zásoby, predstavujúcej smery a podoby pohybov v slovnej zásobe (1989), Frazologickej terminológii (1995) a niekoľkých autorských monografiách ako Základy slovenskej terminológie J. Horeckého (1956) či Sémantická štruktúra slovenských deverbatív K. Buzássyovej (1976) možno tu nájsť aj viaceré zborníky. Niekoľko zväzkov edície Sociolinguistica Slovaca, Aktuálne otázky syntaxe, jednotlivé zväzky zborníka Varia z kolokvií mladých jazykovedcov, podujatia, na ktorom sa už dvadsať rokov stretáva slovenský a český „lingvistický dorast“ spolu s mladými vedcami iných odborov aj iných krajín. Pre špecializovanejších čitateľov je veľmi dôležitý prístup k bibliografii Slovenskí jazykovedci, zachytávajúcej v autorských heslách slovenskú lingvistickú produkciu v rokoch 1925 – 2005. To je momentálna situácia, diela v elektronickej podobe sa priebežne doplňujú.

Okrem možnosti vyhľadávať v slovníkoch je dobre vedieť aj o inej vyhľadávacej ponuke na stránke s elektronickými zdrojmi – v okienku „hľadať“ na jej spodku si možno zapýtať všeličo, čo človek hľadá, keď je zvedavý, či a čo odborné sa o tom písalo, či už ide o nejaké konkrétne slovo (napríklad hovorca – nedávno som ho hľadala, keď som bola zvedavá, kedy sa vlastne objavilo) alebo o širšiu otázku (napríklad bohemizmy, zdobneniny, slovenské nárečia alebo všeličo iné). Vyhľadávač poskytne nálezy z rozličných lingvistických zdrojov – či sa písalo, kto písal a kde – a ak to bolo v slovenských lingvistických časopisoch, možno sa k tomu rovno aj dostať. Nuž toto takto je vďaka pracovníkom JÚLŠ v našom čase k dispozícii. Nielen pre tých, čo sa slovenčine venujú profesionálne, pre každého.

Väčšina ľudí v danej ponuke smeruje prednostne k slovníkom a k Slovenskému národnému korpusu. Slovenský národný korpus (SNK), ktorý je bohatým zdrojom jazykových údajov pre kohokoľvek (pre lingvistov napríklad ako materiálová báza pri tvorbe slovníkov), má v rámci Prameňov v elektronickej podobe vlastnú stránku, kde záujemca o súčasnú slovenčinu môže získať informácie o výskyte a živote slov v širokom spektre zhromaždených textov. O ponuke a možnostiach jeho využitia bude reč v niektorej z ďalších príloh. Slovníkom a lingvistickým časopisom sa venujeme samostatne už v tejto.

Čosi o slovníkoch

Ak niekto z takých či onakých príčin zatúži po bližších informáciách o konkrétnom slovenskom slove, môže sa k nim na stránke JÚLŠ SAV dostať cez ponuku Lexikografické príručky, jednu zo súčastí Prameňov v elektronickej podobe (alebo rovno skratkou na adrese slovníky.korpus.sk). Stránka s využitím vyhľadávачa ponúka prístup k viacerým akademickým slovníkovým spracovaniám slovenskej slovnej zásoby. Jednu z výhod, ktorú poskytuje, je okrem dostupu k hľadanému slovu v niektorom zo slovníkov aj možnosť porovnať si jeho slovníkový obraz vo viacerých príručkách. Pravda, nie každého zaujíma také porovnanie, mnohým návštevníkom stránok, a možno aj väčšine z nich, ide o overenie, potvrdenie súčasnej kodifikovanej podoby, pravopisu, tvaru, významu. Preto si pri vyhľadávaní možno vybrať z dvoch režimov – v základnom sa dostaneme k spracovaniu slovnej zásoby v súčasných kodifikačných príručkách, po prepnutí na druhý režim sa ponúka širší repertoár zdrojov.

Ak napríklad v lokálnom vyhľadávači zadáme slovo *hora* (také som si vybrala), dostaneme sa v základnom režime k spracovaniu slova v Krátkom slovníku slovenského jazyka (jeho zatiaľ najnovšom vydaní z roku 2003; používame preň skratku KSSJ), kde možno nájsť isté gramatické charakteristiky (okrem štandardného 2. pádu jednotného čísla *-y*, teda *hory*, ešte aj pre niekoho potenciálne problémový 2. pád množného čísla *hôr*), výklad dvoch jeho významov, doklady, frazémy a, keďže ide o slovník s prihniedzovaním odvodených slov, aj spracovanie derivátov *horský*, *hôrny*, *horička*, *hôrka*. Druhá z príručiek na tejto stránke, Pravidlá slovenského pravopisu (PSP, z roku 2000), nie je výkladovým slovníkom, a preto sa pri slove *hora* výklad významu neuvádza. Okrem základnej pravopisnej a gramatickej informácie sú tu však na dôvažok informácie o viacerých jeho výskytoch vo vlastných menách rozličného typu, aj s derivátmi (napr. *Čierna Hora*, *Čiernohorec*, *Čiernohorka*, *čiernohorský*) – odvodené slová, obyvateľské mená či prídavné mená pri geografických názvoch niekedy pre používateľov jazyka predstavujú problém a dobre vedieť, že ich tu možno nájsť. Tým sa „súčasný kodifikačný priečinok“, pokiaľ ide o slovníkovú časť, vyčerpáva.

Pre používateľov slovenčiny a ďalších záujemcov o ňu však táto stránka obsahuje aj čosi viac. Pri KSSJ možno nazrieť do Úvodu k jeho tlačenej verzii, v ktorom sa podávajú základné princípy spracovania slovnej zásoby v tomto slovníku. Pre používateľa slovníka je dôležitý najmä opis hodnotenia slov a využitých kvalifikátorov, ktorými sa spresňuje ich funkčná charakteristika – nielen z hľadiska spisovnosti (slovník zachytáva viacero typov nespisovných slov), ale aj ich ďalšie nie nepodstatné znaky, príslušnosť k určitému štýlu, expresívnosť, hodnotenie z časového hľadiska. Vo vzťahu ku KSSJ je pritom dobre si uvedomiť, že ide o jednozväzkový slovník, ktorý spracúva okolo 60 000 slov, a prirodzene tak nezahŕňa „celú“ slovnú zásobu slovenčiny. Ak sa hľadané slovo v slovníku nenachádza, neznamená to ešte, že neexistuje, ani nehovorí nič o jeho spisovnosti – nespisovnosti (možno však počítať s tým, že nepatrí medzi najfrekvencovanejšie slová, prípadne že sa vzhľadom na novosť ešte do slovníka nedostalo). Pri PSP je pre návštevníkov stránky dôležité vedieť, že okrem pravopisného slovníka môžu využiť aj prístup k ich textovej časti, spracúvajúcej pravopisné pravidlá.

Keď prepneme na širší režim – „v ďalších (nekodifikačných) slovníkoch“ –, rozšíri sa možnosť čerpať aj z ďalších zdrojov. Máme tu k dispozícii dosiaľ najrozsiahlejšie spracovanie slovnej zásoby slovenčiny, viacväzkový výkladový Slovník slovenského jazyka zo 60. rokov, Synonymický slovník slovenčiny, Akademický

slovník cudzích slov, Historický slovník slovenského jazyka (z neho „ukážkovo“ len piaty zväzok). Nie všetko v ponuke sú slovníky, aké by človek čakal – prístupné sú údaje aj z iných príručiek a databáz, zdroje informácií o vlastných menách. Na jednej strane databáza vlastných mien – ak ostaneme pri slove *hora*, dozvieme sa z nej, že v r. 1995 bolo priezvisko *Hora* na Slovensku evidované 29 krát, spolu s tým, v ktorých obciach to bolo (poskytuje však aj inak organizované údaje, napr. aké priezviská sa v danom čase vyskytovali v obci Trnavá *Hora*). Na druhej strane databáza urbanonym a publikácia *Názvy obcí Slovenskej republiky* – z nich napr. vyhľadávač „vytiahne“, pri ktorých obciach alebo ich častiach sa v názve vyskytuje slovo *Hora*, aj s tým, či to tak bolo vždy, alebo sa v priebehu rokov čosi vo vývine mena menilo.

Ak vám v tomto režime udrie do očí jemne mäťúci nápis *Táto stránka nie je určená na informovanie verejnosti*, treba mu rozumieť práve len v už vyššie naznačenom zmysle, že okrem KSSJ a PSP nie sú ostatné zdroje oficiálne uznanými kodifikačnými jazykovými príručkami. Ale napr. taký Synonymický slovník slovenčiny, ktorý bol v čase vydania veľmi pozitívne prijatý slovenskou kultúrnou verejnosťou, môže „verejnosti“ s jej rozličnými potrebami veľmi prospešne slúžiť či už pri štylizovaní textov alebo pri inak motivovanom spoznávaní bohatstva slovného fondu slovenčiny. Pri výkladovom Slovníku slovenského jazyka (SSJ) je dobre mať na pamäti, že v priebehu rokov od jeho vydania sa slovná zásoba vyvíjala a menili sa aj jej charakteristiky, v čomsi vo vnímaní slov používateľmi jazyka, v čomsi v ich hodnotení z hľadiska kodifikácie. Možno to vidieť špeciálne napr. pri rozličných bohemizmoch, pri ktorých sa v KSSJ oproti SSJ ich status zmenil, napr. slovo *pikle* (*kuť pikle*) sa v SSJ hodnotilo ako hovorové, v KSSJ ako nespisovné – subštandardné, sloveso *postrádať* SSJ spracúval ako knižné, KSSJ ako subštandardné, aj také *klud* sa v SSJ hodnotilo ako knižné, v KSSJ ako nespisovné (naznačuje to spracovanie s odporúčajúcou poznámkou „správne“ – *klud správ. pokoj*). Rozdiely v spracovaní sa môžu týkať aj všeličoho iného súvisiaceho s pohybom v slovnej zásobe, pribúdania nových významov, zastarávania slov alebo ich jednotlivých významov, posunu z nespisovnej do spisovnej slovnej zásoby a podobne. Pri tomto vedomí možno Slovník slovenského jazyka vnímať ako veľmi zaujímavý zdroj „informácií pre verejnosť“ o staršom stave slovenčiny, ak pritom navyše zohľadníme aj to, že v tomto viacväzkovom slovníku ide v porovnaní s KSSJ o spracovanie podstatne rozsiahlejšej slovnej zásoby, ktoré sa, ako to dokladajú aj citáty z diel literárnych autorov, opieralo o jej používanie v širšom časovom období.

Škoda, že tu nie je v úplnosti Historický slovník slovenského jazyka, ktorý by aj tým, ktorí ho nevlastnia v tlačenej podobe (no a koľkí sú takí, čo hej?) približoval našu slovnú zásobu od 12. storočia, z kedy je zachovaná len ako jednotlivé slová v latinských textoch, po bernolákovské obdobie. Keď vyhľadávač predsa čo-to ponúkne z jediného začleneného dielu, môže nás pristaviť či prevkapiť, ako všelijako sa informácie v slovníkovom hesle historického slovníka môžu prihovárať – tak napr. jeden z dokladov z 18. storočia pri slovese robíť sa ukazuje, že nielen v našom čase sa trápime s prívalovými dažďami (alebo čímisi na ten spôsob): *sskodi skusugeme od nahliwih dessduw, skrz ktore w rolach a winohradoch wimoli se roba SUCHÁ* n. P. 1768.

Ponúka sa teda „v lexikografických zdrojoch“ všeličo. Návštevník stránky by sa iste potešil, keby medzi nimi bol aj Slovník slovenských nárečí, z ktorého zatiaľ vyšli dva diely, ale nie je. No a nie je tu ani nový výkladový Slovník súčasného spisovného jazyka, na ktorom sa aktuálne v JÚLŠ pracuje a bude sa pracovať ešte dosť rokov. Jeho druhý zväzok vyšiel v tomto roku. V našich dotykoch so slovenčinou sa naň v porovnaní s ostatnými slovníkmi zameriava jeho hlavná redaktorka Alexandra Jarošová.

Mira Nábělková

Slovník súčasného slovenského jazyka: čo vás zaujíma (ak vôbec niečo 😊)

V máji tohto roku sa na pultoch objavil druhý zväzok výkladového *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (SSSJ) obsahujúci písmená H až L. Prvý, A až G, vyšiel v roku 2006. Pretože autori aj redaktori slovníka ako pri prvom, tak aj pri tomto zväzku absolvovali rad rozhovorov s predstaviteľmi médií, početné prezentácie a prednášky, dovolila som si urobiť malý výber najčastejších otázok a ponúknuť ich s odpoveďou.

Aký typ slovníka je SSSJ?

SSSJ je výkladový slovník stredného až väčšieho typu (jeho rozsah je plánovaný na 7 až 8 zväzkov). Význam slova sa nielen vykladá, ale sa aj dokladá frekventovanými, typickými spojeniami, ako aj citáciami z beletrie a publicistiky (menej z odbornej literatúry). Okrem výkladov, dokladov a gramatickej charakteristiky slova sa v hesle uvádzajú aj jeho synonymá, antonymá a napokon idiomatické spojenia, v ktorých sa dané slovo objavuje.

Kedy naposledy vyšiel podobný slovník slovenského jazyka?

Typovo najbližší predchodca tohto slovníka – šesťzväzkový *Slovník slovenského jazyka* pod redakciou Štefana Peciaru – vychádzal v rokoch 1959 – 1968.

A medzitým čo?

V roku 1987 vyšiel *Krátky slovník slovenského jazyka*, jednozväzkový výkladový slovník, ktorý vychádza v ďalších modifikovaných vydaniach. Jeho štvrté doplnené a upravené vydanie vyšlo v roku 2003. Pracovníci JÚLŠ SAV pripravovali aj iné lexikografické diela. V roku 1995 vyšiel *Synonymický slovník slovenčiny* (tretie nezmenené vydanie 2004), v roku 1997 *Slovník cudzích slov* (preklad českého akademického slovníka cudzích slov, druhé doplnené a upravené vydanie 2005), v roku 2006 aj druhý zväzok *Slovníka slovenských nárečí* (z plánovaných troch) a v roku 2008 posledný, siedmy zväzok *Historického slovníka slovenského jazyka*.

Mohli by ste stručne porovnať *Slovník slovenského jazyka* (SS) a *nový slovník Súčasného slovenského jazyka* (SSSJ)?

Z hľadiska koncepcie, rozsahu a spracovania slovných zásoby ide v prípade SSSJ o nový slovník. Samozrejme, že autori a redaktori vychádzali aj zo SSJ, z *Krátkeho slovníka slovenského jazyka*, zo *Synonymického slovníka slovenčiny*, *slovníkov cudzích slov*, terminologických príručiek a z mnohých iných slovníkov a encyklopédií. Dôležité však je to, že na poznanie života slov okrem tradičnej lístkovej kartotéky mali už k dispozícii aj rozsiahlu textovú databázu (*Slovenský národný korpus*, obsahujúci v súčasnosti okolo trištvrte miliardy textových slov) a ďalšie zdroje, napríklad aj internetové stránky v slovenčine. Celý Peciarov slovník má, informaticky vyjadrené, 18, 5 mil. bajtov. Naše dva zväzky 14,6 mil. bajtov. Ak k nim pridáme 4 mil. bajtov rozpracovaného 3. zväzku, tak už teraz dosahujeme objem Peciarovho slovníka. SSSJ narástol nielen vďaka novým slovám (pribudli aj nové významy bežných slov, nové frekventované termíny, hovorové slová, slangové aj tzv. substandardné slová), ale aj tým, že každé heslo uvádza oveľa viacej informácií ako Peciarov slovník. Týka sa to aj gramatických údajov.

Druhý zväzok mal pôvodne vyjsť po dva a pol roku. Vyšiel po štyroch. Prečo to trvalo tak dlho?

Lexikografická práca je náročná aj zdĺhavá. Možno nebude nezaujímavé, čo aj zjednodušene, vykresliť jej postup. Ako som už naznačila, musíme spracovať všetko, čo bolo o konkrétnych slovách napísané doteraz, preskúmať kontexty, v ktorých sa slová v súčasnej slovenčine používajú, a všetko to opísať na úrovni terajšieho vedeckého poznania. Na začiatku máme veľký objem materiálu, ktorý analyzujeme a selektujeme aj pomocou počítačových nástrojov. Tie síce v oblasti jazykovedy pomáhajú prácu skvalitniť, ale neurýchľujú ju. Autori skoncipujú niekoľko desiatok tisíc hesiel jedného zväzku (v prvom zväzku je 30 300 hesiel, v druhom 25 400). Informatik (správca lexikálnych dát) priebežne robí počítačovú redakciu skoncipovaného textu, ktorá sleduje dodržiavanie lexikografickej techniky. A nasleduje ešte veľa práce. Hlavní redaktori a redaktori celý text zredigujú (niektoré časti viackrát) po jazykovednej stránke, ďalší jazykovedci (špecialisti v niektorej jazykovednej disciplíne) zredigujú špeciálne časti heslára (napr. vlastné mená, neplnovýznamové slovné druhy) a niektoré parametre heslovej state (napr. pôvod slova, gramatické údaje a pod.). Okolo 70 odborných konzultantov rediguje terminológiu zo 103 odborov, štyria recenzenti text pripomienkujú. Pripomienky sa v ďalšom kole zapracávajú do textu. Na slovníku je roboty ako na kostole, výsledok aj tak neuspokojí všetkých. Britský lexikograf a literárny kritik Samuel Johnson to v predslove k svojmu slovníku (*A Dictionary of the English Language*, 1755) vyjadril takto: „Autor každého iného diela môže túžiť po tom, aby ho pochválili, autor slovníka môže len dúfať, že ho nezasypú nadávkami. Dokonca aj tejto negatívnej odmeny sa dožijú len nemnohí.“ Ale po pravde treba povedať, že prvý zväzok SSSJ bol širšou aj odbornou verejnou prijatý vcelku dobre. To dáva silu pokračovať v práci.

Niektorí používatelia SSSJ sa vyjadrujú v tom zmysle, že by slovník mal byť jednoznačnejší v zmysle rozhraničovania spisovnej a nespisovnej lexiky. Pýtajú sa, prečo je tam toľko variantov, hovorových a substandardných slov a prečo sa v niečom odkláňa od jestvujúcich kodifikačných príručiek.

Celý problém sa odvíja od toho, či vôbec a ako jednotliví nositelia slovenčiny chápu úlohu slovníka akademického typu, ktorý má priniesť komplexný, všestranný obraz slovných zásoby slovenčiny. Časť verejnosti očakáva, že akademický slovník bude plniť úlohu praktickej príručky spisovnej slovenčiny. Také príručky slovenčina má a v bežnej praxi, najmä školskej, svoju úlohu plnia. Ale slovenčina neobsahuje len 60 tisíc slov, ktoré sú s redukovanými údajmi zachytené v Pravidlách slovenského pravopisu a v *Krátkom slovníku slovenského jazyka*. Viaczväzkový akademický slovník má zachytávať obraz slovných zásoby v čo najširšom zábere. Chápanie každého slovníka ako príručky spisovnej slovenčiny má ďalšie súvislosti. Jestvuje rozšírená predstava, že otázka jazykovej správnosti a spisovnosti je úplne v kompetencii jazykovedcov a že jazykovedci akýsi ideálny, pravidelný jazykový systém prenášajú pomocou kodifikačných príručiek do praxe. A že to robia tak, že do slovníka nedávajú mnohé frekventované slová, ktoré sú v úze, ale ktoré oni považujú za nesprávne, a naopak dodávajú tam slová, ktoré síce v bežnom úze nie sú, ale tieto slová by si mali ľudia osvojiť. Takže normotvorná funkcia sa pripisuje kodifikátorom. V skutočnosti normu, teda to, čo je v jazyku bežné a normálne, tvoria používatelia jazyka, nie jazykovedci. Rola jazykovedca vo vzťahu k verejnosti je orientačno-poradenská. Jeho úlohou je jestvujúcu normu vedecky opísať. SSSJ uvádza v porovnaní s jestvujúcimi kodifikačnými príručkami oveľa viacej variantov. Treba povedať, že v jazyku sú veci, ktoré sú stabilné, a aj veci, ktoré sú dynamické, vysoko variantné a nedajú sa opisovať inak ako variantne. Nemôžeme im vnucovať jednoznačnosť a stabilitu. To tvrdil už prof. Eugen Pauliny, jeden z najhlbšie a najkomplexnejšie uvažujúcich slovenských jazykovedcov. Treba si osvojiť, že varianty patria k jazyku, sú výrazom toho, že v jazyku pôsobia veľa protichodných tendencií súčasne a niekedy, po čase, jeden z variantov zvíťazí a ostane len jedna podoba. Často sa však varianty držia veľmi dlho.

Ako majú používatelia jazyka pristupovať k rozličným príznakovým slovám zachyteným v slovníku?

Veľký slovník nemôže a nechce zamlčať existenciu slov, ktoré síce môže označiť ako nespisovné, ale ťažko ich možno vo všeobecnosti hodnotiť na škále správne – nesprávne. Treba ísť ďalej a povedať: toto je vhodné vtedy a vtedy, ale nie vtedy. Napríklad hovorové slová sa v slovenskej lingvistike považujú za spisovné. Určite nepatria do slávnostného prejavu alebo do oficiálnej spravodajskej relácie, ale z bežnej komunikácie ich nemožno vyháňať. Treba však mať na pamäti, že pri použití zvyšujú neformálny charakter akéhokoľvek prejavu. SSSJ zachytáva aj slangové a substandardné slová, na ktoré autori a redaktori našli dostatok dokladov. Zachytáva aj vulgarizmy a hrubé výrazy. Samozrejme používateľ to nemôže chápať zjednodušene a priamočiarne: ak je slovo v slovníku (či už ako nespisovné alebo mierne tabuizované, ale spisovné), tak ho môžeme používať neobmedzene. Treba vychádzať z plurality komunikačných noriem, čo znamená, že aj neformálna súkromná, aj formálna verejná komunikácia majú svoju vlastnú normu. Nositel jazyka by mal rešpektovať fakt, že vo verejnom prejave nie je používanie príznakových slov (príznakových z hľadiska štýlu, expresivity, jazykovej správnosti, situáčnej primeranosti atď.) žiaduce, pôsobí rušivo a nekultúrovane. Na druhej strane, nikto nemôže nikomu zakazovať používať v neformálnom rozhovore slangové či substandardné slová. Funkčné kvalifikátory sú uvedené pri každom príznakovom slove a nositeľ jazyka a používateľ slovníka by ich mal pri svojej práci s textom vziať do úvahy a prispôbiť tomu svoju komunikačnú stratégiu. Nositel jazyka má teda veľký výber, ale aj väčšiu zodpovednosť. Treba však povedať, že ani veľký slovník nezachytí slovnú zásobu v úplnosti. Reálny jazyk ponúka svojim nositeľom ešte väčšie možnosti ako slovník a je tam miesto aj pre tvorivosť.

Môže SSSJ nejak zlepšiť slabú úroveň jazykovej kultúry v médiách, na internete a vôbec v národe?

Ak by som chcela byť až sarkasticky stručná, tak odpoviem jedným slovom: nemôže. Na jednej strane, nehovorila by som o слаbej úrovni jazykovej kultúry v médiách všeobecne, médiá sa dostávajú stále odlišujú. Niektoré sa vedome profilujú ako médiá poklesnutej zábavy, slaboduchých seriálov a ich účinkovanie v mediálnom prostredí sa asociuje s určitou vulgarizáciou jazyka. Vychádzajú z predstavy, že nie ony sú

tie inštitúcie s „kultúrnym poslaním“, ktoré majú ľudí jazykovo a inak vychovávať. Na druhej strane, ľudia, ktorí pracujú so slovom profesionálne, teda je to ich „výrobný prostriedok“, súčasť ich profesionálnej kompetencie, si musia svoju jazykovú úroveň zvyšovať v prvom rade sústavným samoštúdiom. Je to, takpovediac, ich psia povinnosť. Majú mať slovníky a ostatné jazykové príručky, sledovať popularizačný časopis Kultúra slova, zaujímať sa o otázky jazyka. Slovník má ambíciu poskytnúť komplexnú, profesionálne zasvätenú informáciu o jazykových

javoch lexikálnej roviny, teda o slovách a viacsovných pomenovaniach. Tieto informácie sú v mnohom usmerňujúce, odporúčajúce. Pomáhajú profesionálnemu, ale aj neprofesionálnemu nositeľovi jazyka v rozhodnutí ako postupovať. Slovník nie je povinné čítanie, ale ani denná resp. bulvárna tlač, ktorú každý deň dobrovoľne číta 100 tisíc ľudí. Je to fundovaný opis jazyka, dielo kolektívneho umu a je tu pre všetkých, ktorí sú ochotní dozvedieť sa o jazyku niečo viac. Nech sa páči, čerpajte z neho.
Alexandra Jarošová

Slovenské jazykovedné časopisy (Slovenská reč, Jazykovedný časopis, Kultúra slova, Slavica Slovaca) a ich dostupnosť na internete

Začnime konštatovaním, že jazykovedná problematika bola výrazne zastúpená už v prvom vedeckom časopise na svete vôbec (Journal de sçavans, 1665 – 1828). Z toho možno vyvodit, že pre rozvoj jazykovedy, hladku výmenu informácií a poznatkov vo vedeckej komunite a ich sprostredkovanie širšej verejnosti sa pociťovalo pravidelné vychádzanie takýchto periodík od začiatku ako mimoriadne dôležité. Prvým jazykovedným časopisom na Slovensku, ktorý je zároveň aj jedným z najstarších slovenských odborných časopisov, je Slovenská reč. Jej prvé čísla vyšli v septembri 1932 v miestnom odbore Matice slovenskej v Košiciach. V rokoch 1950 – 1954 vydavateľom tohto časopisu bolo Slovenské pedagogické nakladateľstvo, od roku 1954 dodnes ho vydáva Slovenská akadémia vied – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra. Je to vlastne hlavný publikačný orgán ústavu. Zmeny vydavateľov súvisia predovšetkým so založením Slovenskej akadémie vied a umení, kam v r. 1943 prešiel aj Jazykovedný odbor Matice slovenskej.

Určenie časopisu Slovenská reč sa v priebehu takmer ôsmich decínií viac ráz menilo, čo sa odrazilo aj v zmenách jeho podtitulu. V súčasnosti vychádza ako časopis pre výskum slovenského jazyka. Slovenská reč prináša štúdie, články a ďalšie príspevky v osobitných rubrikách, ustálené je jej členenie na Štúdie a články, Diskusie a rozhľady, Správy a recenzie, Kroniku a Rozličnosti. Od r. 2011 pribudli ešte Rozhovory a Zápisník bibliografa.

V priebehu prvých ročníkov za vedenia Henricha Barteka sa v Slovenskej reči pestovala veda o jazyku, ktorá bola v základnej línii puristickej. Súviselo to – v porovnaní napr. s českou situáciou – s neskorším nástupom purizmu v slovenskej jazykovede, ktorý na Slovensku vyvrcholil práve v 30. rokoch 20. storočia. Po Vážnom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu v r. 1931 redakcia videla nebezpečenstvo vo vzrastajúcom počesťovaní slovenčiny. Vedľa skutočne neorganických prvkov však puristi zavrholi neraz aj vžitú a funkčnú prostriedky (europeizmy). Neskôr sa koncepcia časopisu zmenila, viac miesta sa v ňom ušlo dialektologickému a historickému výskumu a začali sa uverejňovať aj príspevky namierené proti extrémom purizmu z predchádzajúceho obdobia. Po skončení 2. sv. vojny Slovenská reč takmer úplne opustila obrannú pozíciu a venovala sa najmä kultúre spisovného jazyka. Po vzniku Kultúry slova, časopisu pre otázky jazykovej kultúry a terminológie v r. 1967, sa Slovenská reč stávala čoraz viac časopisom orientovaným na základný výskum slovenského jazyka. Od toho času možno sledovať jej pozvoľný príklon k sociolingvistickému a pragmalingvistickému chápaniu jazyka, ako to vyplýva z akceptovania tzv. lingvisticko-pragmatického obratu v lingvistike. Tento

trend sa zvýraznil najmä za posledných desaťpäť rokov jej činnosti.

Dôležitým obsahom Slovenskej reči bolo po celý čas publikovanie pravopisných, etymologických a onomastických príspevkov, neskôr aj sémantických a slovtvorných štúdií, časté boli príspevky venované stratifikácii slovenčiny. Mnohé demonštrovali nový prístup ku kodifikácii. Slovenská reč počas svojich desaťročí rozhodne prispela, a to aj svojimi diskusnými a polemickými článkami, k prehĺbeniu poznania slovenského jazyka zo všetkých stránok. Nezabúdala ani na medailóny o jazykovedných autoroch. Okrem slovenských jazykovedcov tu publikovali i českí jazykovedci, ako aj (v prekladoch) jazykovedci zahraniční. Pri príležitosti jej 60. výročia sa uskutočnila vedecká konferencia, z ktorej vyšiel rozsiahly zborník Slovenská reč 1932 – 2002 (Bratislava, 2003).

V r. 1953 začal vychádzať Jazykovedný časopis, ktorý vznikol premenovaním matičného periodika s názvom Jazykovedný zborník (jeho jazykovednej časti, v ktorej zohral zásadnú úlohu zakladateľ akadémie a vynikajúci štrukturalista Ľudovít Novák). Od r. 1967 sa orientuje na problematiku všeobecnej jazykovedy a na metodológiu jazykovedy, ktoré dominujú v štúdiách a ostatných príspevkoch doteraz. Pozornosť venuje aj otázkam dejín jazykovedy a dejín jazyka, ako i lingvisticko-programovým štúdiám. Aj tu sa okrem článkovej časti nachádzajú rubriky Diskusie, Rozhľady a Správy a posudky s informáciami o jazykovedných podujatiach, s príspevkami o slovenských a zahraničných jazykovedcoch pri ich významných životných jubileách, doplnenými aj súpismi ich prác, s hodnotením najnovšej domácej a zahraničnej jazykovednej produkcie.

V roku 1967 začal vo vydavateľstve SAV vychádzať časopis Kultúra slova ako populárnovedný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Kultúra slova je v súčasnosti orgánom Jazykovedného ústavu SAV a (od roku 1994) aj Jazykového odboru Matice slovenskej. Časopis od začiatku prináša úvahy o spisovnom jazyku a jazykovej kultúre a popularizačné články s cieľom prenášať výsledky vedeckého výskumu spisovnej slovenčiny do praxe. Terminologická zložka časopisu nadväzuje na prvý slovenský terminologický časopis s názvom Slovenské odborné názvoslovie (1951 – 1961) a na Československý terminologický časopis (1962 – 1966), keď sa terminológia slovenčiny a češtiny vypracúvala na pozadí doktrín o „zblížovaní“ týchto dvoch jazykov spoločne.

V časopise Kultúra slova sa uverejňujú aj príspevky diskusného charakteru (v rubrike Diskusie) a menšie príspevky o jednotlivých jazykových problémoch (v rubrike Rozličnosti). Rubrika Zo studnice rodnej reči

prináša zaujímavosti najmä zo slovenských nárečí. V časti Správy a posudky sa uverejňujú informácie o jazykovedných podujatiach (konferenciách a seminároch), najmä o akciách týkajúcich sa stavu a rozvoja jazykovej kultúry na Slovensku. Okrem toho časopis prináša jubilejné články o slovenských jazykovedcoch. Kriticky sa posudzuje jazyková stránka nových slovenských publikácií. Do rubriky Spytali ste sa sa zaraďujú odpovede jazykovedcov na otázky čitateľov časopisu týkajúce sa jednotlivých slov, slovných tvarov a väzieb. Časopis sa zvyčajne končí časťou Z jazykových rubriek, kde možno nájsť rozhlasové a novinové poradňové príspevky.

Aby sme boli úplní, doplníme, že po rozchode Henricha Barteka so Slovenskou rečou začal tento autor vydávať v r. 1940 časopis Slovenský jazyk, ale z rôznych dôvodov sa mu nepodarilo zavrieť ani prvý ročník. V r. 1947 – 1950 vychádzal pod redakciou Eugena Paulinyho štrukturalistický časopis Slovo a tvar, časopis Bratislavského lingvistického krúžku, ktorý nadväzoval na činnosť Pražského lingvistického krúžku a v r. 1950 bol z politických dôvodov zastavený. Okrem jazykovedných príspevkov publikovali v ňom aj literárni a divadelní teoretici a folkloristi.

Ako spoločný časopis Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV a Literárnovedného ústavu SAV začal vychádzať v r. 1966 časopis Slavica Slovaca, časopis pre slovenskú filológiu. Dnes je to interdisciplinárny slavistický časopis, ktorý od r. 2011 vydáva Slovenský komitét slavistov v spolupráci so Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV. Publikuje komparatívne zamerané štúdie, rozhľadové materiály, správy o vedeckých podujatiach a recenzie v oblasti jazykovedy, histórie, etnológie, kulturológie, dejín slavistiky a hudobnej vedy. Jednotlivé čísla časopisu od r. 1997 sú prístupné aj v elektronickej podobe (<http://www.slavu.sav.sk/casopisy/slavica.php>).

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied vo svojich troch časopisoch zabezpečuje fungovanie výmeny názorov o jazykových otázkach v slovenskej komunite primerane a diferencovane: Slovenská reč dominuje v oblasti základného výskumu, Jazykovedný časopis je zameraný na teoretické a metodologické otázky jazyka a Kultúra slova plní popularizačné ciele. Prístup k jednotlivým číslam týchto časopisov v digitálnej forme na stránke JÚLŠ SAV (<http://www.juls.savba.sk/ebooks.html>) využívajú domáci, ale najmä zahraniční záujemcovia o slovenčinu a dianie v slovenskej jazykovede.

Slavomír Ondrejovič

